RBR Holt00300

BIBLIOTHECA
CARCINOLOGICA
L.B. Holthuis

REIZE VAN ALEPPO
naar
JERVZALEM
MARE
MEDITERRANEVM.
CYPR
PHENICIE
ARABIE
J. Goeree Del. et fec.

REIZE
VAN
ALEPPO
NAAR
JERUZALEM,
Op Paaſſchen, in't jaar 1698.

DOOR

HENR. MAUNDRELL,
Meeſter der Vrye Konſten, Lid van het Exeter Collegie, en Kapellaan onder de Engelſche Kooplieden te ALEPPO.

Uit het Engelſch vertaalt door G. MUNTENDAM.

Te UTRECHT,
By WILLEM VAN POOLSUM, Boekverkooper by de Vismarkt. 1705.

AAN DEN

Eerwaerden Vader in God

THOMAS,

Bisschop van ROCHESTER.

MIJN HEER,

VEgens een veelvuldig en beſtendig genot van uwer Eerwaardigheids gunſtbewijzingen, heb ik reden gehad te denken, dat het U niet verdrieten zoude iets van mijne bedrijven te hooren, ſchoonze veel te gering zijn om van U beſchouwd en in aanmerkinge genomen te worden.

't Is nu ruim twaalf maanden, dat ik hier ter plaatze aanquam; gedurende welke tijd ik volkomen gelegentheid gehad heb, den regten aart der geener, waar uit de my ten deel gevallene Factory beſtaat, in den grond te leeren

kennen. Uit eigen ondervindinge dan ben ik verplicht tot hun roem te zeggen; dat zy een Genootschap uitmaken, 't welk de voortreffelijke hoedanigheden, waar van men in Engeland zoo breed opgeeft, en die uwe Eerwaerdigheid ook, behalven het algemeen gerucht, uit den mond van den geloofwaerdigsten, oordeelkundigen, en uitmuntenden Bisschop Frampton *gehoord hebt, in den hoogsten graad bezitten. En nademaal hy Heere* Frampton *de grondlegger en grootste aanqueeker van die zeldzame gematigtheit onder deze Maatschappy is geweest, zoo moet hy derhalven ook als de bequaamste geschat worden, om haar na waarheid en verdienste regt te konnen beschrijven. Ik zal'er alleen maar byvoegen; dat ze tot nog toe zoo volharden, gelijk die onvergelijklijke Leermeester hen gelaten heeft: te weten, godvrugtig; matig; weldadig; eerbiedig onder den openbaren Dienst; in ommegang ongeveinsd en blymoedig; op gene vermaaklijkheden gezet dan die eerlijk zijn, en den mannen betamen; voeren geene taal die de alderteederste ooren in 't bywezen zoude konnen quetzen: ja in al hun doen blinken de allerbeste en zuiverste kenteekenen uit van een Christelijk gemoet; namelijk, eene oprechte en blymoedige vriendschap onder malkanderen; eene onbekrompene liefdadigheid omtrent anderen; en eene hoogagting voor de Formulieren en Inzettingen van Engelands Kerk. Het is ieder morgen ons eerste werk, de daaglijkschе Kerk-oeffeningen waar te nemen: en ik vind altoos eene aandagtige, ordentlijke, en volle vergaderinge. Met een woord, ik kan en moet zeggen, dat voor zoo verre mijne ondervindinge in de wereld strekt, ik geen Genootschap van jonge Heeren, 't zy in of buiten de Stad, ('k had ook haast gezeid d' Academie) gekend heb, dat omtrent alles zoo geregeld is als dit.*

Hier uit zal uwe Eerwaerdigheid dan lichtlijk konnen

nen beſluiten, dat mijn tegenwoordige ſtaat niet anders dan zeer vermaaklijk kan zijn. En ſchoon ik, Engeland verlatende, van het allerdierbaarſte in de wereld, namelijk uwe vriendſchap, en die van andere goede bekenden te Richmont, *wierd afgeſcheurd; zoo moet ik evenwel bekennen, hier zoo veel vergeldinge gevonden te hebben, als men na zulken harden afſcheid zoude konnen wenſchen.*

Onder andere geneugten, die ik, zedert mijne aankomſt alhier, genoten heb, is zeekere Reize, met veertien uit onze Factory naar 't Heilig Land, geene van de minſte geweeſt. Langs de Zee-kuſt zijn wy uitgetogen; en verſcheidene plaatzen, door onzes gezegenden Zaligmakers leven en dood vereeuwigd, gezien hebbende, keerden wy over Damaskus *weder terug. Indien'er in deze bezigtigde plaatzen, of de hier omtrent leggende Landſchappen iets is, waar in ik met mijne geringe opmerkingen aan uwe Eerwaerdigheid eenig genoegen mogte geven, ik zoude my grootlijks gelukkig, en mijne komſte tot dus verre volkomen vergolden achten.*

Ik beveele my in uwe Eerwaerdigheits gunſt,

als zijnde,

Uwer Eerwaerdigheids alderverpligtſte
en gehoorzaamſte Dienaar

HEN: MAUNDRELL.

AAN DEN LEZER.

DAt'er niets aangenamer nog nutter is dan het lezen van Reizen, byzonder wanneer dezelve klaar, verſtandig, en opregt geſchreven zijn, word by allen eenparig toegeſtaan. Die wel ten grootſten getale 't ligt gezien, en de nieuwsgierigheid van 't gemeen meeſt gaande gemaakt hebben, zijn die van 't Heilig Land, om dat'er onnoemlijk veel zeldzaemheden in voorkomen, die t'elkens den Lezer met nieuwe luſt aandoen. Deze Reize nu behoeft geenzins onder de minſte gerekend te worden, aangezien de Schrijver niet alleen nauwkeurig op alles gelet, maar ook hier en daar veele dingen met fraaije aanmerkingen en zoete gedagten opgehelderd heeft. En dewijl hy in't byzonder zorge heeft gedragen niets te herhalen van 't geen anderen voor hem gezegt hebben, zoo dagt men het goed dezelve in onze Nederlandſche Tale over te zetten. Nademaal nu dit ſtuk geſchikt was, om als een vervolg op *Sandys* Reize te dienen, zoo had men ook voorgenoomen hetzelve met al de platen te vercieren, die in de andere ontbreken: maar die van *de Bruin* zedert in 't licht gekomen, en in alle mans handen zijnde, heeft men dat geſtaakt, en 'er geene anderen ingebragt dan die in beide niet te vinden zijn. Eindelijk zal ik nog met een woord zeggen; dewijl deze Reize in Engeland met ongemeen genoegen by ieder is ontfangen, en dat'er overal opregtigheid, fijn oordeel, en volmaakte kennis in d'Oudheid doorſtraalt, zoo beloven wy ons wat goeds, niet twijffelende of zy zal met zoo vele aangenaamheid hier, als in haar eigen vaderland aangenomen worden.

REIZE

REIZE
VAN
ALEPPO
NAAR
JERUZALEM.

Gedaan tegen Paaſchen, des Jaars 1698.

EEnige Heeren van onze Natie, omtrent veertien in getal, voorgenoomen hebbende tegen het aanſtaande Paaſch-Feeſt een reisje aan te vangen en het Heilige Land eens naukeurig te bezigtigen, nam ik een beſluit, ſchoon eerſt nieuwelings te *Aleppo* gekomen, dit beneffens hun te verrichten: want dewijl ik dog voornemens was deze pelgrimagie den eenen of den anderen tijd, eer ik naar Engeland wederkeerde, te doen, zoo konde ik, om mijne Kerke 't minſte nadeel, en my het grootſte vermaak toe te brengen, geen beter gelegentheid aantreffen dan deze, omdat ik een groot gedeelte mijner Gemeinte by en omtrent my hadde.

In dit voorneemen dan volhardende, zetteden wy onze Reize voort, en gingen uit *Aleppo* op Vrydag, den 26. Febr. 1698. des namiddags ten drie uren. Wy hadden vaſtgeſteld dien dag gene groote ſprongen te doen, alzoo wy eerſt naauwkeurig wilden nazien, of wy van al het noodige tot onze Reis, ook ten vollen voorzien waren. De eerſte nacht namen wy ons verblyf in den *Honig-kaan*, omtrent anderhalf uur beweſten *Aleppo*, alwaar wy redelyk wel ontfangen en onthaald wierden.

Dient gelet, dat men in het doorreizen van dit Land, overal geene Merktplaatzen of Herbergen vind, daar men, als in *Engeland*, des avonds onder 't dak kan komen: het beſte heeft men, als het goed weer is, onder zyne eigene tent, of anders in zulke openbare huizen, die enkelyk uyt liefde voor de Reizigers geſticht zyn. Deze zijn het die by de Turken worden genoemt *Kanen*, waar van ſommige in de Steden en Dorpen, andere wederom tamelyk wyd van elkanderen op de gemeene wegen ſtaan. Zy zyn gebouwt gelyk de Klooſters, hebbende eene binnen-plaats van omtrent 30. of 40. roeden in 't vierkant, na dat het vermogen of de liefde van den Stichter groot is geweeſt. Het ſtaat den Reizigers vry, in deze plaatzen hun toevlucht te neemen, mits betalende iets aan hem die 't huis bewaart, hoewel het dikwils gebeurt dat ſommige heen gaan zonder de minſte erkentenis. Men vind hier ook niets anders dan bloot muurwerk; want wat het overige, namentlyk, ſpyze, drank, bedgoed, vuur, en verdere noodwendigheden belangt, de Reiſigers moeten bezorgen, dat ze van alles behoorlyk voorzien zyn.

Zaturdag den 27. February.

Van dezen *Honig-kaan* vertrokken wy des morgens heel vroeg; gingen even als den voorigen dag, Weſtwaards aan,

aan, en quamen binnen anderhalf uur te *Oo-rem*, een oud Dorp, dat ons niets aanmerkenswaardigs uitleverde dan de overgeblevene brokken van eene kleine Kerk. Van *Oo-rem* raakten wy in den tijd van een half uur te *Keffer*: omtrent drie quartieruurs daar na te *Eſſoin*, alwaar de velden van *Keftien* beginnen: toen na verloop van een uur by een ander Dorp genaamt *Legene:* nog binnen een half uur te *Hozano:* en in een groot uur te *Keftien* zelf. Wy leiden op dezen dag niet meer dan vijf uuren af, neemende onzen weg wat Zuid-Weſtelijker.

De vlaktens van *Keftien* zyn zeer groot, en ſtrekken zig in 't midden zoo ver uit dat menze niet overzien kan. Zoo dra wy te *Eſſoin* in gemelde velden quamen, kregen wy ten eerſten vierentwintig Dorpen, of gehugten, die van verre wel naar Dorpen geleken, in 't gezigt. De grond is roodagtig, en daar-en-boven zeer hol en los; ook is'er nauwliks een ſteen in te vinden. Maar aan de Weſtzijde, in tegendeel, ziet men eenige mylen ver niet anders dan eene ganſche reeks van hooge bergen, die zig als ſteenklippen, en harde rotzen, zonder de minſte aardagtigheid of eenig vrugtgebruik, opdoen: ja het is als of de natuur, uit liefde en medogen tot den Akkerman, dat geheele land van ſteenen gezuivert, en die, op malkanderen geſtapelt, tot bergen gemaakt heeft. *Keftien* zelf is een groot ſchoon Dorp, en van alles wel voorzien, gelegen aan de Weſtzijde van meergemelde vlakte. De daar omheen leggende Landeryen, die overvloed van koorn voortbrengen, verſchaffen aan de inwoonders heele goede gelegentheid tot het houden van Duiven; 't welk ook de reden is waarom hier meer duivekotten als huizen gevonden worden. Wy zagen hier ter plaatze, boven de deur van een Bad, eenen marmeren ſteen, alwaar dit teken ⊕,

beneffens het Δέξα πατρὶ enz. en een onleesbaar jaargetal in uitgehouwen ſtond, 't welk, naar allen ſchyn, voor dezen d'ingang van d'eene of d'andere Kerk zal geweeſt zijn: want my wierd door de Inwoonders van het Dorp verzeekerd, dat'er nu nog verſcheide overgeblevene muren van vervallene Kerken en Konventen, in de nabygelegene ſteenagtige bergen, te zien waren.

Zondag den 28. *February.*

Nadien wy dezen dag wat veel wegs hadden af te leggen, zoo verlieten wy *Keftien* al heel vroeg in den morgenſtond, en onze reize door het vrugtbare Dal, dat van Koorn, Oliven, en Wijn overvloeit, voortzettende, raakten wy in den tijd van drie quartier-uurs te *Harbanooſe*, zijnde een klein Dorp, gelegen op het uiteinde van de zoo even genoemde vlakte; waar na wy eene kleine hoogte overtrokken, en in eene zeer ſchoone Valeye, genaamt *Rooge*, aanquamen. Ten Zuiden ſtrekt zig deze Valeye uit buiten het gezigt; maar in de breedte, te weten Ooſt en Weſt, beſlaat zy niet meer dan een uur rijdens, en is wederzijds met hooge rotzen, als met muuren en wallen, voorzien. Omtrent vier uren in deze Valeye met reizen doorgebragt hebbende, quamen wy by een breed water, genaamt *het Meer* (of, volgens den ſtyl der Ooſterlingen, *de Zee*) *van Rooge*. Wy waren gedwongen door een baai of inham van dit Meer heen te trekken; en het baarde ons geene kleine moeite de Paerden, maar nog meer de geladene Muil-Ezels, door het water en de ſlib te krygen. Edog, op onze weerom-reize was deze Zee zoo opgedroogt, en de baai zoo merkelijk verbeterd, dat wy toen onmogelijk niet konden onderkennen waar wy zoo elendig geſukkeld hadden. Van dit Meer quamen wy binnen een uur te *Te-ne-re*, zijnde de plaats daar

daar wy onzen eerſten Kafar betaalden.

De Kafars zijn zeekere Tollen, die de Reizigers op verſcheide plaatzen van den gemeenen weg moeten geven aan Officiers, die alleenlijk tot den ontfang daar geſtelt zijn. Deze belaſtingen wierden eertijds door de Chriſtenen ingezamelt, om daar uit de gene, die de wegen onderhielden en voor het ſtroopen der Arabiers en andere landloopers bevrydden, te betalen. De Turken onderhouden tot nog toe, onder dat zelve voorwendzel, die voordeelige gewoonte: maar onder dien dekmantel neemen zy den Reizigers, byzonder den Franken, onbehoorlijke ſommen af; en in plaats dat zy dan nog den zodanigen tot een veilige lijfwagt zouden verſtrekken, zijn het de grootſte pluggen en dieven die'er konnen uitkomen.

Een groot uur van de plaats, daar wy den Kafar betaalden, vonden wy dat onze weg aan de Weſtzijde der Valeye van *Rooge*, over de bergen heen ſtrekte. Ontrent een uur waren wy bezig met die te doorkruiſſen, na welken tijd wy wederom afgingen in eene andere Valeye, die met de voorgaande t'eenemaal gelijk legt, en ook alleenlijk door de zoo even genoemde bergen van elkanderen geſcheiden worden. Vooraan in de Valeye legt een Dorp genaamt *Bell-Maaz*, van waar wy binnen den tyd van twee uren te *Sjoggel* quamen. Dezen dag gingen wy den meeſten tijd Weſt-Zuid-Weſt aan, zijnde onze togt in 't geheel tien uren geweeſt.

Sjoggel is eene tamelijk groote, dog uitſteekend morſſige ſtad, gelegen aan de reviere *Orontes*, waar over men met een brug van dertien kleine boogen in gemelde Stad gaat. Die Rivier is hier omtrent redelijk breed, en loopt nogtans zoo ſnel, dat zeekere groote wielen, die daar gemaakt zijn om het water op te halen, door de natuurlijke drift of ſtroom, zonder de minſte handreiking of

ander konſtwerk, omgedraaid worden. Het water is geweldig drabbig en onklaar, en beneffens de daar in zijnde viſch, zeer ongezond; 't welk wy door ondervindinge gewaar wierden, alzoo eenigen uit ons gezelſchap des avonds daar van gegeeten hebbende, den naaſt daar aan volgenden morgen zig ganſch niet wel bevonden. Wy namen ons verblijf hier in eenen grooten en uitneemend ſchoonen Kaan, die de andere gebouwen van dat ſlag, in alles wat men 'er gemeenlijk ziet, zeer veel overtrof. Deze was geſtigt door den eerſten *Cuperli*, en met zulke goede inkomſten verzien, dat ieder Reiziger, die hier vernagt, met eene behoorlijke portie van brood, ſop, en vlees, dat hier altijd gereed ſtaat voor de gene die't begeren, (waar omtrent de meeſte van dit land niet in gebreeken blijven) verzorgt worden. Aan de Weſtzijde van dezen Kaan ſtaat nog een ander vierkant gebouw, waar in niet anders dan vertrekjes voor Arme lieden zijn: al mede uit liefde van dien zelven *Cuperli* geſchonken. Op onze aankomſt krielde de Kaan van een groot getal zoo genaamde *Turkſche Hadjes*, anders gezegt *Pelgrims*, die na *Mekka* gingen. Wy wierden zeer vriendelijk en beleefd van hun ontfangen, ſchoon wy niet onder derzelver gezelſchap, maar eenen geheel anderen weg reizen moeſten.

Maandag den 1. *Maart.*

Van *Sjoggel* gingen wy Weſtwaards aan, om het gebergte, dat aan die zijde van de Valeye, en in onzen weg lag, over te trekken. Wy quamen in den tijd van een half uur aan den voet van het zelve: maar ter oorzaak van de ſlegte en vuyle wegen, bragten wy meer dan twee uren toe om 'er over te komen. Deze bergen nu overgetogen zijnde, raakten wy in de derde Valeye, die wy, met de twee voorgaande, daar wy doorgetrokken waren, even

even gelijk bevonden. Voor-aan, zoo dra als men'er in koomt, legt een Dorp, genaamt *Be-da-me*, waar van ook de Valeye den naam draagt. Na dat wy twee uren met reizen in deze Valeye t'zoek gemaakt hadden, quamen wy ter plaatze daar het geheel boſch- en bergagtig is, alwaar het *Baſſaſchap*, of gebied van *Aleppo*, eindigt, en dat van *Tripoli* zijn begin neemt. Hier vonden wy den weg geweldig klipagtig en ongelijk; maar de veranderingen die zig t'elkens opdeeden, verzoetten wederom alles; want ſomtijds wierden wy geleid onder de ſchaduwe van dikke boomen; dan eens weder door enge Valeyen vol ruiſſchende Beeken, of ook wel langs de kant van eene zeer hooge ſteilte: ja van alle zijden wierden wy vervrolijkt door het aanſchouwen van allerhande gekleurde planten, en bloemen, als Mijrten, Oleanders, Aardappelen, Klapperroozen, Tulpen, Goudsbloemen, en verſcheide andere welriekende kruyden meer. Aldus twee uren doorgebragt hebbende, gingen wy af in eene zeer lage Valeye, alwaar wy in 't midden een groev' of greppe van eene ongemeene diepte vonden, en zoo eng dat men dezelve niet eer ziet dan wanneer men daar vlak by is: dog door het geruiſch der wateren, die'er van de rontom leggende bergen en heuveltjes inſtorten, word men dezelve al van verre gewaar. Wy giſten de diepte ontrent op t'negentig voeten; dog is zoo naauw, dat een bruggetje van minder dan twaalf voeten genoeg is om over te komen. Zy noemen die greppe *Sjeks Wijf*; omdat zeekere vrouwe van aanzien aldaar ingevallen en verdronken is. De yſſelijke diepte, en het groot gedruis van 't water maakt dat men'er zonder ſchrik of vreeze niet over gaan kan. De kanten van deeze watergeut zijn van harde vaſte Rots, en zeer ſteil en glad; alleenlijk ſchijnenze zeebaarsgewyze

neer-

neerwaarts af te lopen, en als naar den drift van het water geſchikt: uit welke opmerkinge wy vervolgens dit beſluit maakten; Dat de ſtroom eerſt zich zelven eenen weg heeft gebaand; en dat toen van tijd tot tijd die geut als uitgezaagd, en eindelijk tot zoo eene ongehoorde diepte geraakt is: dat ook mogelijk het water, in die engte opgeſloten, door zijnen ſnellen loop wel eenige ſteenen met zig geſleept, en het een en 't ander op die wijze daar heel veel toe geholpen heeft.

Hier van daan onze reize, door eenen weg, als de voorgaande, voortzettende, quamen wy op eene ſmalle, dog zeer effene plaats, *Hadyar ib Sultane*, of *de Sultans ſteen* genaamt, alwaar wy onder onze eigene tenten vernagtten; hebbende dien dag meeſt Zuid-Weſt, en in 't geheel ontrent zeven uren, gereiſd.

Dingsdag den 2. Maart.

Wy braken des morgens uit onze Veldlegerſtee al heel vroeg op, omdat wy het, wegens 't vogtige weer en de koude, niet langer harden konden; trokken, gelijk 's daags te vooren, door boſſchen en over bergen, en quamen binnen den tijd van een uur by den Kafar van *Cruſia*, die ingevordert word by eenen Kaan van den zelfden naam. Zy noemen 't een *Kaan*, hoewel het in der daad niet anders is dan een koud, onherbergzaam, vervallen huis, gelegen op den top van eenen berg, ter zyden des gemenen wegs.

Van hier trokken wy al verder voort, en raakten een uur daar na aan den voet van eenen berg, genaamt *Occaby*, welk woord zoo veel zeggen wil als *moeilijk*: en in der daad wy bevonden in 't opklimmen dat dien berg met den naam heel veel overeenkomſt had: want de nattigheid en ongemeene glibberigheit te dezer tijd, gevoegt by de ſteil-

ſteilte van den weg, holpen te zamen geen kleintje, om onzen arbeid in 't opklimmen te verzwaren; ja zoodanig, dat wy een geheel uur doende waren om boven op den berg te koomen. Toen hadden wy geene boſſchen nog bergen meer, maar eene zeer ſchoone Landsdouwe, wel bebouwd, en beplant met Zytuinen, die wy doortrokken; lieten het Dorp *Citte Galle*, alleenlijk van Maroniten bewoont, aan de rechterhand leggen, en quamen binnen een uur te *Bellulca*. Hier begaven wy ons naar eene plaats die te gelijk de Kaan van dat Dorp, en het huis van den *Aga* was; en beſlooten, wegens den overvloedigen regen, aldaar ons optrek te neemen. En op dat wy te beleefder ontfangen mogten worden, gingen wy alvoorens den *Aga* met een klein geſchenk begroeten: maar wy vonden eene zeer magere vergeldinge van zijne Turkſche dankbaarheid; want alle bedenklijke beleeftheden omtrent hem hebbende gepleegt, hadden wy evenwel nog groote moeite om een drooge plek in dat huis te verwerven; ja de eerſte die ons aangewezen wierd, en daar wy onze ruſte namen, lag voor den wind, en 't inſlaan van den regen t'eenemaal open. Dien dag hadden wy niet boven de vier uren gevordert, en meeſt Zuid-Weſt op getrokken.

Onderrigt zijnde dat te deezer plaatze veele Chriſtenen woonden, gingen wy uit om hunne *Kerke* te bezien, die wy zoo arm en jammerlijk geſteld vonden, dat het Chriſtendom hier in den alderneedrigſten ſtaat ſcheen gebragt, en Chriſtus zelve weder in eene kribbe gelegt te zijn. Het is maar een kamer van veertien of vijftien voeten in 't vierkant; de muren van ſlijk opgemaakt, en de grond hobbelig en onbevloerd. Het verwulfzel beſtaat alleenlijk uit ruw-beſchorſte overdwars geleide bomen, met hagedoorn, om voor de opene lugt beſchut te zijn, doorvlogten. Aan de Ooſtzijde zagen wy een Altaar,

van de zelve ſtoffe als de muren, toegeſtelt; alleenlijk legt dezelve met potſcherven en leyen gedekt, om des te beter naar eenen tafel te gelijken. Boven op dien Altaar ſtaat een kruisje van twe in 't midden tegen elkander geſpijkerde latjes; en aan elke zijde van dat kruis hangen twee of drie oude ſchilderijen, zijnde de afbeeldzels onzes Zaligmakers Jeſus Chriſtus, en der Heilige Maagd, &c. en worden, als dierbare geſchenken van eenige daar voorby-reizende Monniken, in hoge waarde gehouden. Aan de Zuidzijde hebbenze een ſtuk planks op eenen paal geſpijkerd, 't welk voor eenen leſſenaar, zoo ons gezeid wierd, ſcheep komt; en even bezijden die plank is een gat in den muur gebrooken, daar de Lezer ligt door ſchept. Eene zeer geringe woonſtede voor den God des Hemels! maar nogtans in hooge waarde by het arme volk, dat niet alleen met groote eerbiedigheid derwaarts loopt, maar ook brengt alles wat hun 't dierbaarſt is, om'er eenen zegen over te erlangen. Toen wy daar waren hing het rontom vol zakjes met zyworm-eyertjes, ten einde ze in zoo eene heilige plaatze kragt mogten bekomen, om in overvloed voort te teelen en te vermeerderen.

Woensdag den 3. Maart.

Des morgens vleiden wy ons met die hoope, dat op zulken zwaren regen, die nu reeds al omtrent agt uuren langgeduurt had, zonder twijffel wel een ſchoone dag volgen zoude; derhalven waagden wy het *Bellulca* te verlaten, weinig dankbaarheids ſchuldig zijnde voor het onthaal dat ons daar was aangedaan. Maar wy waren nog niet heel ver gekomen, of wenſten wel, hoe ſlegt ook gehuisveſt, dat wy 't ingehouden hadden; want het begon op nieuw veel zwaarder te reegenen als ooit: ook was het heel ſlegt geſtelt onder onze voeten, als zijnde de

de weg uitermaten diep, en vol slobben en gaten. Niettemin, wy beslooten voort te trekken, op hoope van beterschap; en na verloop van vier uren (dat in der daad in zulke bedroefde en troostelooze omstandigheden al vry wat lang is) quamen wy te *Sjolfatia*, een zeer armelijk steedje, gelegen aan een Riviertje daar wy over moesten. Het mogt nu ter tijd met regt wel een Riviertje heeten, omdat het door den laatsten regen zoodanig gezwollen was, dat men'er niet door waden konde, alschoon het op andere tijden niet anders dan een Beekje, en in den Zomer t'eenemaal droog is.

In plaats nu dat wy ons hier, gelijk wy verwagt hadden, in eenen beteren toestand zouden bevinden, zoo begon het nu eerst te nijpen, om den bitteren Pelgrims kelk te drinken, zijnde in die engte gebragt, dat wy niet wisten waar wy ons wenden of keeren zouden: want de stroom was (gelijk ik gezeid heb) niet waadbaar, bygevolg konden wy niet voortgaan: weder te keeren naar de plaatze daar wy van daan quamen, hadden wy altemaal geen zin in, en was ons geweldig tegen de borst; nademaal wy dien morgen niet alleen genoegzaam eene proef gehad hadden van den quaden weg, maar konden ook ten naasten by wel denken wat koele welkomst ons op het einde van die reis te wagten stond: want in de stad te huisvesten was onmogelijk, en voor een mensch niet uit te staan, nadien de huizen vol van stank en drek zijn, en de menschen met de beesten onder en by elkander in een vertrek eeten en slapen. In het veld te vernachten, was ook niet te doen, ter oorzaak van den zwaren regen, waar door wy ons en onze paerden in gevaar stellen, en zeekerlijk een groot ongemak op den hals halen zouden.

Terwijl wy dus redenkavelden, en niet wisten wat ons

te doen ſtond, begon de regen wat te verminderen; derhalven vonden wy goed, hoewel wy heel doorweekt waren, ons in 't veld neer te ſlaan, alzoo dit het enigſte en beſte plechtanker was. Wy begaven ons dan aan den voet van eenen berg, aan de waterkant, om aldaar onder onze Tenten met lijdzaamheid het vallen van 't water af te wachten.

Wy hadden de vreugd van zagjes regenen niet lang genoten, of het begon, te gelijk met zwaren donder en blixem, weder hevig uit te berſten. Toen raakte onze bekommeringe op nieuws gaande, ja wy wiſten niet waar omtrent de meeſte zorge behoorde gedragen te worden; voor ons zelfs, die onder eene overal druipende tent lagen; of voor onze knechts en paerden, die niet dan hunne eigene kleederen tot een beſchutzel hadden. Ten laatſten trooſtten wy ons met die hoope, dat der *Sjekken huis* (anders gezegt *de begraafplaats*) 't welk niet groot, en daar digt by gelegen was, ons tot eene veilige ſchuilplaats konde verſtrekken. De eenigſte zwarigheid was, op wat wyze verlof te krijgen, om tot zulk een heiligdom toegang te hebben, aangezien de Turken in 't algemeen meer met yver voor hun geloof, dan barmhartigheid behept zyn. Om dit werk te makelen, zonden wy eenen Turk (die wy om diergelijke gevallen alleen hadden mede genomen) naar de ſtad, met uitdrukkelijke laſt, op de alderzagtſte wijze te zien of hy dat verwerven konde: en zoo het niet lukken wilde, als dan te dreigen, dat wy'er tegen wil en dank intrekken zouden. Maar overmits de Godsdienſt daar ter plaatze alle barmhartigheid en menſchelijk medoogen verbannen heeft, zoo wierd ons door het volk dit vrindelijk verzoek, hoe gering ook, t'eenemaal afgeſlagen: ja zy lieten ons weten, datze liever van onze handen wilden ſterven, dan toelaten dat hun geloof bezoe-

delt

delt wierd: voegende daar verder by, dat hun geloof voornamentlijk beſtond in getrouw te blijven aan *Hamet* en *Aly*; en het haten en afzweeren van *Omar* en *AbuBeker*, in welke Hooftpunten zy voorneemens waren tot den einde toe te volharden. Wy antwoordden hen; Dat wy immers zulken ſlegten gevoelen en afkeer hadden van *Omar* en *AbuBeker* als zy; Dat wy alleenlijk voor den zwaren regen wat zogten te ſchuilen, en in 't minſt niet van zins waren hunnen Godsdienſt te bevlekken. Met deze ſchoone woorden en 't zoet prevelen, bragten wy 't zoo verre, dat wy verlof kregen ons reistuig onder 't dak te brengen: maar wat onze perſonen en wapenen aanging, die moeſten door eene onherroepelijke ſententie buiten de muuren van zoo eene heilige plaatze blijven ſtaan. Hoe 't ging of niet, wy waren bly dat die onbarmhartige deuren, wat artikelen zy ons ook mogten voorſchrijven, open gingen; niet twijffelende, of wy zouden naderhand, als zy weg waren, gelegentheid genoeg vinden om'er ons voordeel mee te doen; gelijk het ook in der daad geſchiedde: want wanneer het donker geworden was, en de inwoonders der ſtad zig tot ſlapen begeven hadden, ſloopen wy al ſtilletjes naar die zoo lang geweigerde plaats, en bragten daar, onder de Tomben en Graffteden, eenen naaren en melankolijken nagt door, hoewel vry beter dan wanneer wy in den zwaren regen, die'er tot aan den morgen viel, hadden moeten vernagten.

Zijnde dus heimelijk in 't huis der Sjekken gekropen, zoo moeſt ik niet vergeeten, tot dankbaarheid van ons verblijf aldaar, eene beſchrijvinge van den aart dier gebouwen te doen. Zy zijn van ſteen opgemaakt, en gemeenlijk (hoewel d'een minder, d'ander meer) ontrent twintig of vierentwintig voeten in 't vierkant; hebben een ronde kap; en ſtaan opgeregt over de Graffteden heen

van ſommige uitmuntende *Sjekken*, dat is, van zulke mannen, die door hunne lange baarden, en gebeden van dito ſoort, mitsgaders eene Farizeeſche agtbaarheid (het welk de Hoofddeugden der Mahometanen zijn) den naam van *Geleerd* en *Heilig* verworven hebben.

Met dit ſlag van gebouwen is het ganſche land van boven tot beneden als bezaaid; aangezien de Turken ongelijk meer doode dan levendige Heiligen hebben, en ſtaan gemeenlijk, hoewel niet altijd, op de voornaamſte, en boven anderen uitſteekende heuvelen of hoogtens. By deze plaatzen nu komt het volk in allerley nood hunne geloften en gebeden uitſtorten; byna op de zelve wijze als de Roomsgezinden doen by de graven hunner Heiligen: hoewel 't bedrijf der Turken regtzinniger ſchijnt te wezen, omdat zy der Heiligen begraafplaatzen aanmerken als huizen des gebeds; maar God alleen, en niet de Heiligen, houden als het voorwerp hunner ſmeekinken en zuchten.

Donderdag den 4. Maart.

Na dat wy dezen nagt zoo jammerlijk doorgebragt hadden, kreegen wy des morgens eene aangename vertroofſtinge, nadien ons gezegt wierd dat het Riviertje wat verder naer beneden waadbaar was, 't welk wy, na gedaan onderzoek, bevonden met het gezegde overeen te koomen. Verheugd wegens deze ontdekkinge, ſpanden wy alle onze kragten in, die bedroefde ſlaapſtee zoo ras te verlaten als wy konden, en quamen naar wenſch met al ons reistuig in eenen oogenblik aan de andere zijde.

Hier van daan al zagjes opwaarts gaande, quamen wy in een half uur aan den voet van eenen zeer ſteilen berg, op welkers top wy voor de eerſte maal de ruime Zee gewaar wierden. Desgelijks kreegen wy ook, omtrent twee uren

uren van daar, Weſtwaards aan, in eene vlakke vrugtbare Landsdouwe, digt by de Zee, de ſtad *Latichea* in 't gezigt. Deze ſtad heeft *Seleucus Nicator* eerſt geſtigt, en ter eere van zijne moeder genaamt Λαοδίκεια, *Laodikeia*, welke naam met een weinig veranderings gebleven is tot op dezen dag. Eertijds was het eene pragtige en zeer aanzienlijke ſtad, maar is door het algemeen noodlot, dit land te beurt gevallen, in eenen ſoberen ſtaat geraakt, en dus vervallen, eenen geruimen tijd blijven leggen. Edog eenige jaren geleden lucht krijgende om het hoofd weder uit het ſtof op te beuren, is zy herboud, en eindelijk eene der bloeijenſte ſteden langs die kuſt geworden. Deze herſtellinge en aanwas in koopmanſchap is zy alleen verſchuld aan eenen *Coplan Aga*, een man van grooten rijkdom en ontzag, en den koophandel geweldig toegedaan.

Van dezen zoo even genoemden berg maar een weinig afgegaan, quamen wy op eene groote vlakte, langs welke wy Zuidwaarts aan trokken, houdende de Zee aan de regter, en eene lange reeks van bergen aan de ſlinker hand. Wanneer wy nu omtrent twee uren en een half in deze vlakte doorgebragt hadden, wierden wy niet ver van den gemeenen weg, aan de ſlinker hand, twee oude Tomben gewaar, beſtaande uit twee ſteenen koffers of kiſten, van zeven en een half voet lang: de kelders lagen overdekt met breede zarken, die aan de eene zijde al opgeligt waren geweeſt, naar allen ſchijn met gedagten om'er een verborgen ſchat uit te halen. Van buiten waren die ſteene koffers met oſſekoppen, en neerhangende kranſſen of lofwerk daar tuſſchen, uitgehouwen, even gelijk de Heidenen hunne Altaren plagten te vercieren. Daar ſtonden ook Graffchriften op; maar door de lankheid van tijd zoodanig uitgewiſt, dat men on-

mo-

mogelijk niet konde ontwaar worden, wat ſlag van letters het waren geweeſt. Hier omtrent lagen ook nog verſcheide fondamenten van Gebouwen; maar of'er wat van belang op geſtaan heeft, en wat het geweeſt zy, kan ik niet zeggen.

Een groot uur verder van deze tomben, quamen wy by eenen anderen ſtroom, die ons wederom op nieuws in onzen togt ſtremde. Deze berg-riviertjes zijn gemeenlijk van weinig belang; maar konnen evenwel door eenen ſchielijken regen zoodanig opzwellen, dat de reiziger, ingevalle hy onbedagtelijk met het overtrekken te werk gaat, gevaar loopt. Wy droegen hier ter plaatze wat beter zorg dan te vooren; en het gelukte ons ook: want wanneer wy omtrent een uur langs den waterkant hoger optrokken, vonden wy een plek daar de ſtroom wegens de wijdte zoo diep niet geworden was als wel op andere plaatzen, en dus quamen wy'er gemakkelijk en veilig door tot aan de overzijde. Hier van daan wendden wy onzen koers der mate, dat wy wederom op den voorigen weg mogten geraken; maar het duurde niet lang of daar ontſtond eenen geweldigen ſtorm, verzeld met zwaren hagel, en eenen onophoudelijken regen, waar door wy genoodzaakt wierden ons beſt den weg naar *Jebilé* in te ſlaan, latende ons reistuig van agteren zagjes, en op de gemakkelijkſte wijze, volgen.

Dezen gehelen dag leidden wy omtrent zes uren wegs af, en hadden het eerſte uur onze togt Weſt-, maar de overige meeſt Zuidwaarts aangelegt, hebbende de Zee aan de regter, en twee uren van ons af eene ganſche ry van bergen aan de ſlinker hand. Op deze wijze nu hielden wy den weg eenige dagen lang, zonder de minſte verandering; uitgezondert dat ſomtijds de bergen wat nader by de Zee, en dan eens wederom wat verder af gelegen wa-

waren. Deze bergen hebben op veele plaatzen der kuſt aan welke zy leggen, verſcheide benamingen, en worden van woeſte onbeſchaafde volkeren, die ook hunnen byzonderen naam dragen, bewoont. In het gedeelte, 't welk boven *Jebilé* legt, woont een volk, by de Turken genaamt *Neceren*, dat zeer wreed en van eenen zeldzamen aart is. 't Is onder hen eene ſtokregel, zig aan geen' eene Religie te verbinden; maar, naar 't voorbeeld van een kameleon, uit elke Gezindheid wat te nemen, en na dat hun de menſchen ontmoeten, zig daar na te gedragen. By Chriſtenen houden zy zig als Chriſtenen; by de Turken zijn ze goed Muſelmans; en onder de Joden gaan zy voor Joden deur; ja in 't ſtuk van den Godsdienſt weten zy zig zoo bedekt te houden, dat niemand ooit bequaam is geweeſt den regten grond hunner gewiſſe te peilen, of te weten wat zy eigentlijk in hun ſchild voeren. Dit eene is zeeker en waaragtig, dat zy heel veel en goeden wijn maken, en te gelijk groote drinkers zijn.

Vrydag den 5. Maart.

Dezen geheelen dag bragten wy door te *Jebilé*, om na zoo veele uitgeſtane moeilijkheden, weder wat aaſſem te ſcheppen: te meer, dewijl wy vryheid hadden om in eene nieuwe Kaan, door *Oſtan*, den tegenwoordigen Baſſa van *Tripoli*, vooraan in het Noorden van die ſtad geboud, ons verblijf te neemen.

Jebilé legt aan den oever van de zee, en word aan de landzijde met eene groote, ſchoone, vrugtbare vlakte omringd. Tegenwoordig vertoont het zig zeer ſlegt; hoewel er nog overblijfzelen zijn, die genoegzaam te kennen geven, dat het eene ſtad, en eertijds in een betere toeſtand geweeſt is. De oude naam, waar van de tegenwoordige zijnen oorſpronk heeft, was *Gabala*, onder wel-

ken

ken naam het by Strabo, en andere oude Landbeschrijvers, voorkomt. Onder de Griekſche Keizers was 't een Bisdom, in wiens ſtoel *Severianus*, die groote weêrparty en opperſte ſtookebrand tegen den H. Chryſoſtomus, gezeten heeft.

Het fraaiſte dat wy daar dien dag zagen was eene *Moskée*, met een Gaſthuis daar naaſt aan, beide door den *Sultan Ibrahim*, wiens ligchaam ook in gemelde *Moskée* begraven legt, gebouwd. Het wierd ons toegelaten zijne Tombe, ſchoon by den Turken in groote agtinge en waarde, van naby te mogen beſchouwen, maar wy bevonden dat het niet anders was dan eene groote houte Kiſt, die boven op het graf ſtond, overdekt met een Tafelkleed, of eene Ooſt-Indiſche katoene ſprey, welke aan alle kanten tot den grond toe afhing. De verdere opſchik beſtond in eene groote meenigte lange parelſnoeren die 'er over hingen; doch de paerlen waren van hout, zoo dat het ganſch niet qualijk naar eenen knoopmakers winkel geleek. Op deeze wijze vercieren de Turken gemeenlijk de Graven hunner Heiligen, gelijk ik op meer andere plaatzen gezien heb. De lankheid der ſnoeren word in deze landen voor een kenteeken van groote devotie en achtbaarheid gehouden. In de *Moskée* zagen wy verſcheide wijde Wierookvaten, Altaarkandelaars, en andere kerkcieraden, die by het innemen van Cyprus uyt der Chriſtenen Kerken geroofd waren. Digt by gezeide *Moskée* is een zeer ſchoon Bad, mitsgaders een Boſchje van Oranjeboomen, onder welkers ſchaduwe de Reizigers gewoon zijn in den Zomer hunne tenten op te ſlaan.

De Turken, die ons in de *Moskée* leidden, onderhielden ons met eene lange Hiſtory van den aldaar begravenen *Sultan Ibrahim*, en wel byzonderlijk, rakende zijne verloocheninge, en hoe hy der wereld was afgeſtorven. Zy verhaalden, dat deze Vorſt zijne kroon en ſcepter verlaten heb-

hebbende, zig herwaarts begaf, dat hy twintig jaren lang in eene digt aan de Zee gelegene ſpelonk geleefd, en zig t'eenemaal tot armoede en godvrugtigheid overgegeven hadde. Om nu dit hun zeggen te beveſtigen, bragten zy ons by de Cel, waar in hy (gelijk zy voorgeven) zig heeft opgehouden. Wanneer wy daar quamen, vonden wy 'er eene groote menigte Graffteden, die, na der ouden wijze van begraven hier te Land, in eene rots, digt aan de Zee, uitgehouwen waren. Onder deze nu wezen zy ons eene, welke zy verzekerden de zelfde te zijn, alwaar de godsdienſtige *Sultan* zijne twintig-jarige tugt hadde geoeffend. En op dat dit verhaal wat meer ſchijn van waarheid mogte hebben, zoo wezen zy ons daar digte by nog een' andere ſpelonk aan, wel tweemaal zo wijd als eene van allen, boven open, en met drie niſſen of bid-plaatzen aan de Zuidzyde uitgehouwen: daar, zeidenze, had *Sultan Ibrahim* gedurig zijne gebeden geſtort. Het is de gewoonte der Turken, altijd in hunne *Moskeen*, of andere godsdienſtige plaatzen, zulke niſſen of holligheden in den muur te maken; daar mede aanwijzende het Zuider gedeelte der wereld: want de *Mahometanen* moeten, uit eerbiedigheid voor de Tombe hunnes Profeets, altoos onder 't bidden met het aangezigt naar 't Zuiden gekeerd zijn. Deze niſſen zijn doorgaans gemaakt als die holligheden, waar in men gemeenlijk de beelden zet. Ik heb dikwils mijne gedagten laten gaan, waarom dog de Turken zulke tekens gebruiken, om hunne aangezigten onder het bidden derwaarts te wenden. Indien het my vry ſtaat te giſſen, zoo geloof ik dat zy het eerſt gedaan hebben uit hun **Iconoclaſtiſch* grondbeginzel; en, om daar mede te ge-

** De Iconoclaſten, die in de VIII. eeuw opgeſtaan zyn, waren groote vyanden van den beeldendienſt, en de eerſte die de beelden uit de kerken der Chriſtenen weggerooid hebben.*

lijk de wezentlijke tegenwoordigheid en onzigtbaarheid van God uit te drukken. Die ons dit breed verſlag van *Sultan Ibrahim* deden, hielden de Hiſtory ongetwijffelt voor eene zeekere waarheid, maar ik weet niet wat wy'er van denken zullen, aangezien ons nooit eenig verhaal, behalven deze ruwe overleveringe, van zulken *Sultan* is voorgekoomen.

Van deze *Mahometaanſche* heiligdommen bragt de Gids ons by eene zoo genaamde Chriſten Kerk, geleegen omtrent twee ſtadien buiten de ſtad, aan de Zuidzijde. Toen wy'er by quamen, vonden wy dezelve niet anders te zijn dan een grotje, in eene aan 't ſtrand leggende rots, die naar de zeekant open, en met eenen Altaar, beſtaande uit eenen ruwen hoop op een geſtapelde ſteenen, voorzien was. In het wederkeeren van deze arme Kapèl, ontmoetten wy den Prediker, die ons zeide, dat hy en dan nog eenige weinige Griekſche Chriſtenen gewoon waren in deze bedroefde Cel tot het plegen van den Godsdienſt by elkanderen te komen, alzoo 't hun niet vry ſtond eene vergaderplaats in de ſtad te mogen hebben.

Het ſchijnt als of *Jebilé* eertijds al goede gelegentheid gehad heeft voor de ſchipvaart. Men ziet'er nog een groot rif van zware vierkante ſteenen, dat een ſtukweegs in zee uitſteekt, maar voor dezen ſchijnt het nog al vry langer, en wel een ſteene beer geweeſt te zijn. Niet ver van daar zagen wy eene groote meenigte pilaren van granitſteen, waar van'er ſommige aan het ſtrand, en anderen in het water, neergeſtort lagen. Daar waren 'er ook nog eenige in eenen daar digt by gelegen Hof, met fijne uitgehouwene wit gemarmelde kapitélen: waar uit ten deele af te neemen is, dat het oudtijds eene pragtige ſtad moet geweeſt zijn.

Maar het alderaanmerkelijkſt in *Jebilé*, en dat wel het grootſt

grootſt gedenkteeken van haare voorgaande heerlijkheid ſchijnt, is het overblijfzel van eene overſchoone Schouwplaats, vlak aan de Noorderpoort dier ſtad. De Turken houden 't voor een oud Kaſteel, 't welk zy (volgens de Aſiatiſche opſnyery) zeggen zoo vervaerlijk hoog geweeſt te zijn toen 't in zijn fleur ſtond, dat een ruiter met Zonnen opgang, een geheel uur in de ſchaduwe rijden konde.

Het overige van dit magtige Babel is niet meer dan twintig voeten hoog. De Turken hebben de platte zijde daar van met buskruid in de lugt laten ſpringen: en, volgens hun zeggen, eene groote meenigte van dat marmer gebruikt, om het boven-gemelde Bad en de Moské te vercieren. Alles wat'er nu nog van ſtaat, is de halve Cirkel, die van den eenen hoek tot den anderen, driehondert voeten uitmaakt. In dezen halven Cirkel ziet men, even boven den grond, eene ry van zeventien ronde venſters; en tuſſchen die ronde venſters hebben, op hooge pedeſtallen, breede hegte pilaren als ſchooren tegen den muur geſtaan, die te gelijk tot ſteun en cieraad van 't gebouw verſtrekten; maar deze ſtutten leggen tegenwoordig meeſt alle omver.

Binnen in is een breed vechtperk, maar de rechte maat konden wy'er niet van nemen, wegens 't groot getal huizen, daar de Turken het meeſt mede gevult hebben. Aan de Weſtzijde zijn de zitplaatzen voor de aanſchouwers, mitsgaders de kluizen en verwulfzels, die rontom het Schouwburg, onder de galery heen lopen, nog in zijn geheel. De buitenmuur is ruim elf voeten dik, en uit zeer zware vaſte ſteenen opgemaakt. De groote ſterkte is oorzaak dat dit gebouw voor de alvernielende kaken des tijds, en het algemeen verwoeſten, dat de Turken in meeſt alle plaatzen doen daar ze bykoomen, tot dus lang is ſtaande gebleeven.

Zaturdag den 6. Maart.

Jebilé nauwkeurig opgenomen hebbende, zetteden wy onze reize den volgenden morgen weder voort, op hope dat wy wat beter weêr mogten treffen dan wy in de voorgaande togt gehad hadden. De gemeene weg lag nog al langs de Zee; bragt ons, na verloop van twee uren, by eene ſchoone diepe rivier, van de Turken genaamd *Naher-il-Melech*, of *de Konings rivier*. Aan beide zijden dezer riviere zagen wy eenige puinhopen, beneffens verſcheide pilaren van granitſteen, en dan nog veele andere overblijfzelen als kentekenen van pragtige en ſchoone gebouwen. Een half uur daar na geraakten wy over eene andere rivier, genaamt *Jobar*, alwaar wy de overgeblevene brokken van eene voor dezen welgemaakte, maar nu ganſch omver gelegene brug vonden. Aan d'andere kant van deze rivier ſtond, in een breed weldoorploegd veld, een groote vierkante Tooren, omringt met ſtukken en ſtollen van veele andere gebouwen; ja den geheelen dag door zagen wy overal vervallene kaſteelen en huizen, 't welk genoegzaam te kennen geeft, dat deze landſtreek, hoe zeer ook nu verwaarlooſd, eens in bezit geweeſt is van zulke volkeren, die de waardy daar van gekent, en der beſcherminge waerdig geagt hebben. Strabo noemt dat gedeelte, 't welk tuſſchen *Jebilé* en *Aradus* legt, en waar van wy ter behoorlijker plaatze breeder handelen zullen, *Het land der Araden*. Desgelijx geeft hy ons verſcheide andere namen op van ſteeden die oudtijds langs de kuſt hebben gelegen; als daar zijn *Paltus*, *Balanea*, *Caranus*, *Enydra*, *Marathus*, *Ximyra*: maar of deze vervallene muren, die wy op dezen dag zagen, 't overſchot is van eenige dezer ſteden, kan na verloop van zulken langen reex van jaren onmogelijk net bepaalt worden; te meer al-

alzoo van deze plaatzen niets dan de bloote namen tot ons overgekomen zijn, zonder genoegzame aanwijzinge om te ontdekken waarze gelegen hebben. *Balanea*, daar Strabo gewag van maakt, word voor waarheid gezegt nog in wezen te zijn, en gemeenlijk gehouden voor die plaats, welke de Turken, met een weinig veranderings, hedensdaags noemen *Baneas*. Dit *Baneas* legt vier goede uren van *Jebilé*, in 't hangen van een Bergje, omtrent eene ſtadie van de Zee, en heeft eenen uitnemend klaren ſnelvlietenden ſtroom aan de Zuidzijde voorby zig heen loopen. Tegenwoordig word het niet bewoont; maar deſſelfs welgelegentheid wijſt genoegzaam aan, dat het eertijds vermakelijk; de puinhoopen, dat het welbebouwt; en de Baai, dat het eene voordelige woonſtede geweeſt is. Hier wierd ons weder een andere Kafar afgeëiſcht.

Baneas verlatende, gingen wy al verder langs de Zeekant, en binnen den tijd van een quartieruurs geraakten wy voorby een oud kaſteel, gelegen op den top van eenen zeer hoogen berg, hebbende de gedaante van eenen driehoek, welkers eene punt uitſteekt naar de Zee. De Turken noemen het *Merchab*; en geven heel breed op van de belegeringen die 't in voorgaande tijden al heeft uitgeſtaan. Wat ſterkte het ook eertijds moge gehad hebben, nu is 't maar een verblijf en optrek voor arme boeren. Dit is waarſchijnlijk het zelfde kaſteel, dat wy by Adrichomius en anderen, onder den naam van *Margath* aangehaalt vinden, werwaarts de Biſſchoppen van *Balanea*, ter oorzaake van de moetwilligheden der Saracenen, genoodzaakt wierden hunnen ſtoel te verplaatzen.

Ontrent anderhalf uur van *Baneas* quamen wy by een zeer klaar en ſmal ſtroomtje, dat ons verlokte om 'er halte by te houden. Wy ſloegen dan onze tenten op in het open veld, omtrent twee of drie ſtadien van de Zee; hebbende

bende van de rontom leggende bergen in 't gezigt het Dorp *Sophia*, dat alleenlijk van Maroniten bewoond word: een weinig verder *Beſak*, zijnde een ander Dorp, daar niet anders als Turken in wonen; en dan nog wat verder *Merakiah*, welkers inwoonderen beſtaat uit een mengelmoes van Chriſtenen en Turken onder een. Dien dag waren wy omtrent zes uuren ver getrokken.

Zondag den 7. Maart.

Uit deze legerſtee braken wy dezen morgen al heel vroeg op, en quamen na verloop van drie groote uuren by eene heldere en diepe rivier, genaamd *Nahor Huſſine*. Hier lag eene oude brug over van eenen boog, maar die zeer breed, en by uitſtek wel gewrogt was. Anderhalf uur voorttrekkende, en dat nog al langs de Zee, geraakten wy tot *Tortoſa*.

De oude naam plagt *Orthoſia* te zijn, en was eertijds eene Biſſchoplijke ſtad in de Provintie van *Tyrus*. De Beſchrijvers van de Heilige Oorlogen trekken dezelve aan als een' plaats van groote ſterkte; en men mag hen, volgens de nog overgeblevene merktekenen, ook wel geloof geven.

Zy legt gebouwt aan de kant van de Zee, en word aan de andere zijde van eene wijduitgeſtrekte vlakte omringd. Het eenigſt dat 'er nog overgeſchoten is, beſtaat in een groot kaſteel, 't welk ook bewoont word; hebbende de Zee, die'er vlak tegen ſpoelt, aan de eene, en eenen dubbelden muur van zware marmerſtenen, heel grof en plomp opgemaakt, aan de andere zyde. Tuſſchen deze twee muuren leid een graft, en rondom de buitenſte muur is 'er ook een. In deze ſterkte gaat men aan de Noordzijde over eene oude valbrug, en dan komt men aanſtonds in een groot vertrek, dat nu wel ten meeſten deele open legt, maar

maar eertijds met een verwulfzel overdekt is geweeſt, als zijnde dit de Kerk die tot het Kaſteel behoort. Aan de eene kant gelijkt het ook heel wel na eene Kerk; en tot bewijs daar van, vind men nog heden ten dage verſcheidene heilige zinnebeelden in den muur uitgehouwen; als by voorbeeld, *de nederdaling van eene Duif* boven de plaatze daar het Altaar geſtaan heeft; en wederom in eene andere *het Lam Gods*, enz.: maar aan de buiten-kant gelijkt het heel wel na een Slot, dewijl het gebouwd is met ſchietgaten voor Canon, in plaats van venſters. Aan de Ooſt- en Zuid-zijde heeft de ſtad eertijds gelegen, en is wel omringt geweeſt met eenen goeden muur en graft, waar van nu nog aanmerkenswaerdige overblijfzelen te zien zijn; dog van de verdere gebouwen is niets overgeſchooten, dan alleen de Kerk, welke ontrent eene ſtadie Ooſtwaarts af van 't Kaſteel ſtaat. Deze Kerk is honderd en dertig voeten lang, drieëntwintig breed, en eenenzeſtig hoog. De muren, bogen en pilaren zijn van albaſte marmerſtenen, en alles nog zoo gaaf en goed, dat men met kleine koſten dezelve tot eene volmaakte ſchoone Kerk weder zoude konnen opmaken. Edoch nu wordze, tot ſmerte van yder Chriſten aanſchouwer, tot eenen ſtal voor de Beeſten gebruikt; zoo dat wy, dezelve willende bezigtigen, ten naaſten by aan de knien toe door drek en vuiligheid gaan moeſten.

Van *Tortoſa* zonden wy ons reistuig vooruit, met bevel datze wat meer naar de kant van *Tripoli* zouden aantrekken, voornemens zijnde den volgenden dag zoo veel te ſpoeden, dat wy gemelde ſtad mogten bereiken. Wy volgden kort daar op, en quamen binnen een quartieruurs by eene rivier, of liever eenen tak van eene riviere, want het was'er meeſt droog; hoewel het, na aller oogen ſchijn, een brave ſtroom moet geweeſt zijn, zoo ten opzigt

van de wijdte, als wel van de nog daar zijnde ſtukken en brokken der ſteene brug, die'er eertijds over gelegen heeft.

Een half uur van daar quamen wy regt tegen over een Eilandje, dat omtrent een uur van 't ſtrand legt, by de Turken genoemt *Ru-ad*. Men ſtelt voor vaſt dat dit het oude *Arvad*, *Arphad*, of *Arpad* is, onder welke benamingen het ons voorkomt 2 *Kon.* 19:13. *Geneſ.* 10:18. *Ezech.* 27: 11. enz., en dat de Grieken en Romeinen noemden *Aradus*. Van verre lijkt het niet boven de twee of drie ſtadiën lang, en met hooge gebouwen als kaſtelen wel voorzien te zijn. De Inwoonders plagten oudtijds wegens de ſchipvaart beroemt te wezen, en waren meeſter van die geheele kuſt tot aan *Gabala* toe.

Omtrent een quartier uurs verder vonden wy onze Muildrijvers, die de tenten al opgeſlagen hadden, eer zy gekomen waaren daar wy meenden te vernagten: maar de ſchoone toeſtand dier plaatze maakte 't weer alles goed, dewijl'er ons verſcheidene aanmerkenswaerdige aaloudheden voorquamen, die wy miſſchien anders ongemerkt zouden verby getrokken hebben. Het was een groen veld, qualijk een uur van *Tortoſa*, wat Zuidwaarts van *Aradus*, en omtrent een quartier van de Zee, hebbende in zig een' heele goede Fontein, maar die eenen quaden naam heeft, alzooze daar genoemt word, *De Serpent-fontein*.

Het eerſte dat wy hier van deze aaloudheden zagen, was een Dijk, uit eene harde rots gehakt, en boven op zijn plat van 90. voeten breed. De zijden loopen met trappen, al meede uit de zelfde rots gehouwen, van boven tot beneden ſchuins af. Deze dijk ſtrekt zig Ooſt en Weſt meer dan eene geheele ſtadie uit, hebbende overal de gedaante van eene trap, nademaal de treden van 't begin tot het eind, aan beide zijden lijn-regt heene ſchieten. Hy eindigt in eenen moeraſſigen grond, die zig tot

aan

aan de Zee uitſtrekt, en meer dan twee ſtadiën beſlaat. 't Is nauwlijx te denken dat het water ooit tot zulken hoogte ſteigert: maar het is nog qualijker te begrijpen, waarom men dog die moeite aangewend heeft om de rots dat fatzoen te geven.

Deze Dijk lag aan de Noordzijde van de Serpent-fontein: en even aan de andere kant wierden wy een ander ſtuk gewaar, dat onze opmerkinge verdiende. Wy vonden een perk, of vak van 160. voeten in 't vierkant, in eene ſteenrots uitgehouwen, waar van de rand, die'er rondom gebleven, en omtrent 9. voeten hoog was, tot eenen muur verſtrekte. Aan drie kanten was het dus omringt, maar aan de Zuidzijde lag het open. In het midden was een vierkant ſtuk van de rots blijven ſtaan, zijnde 9. voeten hoog, en zeventiendehalf voet in 't vierkant, en verſtrekte tot eene pedeſtal voor zekeren troon, die daar opgeregt ſtond. De troon beſtond uit vier zware ſteenen, waar van'er twee de zijden, een den rug, en de derde overdwars leggende, den top uitmaakten, even als een verhemelzel. Het ganſch geſtel was omtrent twintig voeten hoog, ſtaande met het voorſte gedeelte naar de open kant van 't perk. De ſteen van 't verhemelzel was ruim 17. voeten in 't vierkant, en met eene redelijk fraije uitgehouwene lijſt voorzien. Wat dit alles zeggen wilde, konden wy niet wel giſſen; mogelijk komt het perk voor eenen Afgods-Tempel, en 't middelſt ſtuk voor den Troon van den Afgod t'ſcheep: te waarſchijnlijker, om dat Hercules, dat is, de Zon, de ſchrik der Pheniciers, altijd in een open Tempel aangebeden is. By de twee binnenſte hoeken, en aan de opene kant van 't perk waren eenige uit de zelfde rots gehouwene pilaren, waar van'er drie by ieder hoek, en twee aan 't open end ſtonden.

Omtrent een half uur Zuidwaarts van voorzeide anti-

quiteiten, zagen wy twee Torens: maar alzoo het donker wierd, waren wy genoodzaakt onze nieuwsgierigheid tot den volgenden morgen op te ſchorten. Dien dag hadden wy nog geen zes uuren afgelegt.

Maandag den 8. *Maart.*

Hebbende eene ruſtelooze nagt, op eenen moeraſſigen en ongezonden grond doorgebragt, kraamden wy al heel vroeg in den morgen op, om in goede order de gemelde Torens van naby te bezigtigen. Wy bevonden 't gedenktekens te zijn, die boven twee oude begraafplaatzen opgeregt, en omtrent dertig voeten van malkanderen ſtonden. De afbeeldzels worden in de nevensgaande figuur (a) en (b) vertoont.

De Toren (a) is drieëndertig voeten hoog: de grootſte ſteen of pedeſtal tien, en vijftien voeten in 't vierkant. Op dezen pedeſtal zijn twee ſteenen, waar van de onderſte de gedaante eenes ronden pilaars, en d'andere eener piramide heeft.

De Toren (b) is dartig voet en twee duim hoog: de pedeſtal zes voeten, en zestien voet zes duim vierkant. Deze wierd getorſt van vier leeuwen, aan elke hoek van den pedeſtal een. 't Snywerk is in den beginne van weinig belang geweeſt, en door den tijd nog al veel verergert. Boven op den pedeſtal ſtaat niet meer dan een enkelde ſteen, en heeft de gedaante als in figuur (b) te zien is.

Onder ieder van deze barbariſche gedenktekens leggen verſcheide graffteden. De ingangen zijn aan de Zuidzijde; en het koſtte ons veel moeite en tijd daar in te koomen, doordienze met doornen, alderhande onkruid, en drek toegegroeid waren. Alle deze moeilijkheden quamen wy te boven, alzoo wy ons kittelden met die hoope, dat'er mogelijk wel een verborgen ſchat zoude leggen.

Maar

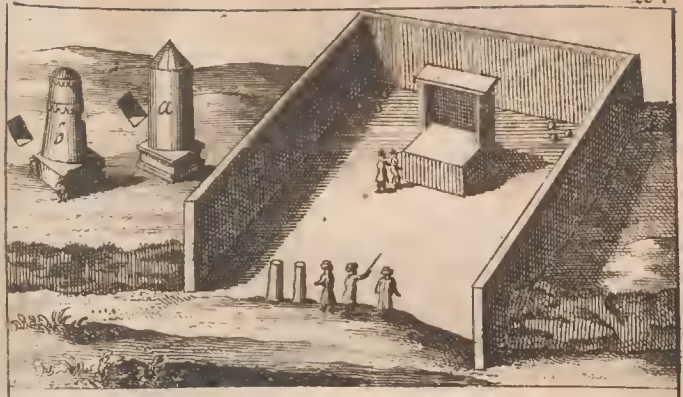
a
b

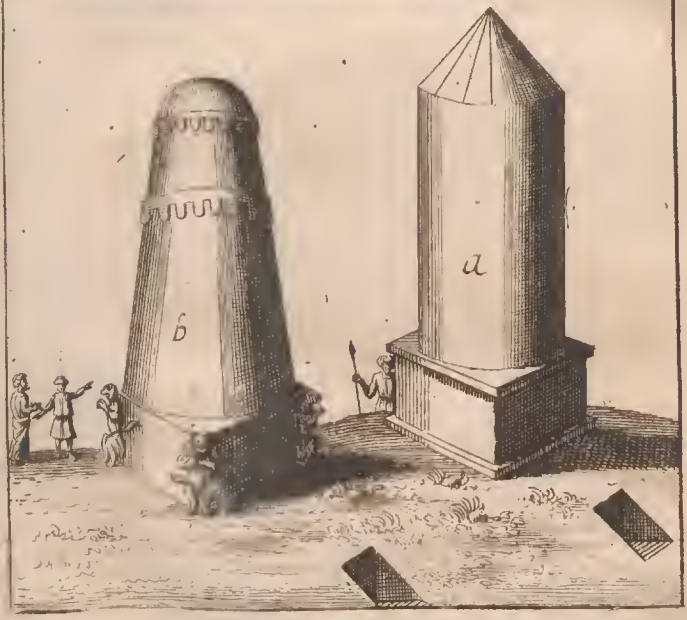
a
b

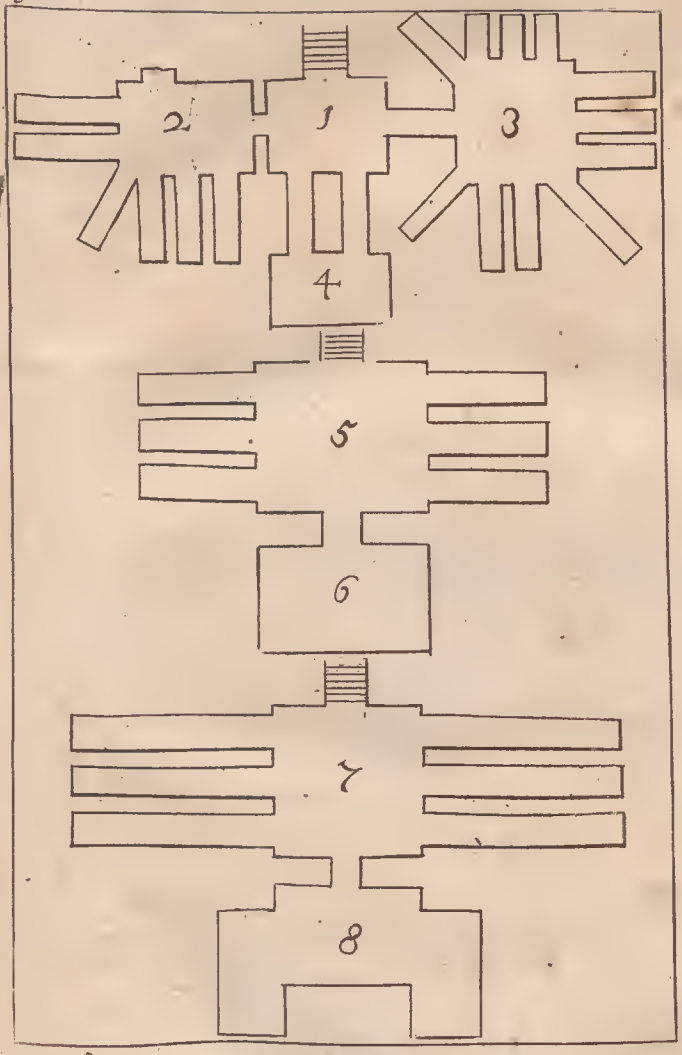
2
1
3
4
5
6
7
8

Maar zoo dra wy in deze kluizen traden, zagen wy dat onze gulde inbeeldingen, even als alle wereldſche verwagtingen en ontwerpen, in ſtof en rook eindigden. Edoch, om niet ganſchelijk zonder de minſte vergelding voor onze moeite heen te gaan, bezigtigden wy alle deze kameren der duiſternis zoo naauw als wy konden, en vonden dezelve op zodanigen wijze geſteld, gelijk men in de volgende afbeeldzels ziet.

De kamers onder den Toren (a) leggen als in de eerſte figuur vertoont word. Als men zeven of agt trappen aftreed, komt men by de mond van het graf, en op handen en voeten voort kruipende, geraakt men in de Kamer (1), die negen voet twee duim breed, en elf voeten lang is. Wanneer men aan de regter hand door een zeer bekrompene engte gaat, komt men by de Kamer (2) die agt voeten breed en tien lang is. In dit vertrek zijn zeven cellen voor ligchamen: te weten, twee regt over den ingang; vier aan de ſlinker, en eene onvolmaakte aan de regter hand, en zijn altemaal in de harde ſteenrots uitgehouwen. Wy namen van eenige de maat, en vondenze agt en een half voet in de lengte, en drie voet drie duim vierkant te zijn. Hier uit wil ik geen beſluit maken dat de daar in begravene ligchamen van zulk eene reusagtige geſtalte geweeſt zijn, datze zodanige groote kiſten hebben konnen vullen: Maar wie zal ook, aan de andere kant, konnen denken, dat iemand zoo liberaal met zijnen arbeid zoude wezen, en hakken in zulk eene uitneemende harde rots grootere holen dan de nood vereïſcht?

Aan de andere zijde van de kamer (1) is een naauwe doorgang van zeven voeten lang, die ons bragt in het vertrek (3), welkers maat negen voeten in de breedte, en twaalf in de lengte uitleverde. Hier waren elf cellen in, niet wel zoo groot als de voorgaande, en rontom even wijd van elkanderen.

Wanneer men aan de overzijde uit deze kamer (1) wil gaan; zijn'er twee naauwe doorgangen, die ieder 7. voeten lang, tot in de Kamer (4) ſtrekken. Dit vertrek is negen voeten in 't vierkant, en niet met cellen voorzien gelijk de anderen. Ook was 'er niet anders aanmerkenswaardigs in, dan alleenlijk eene bank, die aan de ſlinkerzijde langsheen uitgehouwen lag. Uit de beſchrijvinge van dit graf, kan men gemaklijk den toeſtand van d'anderen, N°. 5. en 6. vertoond, opmaken. De hoogte van beide kamers was omtrent 6. voeten: en de Torens ſtaan regt boven het middelſte vertrek van de Grafſteden, die by elkanderen behooren.

Omtrent eene ſtadie verder zagen wy weder eenen Toren, die na de laatſt gemelde heel wel geleek, en al mede, gelijk de anderen, boven een graf ſtond; waar van de afteekening is in de figuur 7. en 8. Het byzonderſt dat wy in dit laatſte graf opmerkelijk vonden, was, dat deze in de röts uitgekapte cellen agtien voeten lang waren; mogelijk met inzigt, om in yder der zelve, twee of drie ligchamen endeling tegen elkander te leggen. Maar alzoo wy dien dag een lange togt, tot aan *Tripoli* toe, te doen hadden, dagten wy het niet raadzaam in eene plaats, die ons mogelijk nog verſcheidene andere antiquiteiten zoude verſchaft hebben, meer tijd te verſpillen.

Hoe zeer wy ons ook haaſtten, zoo waren wy nogtans nauwlijx eene [Engelſche] mijl ver gekomen, of ons voornemen wierd wederom geſtremd door het bezigtigen van eenen anderen Toren, die by den gemeenen weg, in een kreupelbos ſtond. Deze was 34^en^ half voet hoog, en een-en-dertig voeten in 't vierkant; opgemaakt van dikke zware ſteenen, en met eene fraaije lijſt rontom den top verciert. Daar waren maar twee kamers in, de eene boven d'andere. Beide haddenze eenen ingang aan de Noordzijde,

zijde, zijnde twee vierkante gaten in den muur. De ſcheiding tuſſchen deze twee kamers, als mede het bovenſte, beſtond niet uit boog- of kluis-werk, maar uit breede platte ſteenen van vier voet dik, en zoo groot, dat twee genoeg waren om het geheel geſtel te dekken. Dit was al een zeer oud gebouw; en, na aller oogen ſchijn, eene begraafplaatze.

Ik moeſt niet vergeten te zeggen; Dat wy rondom de Serpent-fontein, en zoo voorts tot den laatſten Toren toe, verſcheide graffteden, oude geſtigten, en andere overblijfzelen van oudheden zagen: waar uit zekerlijk mag vaſtgeſtelt worden, dat hier noodzakelijk eertijds d'eene of d'andere beroemde plaats moet gelegen hebben: maar of dit *Ximyra* mag geweeſt zijn, 't welk Strabo hier omtrent plaatſt, of *Simyra*, gelijk Plinius * het noemt, en mogelijk het zelfde land is der *Zemariten*, dat te gelijk met de *Araditen* aangetoogen word *Gen.* 10: 18. laat ik aan andere Liefhebbers over om het uit te pluizen.

Deze aaloude overblyfzelen verlaten hebbende, quamen wy op eene groote vlakte, die zich, in de breedte, van de Zee tot aan de Gebergtens; en, in de lengte, by-na tot aan *Tripoli* toe uitſtrekt, van de Inwoonders aldaar genoemd *Junia*, dat is, *Het plein:* welken naam zy het geven by uitnementheit, ten opzichte van zijne grootte. Wy hadden volkomen zeven uren werks eer wy 't ten einde raakten, en vonden 't overal, ter oorzake van de veelvuldige rivieren, en 't overvloedig water daar 't mede beſproeid word, uitermaten vruchtbaar. De eerſte dezer rivieren legt omtrent zes uren van *Tripoli;* heeft eene ſteene brug met drie groote boogen, en is de zwaarſte ſtroom die door 't geheele Plein loopt; waarom zy ook den naam draagt van *Nahor-il-Kibber*, of *De groote rivier.*

* *Hiſt. Nat. lib.* 5. *cap.* 20.

Om-

Omtrent een half uur verder ontmoet men eene andere rivier, genaamd *Nahor Abros*, of *der melaatzen Rivier*. Naulijx drie quartier verder vind men eene derde rivier, *Nahor Achar* geheten; voorzien met eene heel fraije ſteene brug van eenen boog, die vry breed is. Na twee goede uuren komt men by eene vierde rivier, genaamd..... of *De koele Wateren*, waar over eene brug van drie bogen leid. Hier van daan heeft men nog twee groote uren van nooden om tot *Tripoli* te geraken. Ik heb met voordagt wat te nauwkeuriger in 't aanteekenen van deze ſtroomen willen te werk gaan, of ik miſſchien eenig ligt mogt geven tot wegneeming van 't geſchil dat'er tuſſchen de Landbeſchrijvers, nopens de rivier *Eleutherus*, gevonden word. De Nieuwe geven eenparig dien naam aan eene rivier, welke tuſſchen *Tyrus* en *Sidon* legt, en van de Turken genoemd word *Caſimier*. Dog dit ſtrijd tegen het algemeen getuigenis der Ouden, die de *Eleutherus* meer Noordwaarts plaatzen. Strabo * wil dat zy tuſſchen *Orthoſia* en *Tripoli* gelegen zy, en *Syrien* met *Phenicien* van malkanderen ſcheid. Plinius † meent dat zy kort voorby *Orthoſia* loopt; en zich recht over *Aradus* in de Zee ontlaſt. De Schrijver van de Boeken der Machabeen ‡ ſteld haar in 't Land van *Hamach;* welk Land, wat het ook geweeſt zy, zekerlijk buiten de grenspalen van *Israël* lag, gelijk uit den zelven Schrijver klaar blijkt. Hier ſtemt *Joſephus* mede over-een, en plaatſt de *Eleutherus* aan de Noordkant van *Sidon;* gelijk zulks te zien is in zijne *Joodſche Oudheden* †; alwaar hy, ſprekende van *Marcus Antonius* geſchenk aan *Cleopatra*, verhaalt, hoe die buitenſporige minnaar haar al de ſteden tuſſchen *Eleutherus* en *Egipten* gaf, uitgezondert *Tyrus* en *Sidon*.

Pto-

* *pag.* 518. † *Hiſt. Nat. lib.* 5. *cap.* 20. ‡ 1 *Mach.* 12. 25, 30.
† *Het* 14. *Boek. het* 7. *en* 8. *Hoofdſtuk.*

Ptolomeus voegt haar (volgens het geene Terranius uit hem aanhaalt) wat meer naar 't Noorden, te weten, tuſſchen *Orthoſia* en *Balanea*. Uit al het welk vaſt en zeker is, dat het de regte oude *Eleutherus* niet zijn kan, die de hedensdaagſche Landbeſchrijvers daar voor te boek ſtellen. Maar die naam mag veeleer toegeſchreven worden aan eene der rivieren, die door de vlakte van *Junia* loopen: of anderzins (zoo men zig op 't gezag van Plinius mag verlaten) aan de nu nog drooge rivier, die ik een weinig aan deze zijde *Tortoſa* heb aangehaalt, en welkers mond ten naaſten by regt over *Aradus* legt. Edog, ik wil ontrent dit ſtuk geen bepalinge maken; houdende my volkomen te vreeden, dat ik de verſcheidene Rivieren, waar over wy getrokken zijn, hebbe aangetekent.

Dingsdag den 9. *Maart.*

Wanneer wy *Tripoli* naderden, dorſten 'er onze Muildrijvers niet digt by komen, uit vreze dat hunne beeſten tot dienſt van den Lande mogten gepreſt worden: gelijk naderhand nog, in weerwil van alle hunne zorgvuldigheden, tot ons groot leedwezen geſchiedde. Wy lieten hun dan op de vlakte van *Junia* blijven, en begaven ons naar *Tripoli*, alwaar wy met Zonnen ondergang aanquamen; hebbende tien uuren afgelegt.

Te *Tripoli* bleven wy een geheele week ſtil, en wierden van de Heeren *Frans Haſtings*, en *Jan Viſſcher*, de eenigſte Engelſche huizen in ganſch *Tripoli*, treffelijk ontfangen.

Tripoli legt omtrent een half uur van de Zee; dog het voornaamſte gedeelte tuſſchen twee bergen: waar van 'er een, voorzien met een kaſteel dat de Stad beſchermt, aan de Ooſtzijde gelegen is; en de andere aan de Weſtzijde, tuſſchen de Stad en de Zee. De laatſte word ge-

zegt dat eerſt zijnen oorſpronk gekregen heeft, en nog dagelijks toeneemt, door het zand, dat'er de wind gedurig van het ſtrand af opjaagt. By die gelegentheid gaat'er eene Profezy onder 't gemeen, Dat de ganſche Stad nog eens onder dien Duin zal begraven worden: maar het ſchijnt dat de Turken die voorzegginge niet zeer gade ſlaan: want in plaatze van den aanwas dezes bergs voor te komen, zo laten zy hem zijnen gang gaan, en maken'er eene plaats van welluſt en vermaak af; waar toe zy niet veel genegentheids zouden hebben, ingevalle zy geloofden dat het den eenen of den anderen tijd hun graf zoude zijn.

Woensdag den 10. *Maart.*

Dezen dag wierden wy altemaal by den Heer *Viſſcher* op 't land getracteert. Wy hielden het middagmaal in een eng vermakelijk Dal, aan de waterkant, omtrent een klein halfuur beooſten de Stad. Dwars door 't Dal loopt van berg tot berg eene uitſteekend ſchoone Waterbuis, daar zulken overvloed van water door ſtroomt, dat'er de ganſche ſtad genoeg aan heeft; en word genoemt de *Prince-Brug*, alzoo men vaſtſtelt dat dezelve door *Godfried van Bouillon* gemaakt is.

Donderdag den 11. *Maart.*

Dezen dag hielden wy alle het middagmaal aan 't huis van den Conſul *Haſting*: en na het eeten gingen wy uit om *Oſtan*, den Baſſa van *Tripoli*, te bezoeken; naa dat wy alvoorens, op de Turkſche wijze, een geſchenk hadden gezonden, om daar door eene aangename ontmoetinge te weeg te brengen.

Het word hier te lande voor eene groote onbeleeftheit gehouden, iemand zonder geſchenk te gaan bezoeken. De Grooten merken 't aan als een' zekere ſoort van ſchattinge,

tinge, die men aan hun gezag en waardigheid verſchuld is; ja dat men hun fatzoen krenkt, en waarlijk te kort doet, ingevalle men dit compliment vergeet. In daaglijkze bezoekjes, zelfs onder 't gemeene volk, ziet men zelden datze by malkanderen koomen, zonder eene bloem, oranje-appel, of eenig ander teken van eerbewijs, aan den bezogten perſoon te verëren: want de Turken onderhouden heel nauwkeurig de oude Ooſterſche gewoonte, die men aangehaalt vind 1 *Sam.* 9: 7. alwaar *Saul* tot zijnen jonge zegt; *Maar ziet, zoo wy gaan, wat zullen wy dog dien man Gods brengen: wy en hebben geene gave*, enz. welke woorden ongetwijfſeld moeten verſtaan worden na de wijze der Ooſterſche volkeren, opzigt hebbende op het eereteken, en niet op het loon der waarzegginge.

Vrydag den 12. *Maart.*

Des nademiddags gingen wy uit om *Belmont*, zijnde een Grieks Konvent, twee uuren Zuidwaarts van *Tripoli*, te bezigtigen. Dit Konvent is geſtigt door eenen der Graven van *Tripoli*, en ſtaat op eenen zeer hoogen klipagtigen Berg, van waar men over de ganſche Zee ziet. Deze plaats is zeer bezwaarlijk op te klimmen, alſchoon dezelve door den bloedigen arbeid der arme Monniken zoo toegankelijk is gemaakt als 't doenlijk was. Het gelukte ons dat wy daar juiſt quamen, zoo als zy gereed ſtonden om hunne avondoeffeninge of dienſt aan te vangen. De Kapel is groot, maar zeer donker; en het Altaar, even als in de Griekſche kerken, met een hekje omringt, zoo dat'er niemand dan de Prieſter alleen by kan. Het volk vergaderen zy te zamen door een zeeker geraas, dat zy maken met het ſlaan van twee houte beukhamers, op eene by de kerkdeur hangende plank: want klokken zijn by de Turken vervloekt.

Hun Godsdienſt beſtaet in 't voor-overbuigen des ligchaams, en het ganſch oneerbiedig rabbelen en bleeten van eenige gebeden en lofzangen, ter eere van onzen gezegenden Zaligmaker, en de heilige Maagt. In eenige duiſtere Ceremonien of plegtigheden verſpilt de Prieſter, die den dienſt doet, ten minſten een derdepart van zijnen tijd, met het gaan rondom, en het bewierooken van het Altaar. Daar naa gaat hy door de geheele vergaderinge heen, ſlingerende het wierookvat achter-en voorwaarts, en jaagt alzoo, door drie herhaalde zwaaijingen, den rook naar een iegelijk die 'er tegenwoordig is. Ontrent het einde van den dienſt wierd'er in het midden van de Kerk een tafeltje gebragt, overdekt met een ſchoon linnen kleed, waar op vijf kleine platte brood- ⊙ ⊙ koeken, kruislings gelegt waren op deeze wijze. ⊙ In 't midden van ieder koek ſtond eene kleine bran- ⊙ ⊙ dende waskaers, hebbende yder koek een kuiltje dat voor een kandelaar verſtrekte.

By deze plegtigheit las de Prieſter het Evangelium van de vijf brooden, daar onze Zaligmaker de ganſche Schare mede ſpijſde. Dit gelezen zijnde, wierd het brood in 't hekje gebragt; en na dat het daar in der haaſt tot kleine brokjes gebrooken was, quam het weder in een mantje te voorſchijn, en aan een iegelijk van de Vergaderinge voorgehouden, om'er een weinig van te neemen. Dit gedaan, ſprak de Prieſter den zegen, en zoo eindigde de dienſt. Aan beide zijden van de Kerk ſtonden geſtoeltens met leuningen voor de Monniken. Zoo zijnze in meeſt alle de Kerken hier ontrent, en dienen den Prieſters om'er op te leunen, alzoo de dienſt dikwils zoo lang duurt, dat zy 't, zonder behulp van zulke leuningen, niet wel ſtaande konnen houden, en neerzitten mogen zy niet. De jonge Monniken, die om deze ſteunzels misſchien

ſchien niet eens verlegen zijn, bedienen 'er zich nogtans van; niet om dat zy die van nooden hebben, maar als een teeken van achtbaarheit en ontzag; even gelijk de Spanjaarden de brillen gebruiken.

De Monniken van dit Konvent waren, na my voorſtaat, veertig in getal. Wy vondenze, zoo als ons toeſcheen, heel goed van inborſt, en neerſtig, maar niet-temin, een onweetend volk te zijn. Want op alles wat ik hen, nopende hunnen Godsdienſt, vraagde, wiſten zy my in generlei wijze natuurlijk beſcheid te geven. En om een ſtaaltje van hunne groote onnozelheit by-te brengen, zo kan ik niet vergeten 't compliment dat een hunner opperhoofden by den Conſul afleidde; te weten, dat hy zoo verheugd was hem te zien, als of de Meſſias in perſoon hen quam bezoeken.

Het is ook geen wonder dat ze zoo onwetende zijn; want al den tijd, dieze tuſſchen de beede-uren over hebben, moetenze niet in de ſtudie, maar met de veehoedery, landbouwery, wijngaardenieren, en wat verder tot de quekery behoort, doorbrengen, en alles met eigene handen verrichten. Dit ſloven en wroeten moeten zy niet alleen doen om zig van noodig onderhoud te voorzien; maar om af te koopen de onredelijke laſten, die de greetige Turken, op yder voorwendzel datze maar bedenken konnen, gereed zijn hen op te leggen. Maar op dat men te beter giſſen moge wat ſlag van menſchen deze Griekſche Monniken zijn, zo wil ik alleenlijk nog maar dit ſtaaltje by brengen; namentljk, dat de zelfde perſoon, die wy met den geborduurden Prieſterlijken Rok het Altaar hadden zien bedienen, ons den volgenden dag op zijnen rugge bragt, een geitje, en een boks-leeren zak met wijn, als een geſchenk van 't Konvents wege.

Zaturdag den 13. Maart.

Dezen morgen gingen wy weder uit, om *Oſtan Baſſa*, volgens zijne eigene begeerte, te bezoeken; en wierden, als vooren, met groote beleeftheid onthaald: want de Turken zijn niet onbedreven in 't ſtuk van beleeftheid, nog om zig aangenaam te maken by de menſchen; zy weten 't alzoo net als andere volkeren, wanneerze anders maar in den zin hebben iemand vriendſchap te bewijzen. Om dit te beter te bevatten, zal het niet t'eenemaal buiten den haak, nog onaangenaam zijn, al den zwier en omſtandigheden van een Turks bezoek, voor zo ver ik het hier of elders heb bygewoont, te beſchrijven.

Wanneer men een aanzienlijk perſoon wil gaan bezoeken, moet alvoorens de baan, door een geſchenk klaar gemaakt, en gevraagt worden, wanneer het beſt gelegen komt. Aan 't huis gekomen, word men by de voordeur van knegts ontvangen, en geleid naar de kamer van den Heer: onderwege word men weder van andere knegts (miſſchien van hogeren rang) vervangen; daar na al weder van anderen; en zo vervolgens op verſcheide poſten, tot dat men eindelijk geraakt by den genen die men bezoeken wil. Wanneer men zijne kamer genaakt, zoo is hy gereed den bezoeker t'ontfangen, 't zy dat hy aan de kant van den *Duan* ſtaat, of aan den eenen of anderen hoek nederlegt, al na hem dunkt voor die tijd met zijn fatzoen overeen te komen. De *Duans* zijn eene zekere ſoort van voetbanken, die omtrent zeſtien, achtien, of ſomtijds meer, duimen hoog van den vloer, en in 't beſt van de kamer ſtaan. Zy zijn met Tapijten overdekt, en rondom met hoofd-kuſſens, om 'er op te leunen, voorzien; op welke kuſſens de Turken eeten, ſlapen, rooken, de bezoekers ontfangen, hunne gebeden doen, enz. Hun groot-

grootſt vermaak is, datze daar op leunen; en hun meeſte overdaad beſtaat in het pragtig opſchikken derzelve.

Aan de kant van den *Duan* gekomen zijnde, trekt men de ſchoenen uit; treedt op; neemt vervolgens plaats, (hoewel in 't eerſt niet al te digt) en dat op de knien, met de handen ordentlijk voor zig neer. Dus moet men blijven zitten, tot dat de Heer u nodigt nader by te ſchikken, en het ligchaam, door 't leunen op de oorkuſſens, wat gemaklijker neer te zetten. Na dat men aldus wel geplaatſt is, ſpreekt hy met u na tijds gelegentheid, terwijl de dienaren van 't eerſt tot 't laatſt, in een groot getal met de diepſte eerbiedigheid, en in heele goede ordre, rondom blijven ſtaan. Wanneer men de complimenten afgelegt, of van de zaak, waarom men gekoomen is, geſproken heeft, geeft de Heer het teken, datze voor den dag zullen brengen het geen daar hy u meede onthalen wil, beſtaande gemeenlijk in wat *banket*, een kopje *ſerbet*, en een kopje *koffy*. Dit alles word aanſtonds door de dienaars binnen gebragt; ja met de grootſte zorgvuldigheid, en alle bedenkelijke eere en ontzag, zeer ordentlijk aan de gaſten toegereikt. Zy hebben groote reeden om'er op te letten: want ingevalle een van de knegts in 't overgeven of ontfangen van 't kopje maar den geringſten miſſlag beging, zoo zoude hy ten minſten met vijftig, of mogelijk hondert ſlagen onder de bloote voeten tot ſtraffe van zijne begane misdaad beloond worden. Eindelijk komt het laatſte geregt te voorſchijn, beſtaande in het berooken van der gaſten baarden. Eene plegtigheid, die op de volgende wijze toegaat: Zy hebben ten dien einde een klein zilver konfoortje, met een dekzel vol gaatjes daar over, op een fraai opzetje ſtaan: hier leggen zy dan wat geglommen koolen in; en wat aloëhouts daar by geworpen hebbende, ſluiten zy het dekzel toe, en aanſtonds

vliegt

vliegt de rook, met eenen zeer lieflijken damp, door gemelde gaatjes heen. Deze rook nu word onder een ieders kin gehouden, en aangemerkt als een offerhande ter eere van den baart. De borſtelige Afgod word deze hem aangedaane eerbiedigheid flux gewaar, ja ſlokt die gommige waaſſem zoo greetig na zig, dat hem deze aangename geur al vry lang by blijft, en nog eenen geruimen tijd daar na tot eenen ruiker verſtrekt.

Deze plegtigheit zal mogelijk in 't eerſt wat belachlijk voorkomen; maar onder de Turken wordtze voor een teeken van beleeftheit en gunſt gehouden: Ja ik moet dit tot hunner verdediging zeggen; dat het oogmerk zeer goed en nuttig is: want hier door word op eene heuſche wijze van de gaſten affcheid genomen, en met een te kennen gegeven, dat de Meeſter van 't huis het een of het ander te doen heeft, en dat zy konnen vertrekken zo dra als 't hun belieft: ja hoe eer dit naa het rooken der baarden geſchied, hoe beter het is. Door dit middel mag men t'allen tijde zich, zonder iemand miſnoegen te geven, ontſlaan van alle verdrietige en ontijdige bezoeken, waar door men van zijn voorgenomen werk niet alleen afgehouden, maar, volgens 't gemeen gebruik in de wereld, gedwongen word zoodanig te veinſen, dat men iemand nodigt nog wat te willen blijven, niet-tegenſtaande men in zijn hert wel wenſchte, dat hy, wegens het langdurig ophouden, ver van daar was. Maar genoeg hier van.

Na dat wy *Oſtan Baſſa* bezocht hadden, reden wy des namiddags uit om de Zee, omtrent een halfuur van de Stad, te bezien. De haven mag veel-eer een opene zee dan een haven genoemd worden, hoewel dezelve ten deele voor de kragt en 't ſtorten van de baren door twee eilandjes, omtrent een groot half uur van 't ſtrand, gedekt legt; waar van het een den naam van het Vogel-, en het an-

ander van Konijnen-Eiland draagt, ter oorzake der dieren die ze verſcheidentlijk voortbrengen. Ter beſcherminge voor de Zeerovers leggen'er verſcheidene Kaſtelen, of vierkante Torens, behoorlijk wijd van elkanderen, langs het ſtrand, zes (zo ik meen) in getal; maar tegenwoordig van volk en oorlogsbehoeften geheel ontbloot.

In de digt aan 't ſtrand gelegene velden doen zig eene groote meenigte puinhopen, en pilaren van granitſteen op; beneffens verſcheide andere dingen, die genoegzaam te kennen geven, dat hier omtrent oudtijds zware gebouwen moeten geſtaan hebben. Het ſtemt ook wel overeen met het geene Caſaubonus * uit Diodorus aanhaalt; te weten, dat de plaats genaamt *Tripoli*, een bundel van drie Steden, leggende eene ſtadie d'eene van d'andere, geweeſt is; waar van de eerſte de ſtoel der *Araden*; de tweede die der *Sidonianen*; en de derde, der *Tyrianen* was. En uit dien hoofde is waarſchijnlijk de naam *Tripoli* in 't eerſt aan drie onderſcheidene, dog by elkander leggende Steden gegeven, en niet aan eene Stad alleen, die, volgens 't zeggen van ſommigen, wegens 't gemeen belang, dat de *Tyriers*, *Sidoniers* en *Araden* met malkanderen hadden, gebouwd zoude zijn. Want het is niet wel te begrijpen, hoe zulke drie onafhankelijke Republijken hebben konnen overeen komen tot het bouwen van eene Stad; en nog minder, hoe zy malkander naderhand zouden hebben konnen verſtaan in 't ſtuk van regeeren.

* *In zijne aanteekeningen over Strabo, p.* 213.

Zondag den 14. *Maart.*

Wy hielden ons nog al op te *Tripoli*.

Maandag den 15. Maart.

Dewijl wy vaſtſtelden onze reize dezen dag voort te zetten, zo hadden wy aan onze Muildrijvers eenigen tijd van te vooren laſt gegeven, zig gereed te houden, en ons af te wagten. Maar zy waren voor des *Baſſa van Sydons* dienaars, die overal in 't veld Muil-ezels tot dienſt van hunnen Meeſter zogten, zoo bevreesd geworden, datze de vlugt hadden genomen, en wy niets van hen hooren konden. Een ongeval, dat ons veele moeite baarde: ja daar bleef geen middel van herſtelling over, dan naar anderen om te zien, en te haalen daarze beſt te bekomen waren.

Na veel ſukkelens wederom in ſtaat van reizen geſteld zijnde, begaven wy ons des namiddags omtrent drie uren van *Tripoli*. Wy reden langs de zeekuſt, en quamen in den tijd van anderhalf uur te *Callemone*, een dorpje vlak onder *Bell-Mont*. Hier van daan tot agt uuren in den avond voortgetrokken, raakten wy by een hoog Voorgebergte, dat aan de zeekant met eene zeer groote, meeſt regt op en neergaande kap, heel kort afbrak, en dwars in onzen weg lag. Om nu deze hinderpaal te vermijden, ſloegen wy de ſlinkerhand af naar een eng Dal, daar onze weg door liep. En alzoo het reeds laat geworden was, vernagtten wy aldaar onder eenige Olijfboomen, hebbende in 't geheel omtrent vijf uren afgelegt.

Het Voorgebergte dat onze voorttogt belette, ſchijnt het zelfde te wezen, dat Strabo * τὸ ἀπὸ Θεοῦ πρόσωπον, of *Gods aangezigt* noemt, en van hem gehouden word voor het einde van den berg *Libanus*. Desgelijx maakt hy gewag van eene Stad, tuſſchen deze plaatze en *Tripoli*, genaamt *Trieris*; maar wy zagen'er den minſten voetſtap niet

* *Strab. lib. 16. Pomp. Mela lib. 1. cap. 12.*

niet van; ten zy dat men eenige Graffteden, die wy omtrent anderhalf-uur voor de aankomft by 't Voorgebergte in eene rots uitgehouwen vonden, daar voor wilde aanneemen.

Dingsdag den 16. Maart.

Wy waren dezen morgen zo dra niet in beweging, of wy vonden ons bedremmeld met dat moeilijke werk van over de bovengemelde kap heen te trekken. De weg, die 'er overheen loopt, legt omtrent een klein half uur van de Zee; is zeer ſteil en oneffen: maar in den tijd van een uur geraakten wy'er evenwel over, en quamen aan de andere zijde in een eng Dal, daar wy de Zee weder vlak voor ons kregen. Aan den ingang van dit Dal legt een Fortje, geſtigt op eene rots, die aan alle kanten regt op en neêr loopt. De muuren van dat gebouw zijn overal met de gezeide rots gelijk, zo dat alles byna uit een ſtuk ſchijnt te beſtaan. Dit kaſteel word genaamd *Temſeida*, en beſtrijkt den ingang van 't Dal.

In den tijd van omtrent anderhalf-uur quamen wy van hier tot *Patrone*, een plaats die digt by de Zee legt, en voor het oud *Botrus* gehouden word. Dewijl nu onze weg wat hooger-op landwaarts-in liep, ſtapten wy evenwel wat ter zijden af om ze te bezigtigen. Wy vonden 'er niets dan eenige overblijfzelen van eene oude Kerk en een klooſter, maar die nu t'eenemaal, beneffens de geheele Stad, omver en ganſch overhoop leggen. Ook is'er het minſte ding niet overgebleven, waar aan men zien kan, dat het voor dezen eene brave Stad geweeſt is.

In nog drie uren quamen wy te *Gibylé*, by de Grieken genoemt *Byblus*; eertijds beroemd wegens de geboorte en den Tempel van *Adonis*. Deze plaats legt zeer vermakelijk aan de Zee; beſlaat tegenwoordig niet al te veel

gronds, hoewel nog meer als te veel voor het daar in zijnde klein getal inwoonders: heeft eene drooge graft rontom, en eenen muur die overal met vierkante Torens, honderd en twintig voeten van elkanderen, voorzien is. Aan de Zuidzijde legt een oud kasteel, met eene kerk daar in, net eveneens als die van *Tortosa*, uitgenomen dat de laatste minder beschadigt is. Behalven dit was'er niets aanmerkenswaerdigs, niet-tegenstaande het oudtijds eene groote en schoone Stad is geweest; 't welk blijkt uit de menigvuldige puinhopen, en uitermaten mooije pilaren, die in de rontom leggende hoven hier en daar gevonden worden.

Gibyle is waarschijnlijk het Land der *Gibliten*, waar van wy lezen *Jos.* 13: 5. Toen koning Hieram de bouwstoffen tot Salomons Tempel gereed maakte, gebruikte hy de inwoonders dier Stad, als te zien is 1 *Kon.* 5: 18. daar gezeid word; *Ende de Bouwlieden Salomons, ende de Bouwlieden Hierams, ende de Gibliten behieuwenze*, enz: alwaar de Nederduitsche Overzetters 't Hebreeuwse woord גבלים *Giblim*, of *Gibliten;* en de LXXII. Overzetters het woord Βύβλιοι, dat is, *Mannen van Byblus*, gebruiken; behoudende alzo d'eersten den Hebreeuwsen, en de anderen den Griexen naam dier Stad. 't Zelfde onderscheid vinden wy ook *Ezech.* 27: 9. daar deze Stad wederom aangehaalt word. De Nederduitsche Overzetters, volgende den Hebreeuwschen text, lezen; *de Oudsten van Gabal* enz: in plaats dat de LXXII. Overzetters al wederom zeggen; οἱ πρεσβύτεροι Βυβλίων, *de Oudsten van Bybli*, of *Byblus*.

Na dat wy *Gibyle* verlaten hadden, quamen wy binnen een uur by eene schoone breede rivier, daar eene stene brug van eenen boog, dog uitsteekend wijd en hoog, over legt. Aan deze rivier geven de Turken den naam

van

van *Ibrahim Baſſa*: maar 't is ongetwijffeld de oude rivier *Adonis*, zoo befaamd wegens de afgodiſche plegtigheden, die hier met naar geween over *Adonis* bedreven wierden. Aan den zoom van deze Rivier namen wy den volgenden nacht ons verblijf, hebbende dezen dag omtrent zes uren afgelegt. Wy hadden den geheelen nacht zwaar weer; ja het regende byna zonder ophouden, en waaide zulken ſtorm, dat al de knegts ter nauwer nood in ſtaat waren, de tenten boven ons hooft ſtaande te houden. Dog alles wierd weder verzoet, nademaal wy by dit toeval, dat ons den ganſchen nacht zoo veele moeite gebaart had, gelegentheid kregen den volgenden morgen iets fraais te zien.

Woenſdag den 17. Maart.

Wegens dat toeval dan zagen wy by geluk, 't geene mogelijk gelegentheid gegeven heeft tot het gevoelen dat *Lucianus*, nopens deze rivier, aanhaalt; te weten, Datze op ſommige tijden van 't jaar, en wel byzonder omtrent *Adonis Feeſt*, eene bloedroode kleur heeft: en de Heidenen menen dat zulx ontſtaat uit een zeker medelijden, waar mede deze ſtroom aangedaan is over den dood van *Adonis*, die door een wild ſwijn tuſſchen de bergen, alwaar deze rivier haaren oorſpronk neemt, zoude omgebragt zijn. Wy zagen evenwel toen iets diergelijx gebeuren; want het water was zoo uitnemende rood, dat de Zee, gelijk wy in 't voortreizen beſpeurden, een groot ſtukweegs daar door als verbasterd, en met eene andere kleur geverfd ſcheen; 't welk ongetwijfeld wegens een ſoort van roode aarde, die door den zwaren regen in de rivier ſpoelde, en niet door eenige beſmettinge van *Adonis* bloed, ontſtaan is.

Omtrent vijf quartiers-uurs boven deze rivier, trok-

trokken wy over den voet van den berg *Climax*, en door eenen zeer ruwen en ongelijken weg heen geraakt zijnde, quamen wy by eene groote baai, genaamd *Junia*. Vooraan in deze baai is een' oude ſteene brug, waar mede het Baſſaſchap van *Tripoli* en *Sidon* zig van-een ſcheidt: ook leggen 'er omlaag uitſteekende hooge en ſteile bergen in. Tuſſchen deze bergen en de Zee loopt de gemeene weg. Dit nu zijn de bergen van *Kaſtravan*, die meeſt van Maroniten bewoond, en, wegens 't voortbrengen van kostelijke wijnen, zeer geroemd worden. De Maronytſche Biſſchop van Aleppo, houdt hier in een Konvent, daar hy Gardiaan van is, zijn optrek. Wy zagen op de toppen dier hooge bergen, nog verſcheide andere kleine Konventen, waar van 'er een, zo ons gezegt wierd, *Oozier* genaamd, en in handen van tien of twaalf Latijnſche Monniken is. Aan de andere zijde van de baai quamen wy by eenen vierkanten Toren of kaſteel, van welk ſlag men eenige dagreizens ver, eene groote menigte langs de kuſt vind. Men zegt datze gebouwd zijn van de Keizerin *Helena*, om dat land voor het ſtroopen der Zeeroovers te dekken. By dezen Toren moet men den vierden Kafar betalen, en word ontfangen by een deel fielten van Maroniten, die veel ſtrenger en ſcherper hier ontrent te werk gaan dan de Turken zelfs. Een weinig verder quamen wy by eenen weg, dwars door de rotzen heen gehouwen, die ons buiten de baai bragt, na dat wy vijf quartier uurs met doortrekken doende geweeſt waren. Toen wy nog een uur langs eenen zeer hobbeligen en ruwen weg, niet ver van de Zee, geſukkeld hadden, quamen wy by de rivier *Lycus*, ten tijde der Romeinen *Canis*, maar by de Turken heden ten dage *Nahor Kelp* genaamt. Deze naam is afkomſtig van eenen Afgod, die eertijds onder de gedaante van eenen hond of wolf wierd aangebeeden,

den, en gezegt word hier ter plaatze Orakels te hebben gesprooken. Men geeft voor, dat nu nog aan de vremdelingen dit beeld, leggende in Zee met de hielen na boven, vertoont kan worden; te weten, het ligchaam; want het Orakelsche Hoofd, zegt men, is afgebroken, en naar *Venetien* gevoerd, alwaar het nog hedensdaags (by aldien de Faam niet liegt) te zien is.

Ik weet niet hoe de nieuwe Landbeschrijvers zulken misslag konnen begaan, datze deze rivier en die van *Adonis* voor eene en de zelve neemen; daar het tegendeel, door de dagelijksche ondervindinge, en het gezag der oude Landbeschrijvers, zoo klaar blijkt.

Tusschen twee bergen door, die uitermaten steil en hoog zijn, ja zoo rotzig dat yder van dezelve niet anders dan maar een steen schijnt te wezen, werpt zig deze rivier in Zee. Om'er overheen te geraken, gaat men omtrent eene boogschoot van de Zee, tusschen deze bergen door; alwaar eene heele goede brug van vier boogen legt, aan welkers voet men een wit stuk marmer aan de kant van eene rots, met een Arabisch Opschrift daar in uitgehouwen, ingeleid ziet; te kennen gevende, dat *Emir Faccardine* (van wien ik iets meer zal zeggen, wanneer ik te *Beroot* kom) de stigter daar van geweest zy. De rivier over gekoomen zijnde, begintmen den berg, of liever de groote rots, die aan de andere zijde geheel overhangt, aanstonds op te gaan. En op dat de weg wat gemakkelijker zoude zijn, zoo heeft de Keizer *Antoninus* een pad van zes voet breed, op de kant van die rots, heel hoog boven 't water, uit doen houwen. Want dewijl'er tusschen 't Voorgebergte en de Zee geen weg was, nog wezen konde, zoo ondernam die Keizer, met ongelooflijken arbeid, dat pad daar boven over heen te maken. De gedagteniſſe van dit goede werk, is vereeuwigd

door

door een Opſchrift, dat niet ver van den ingang dezes wegs, in de kant van de rots uitgehouwen ſtaat, en luid als volgt:

IMP: CAES: M: AURELIUS
ANTONINUS, PIUS, FELIX, AUGUSTUS
PARTH: MAX: BRIT: GERM: MAXIMUS
PONTIFEX MAXIMUS
MONTIBUS IMMINENTIBUS
LYCO FLUMINI CAESIS VIAM DILATAVIT
PER---- (*met voordagt uitgedaan*) ----
ANTONINIANAM SUAM

Een weinig verder, op den zelven weg, ſtaan deze woorden,

INVICTE IMP: ANTONINE P: FELIX AUG:
MULTIS ANNIS IMPERA!

Terwijl wy dezen weg langs trokken, zagen wy in de kanten van de rots, boven ons hoofd, verſcheidene tafereelen van geſnedene beelden, die nog al ſcheenen eenige oude rariteiten te willen zijn. Eenigen uit ons gezelſchap, om hunne nieuwsgierigheid te voldoen, klauterden na boven, en vonden daar eenige kentekens als of de oude weg, eer *Antoninus* d'ander, gemaks halven, wat lager had laten maken, derwaarts heen geſtrekt hadde. Op verſcheidene plaatzen hier omtrent zagen wy vreemde ouderwetze menſchen-beelden, die levensgrootte in de harde rots uitgeſneeden ſtonden. By ieder beeld was eene groote effene tafel, met eenen rand rontom, ter zijden in de rots geſlepen; en 't ſcheen als of de beelteniſſen en de tafels eertijds vol opſchriften geweeſt waren; maar de letters zijn nu zoodanig verſleeten, dat men ter nauwer nood overblijfzelen zien kan. Eene figuur was'er, welkers rand en opſchrift nog in zijn geheel ſtond.

Het

Het ongeluk wilde dat ons hier ter plaatze een zware ſtorm van donder en regen overviel: waar door ons gezelſchap gedwongen wierd ſpoed te maaken, en niet lang te neſtelen. By dit ongeval konde ik, tot mijn leedwezen, 't Opſchrift niet afſchrijven, nog omtrent de aaloudheden, die het wel waardig ſchenen, geen nauwkeurig onderzoek doen: dog ik hoope, dat de een of de ander weetgierig Reiziger, in het overtrekken van dezen weg, wat gelukkiger zal zijn. De afbeeldzels gelijken heel niet qualijk naar Mummien, en verbeelden ook mogelijk eenige perſoonen, die hier omtrent begraven leggen, welkers graffteden door eenen neerſtigen onderzoeker waarſchijnlijk wel zouden konnen ontdekt worden.

De *Antonijns weg* is omtrent een quartier-uurs lang, en zoo ongelijk en aan ſtukken, dat'er geene mindere moeite aan vaſt zoude zijn, die te regt te brengen, dan hy voorheen van maken gekoſt heeft. Aan 't einde van die weg legt een effen zandig ſtrand, langs 't welk men binnen anderhalf uur geraakt by de riviere *Beroot*, zijnde de eenigſte naam waar mede ik ze heb hooren noemen. 't Is een wijd water, en heeft eene brug van zes boogen. Aan de overzijde, niet ver van de Zee, is een vlak veld; en word gezegt het toonneel te zijn, waar op St. *Joris* den Draak beſtreed en doodde. Ter gedagteniſſe van dat heldenſtuk heeft men op die plaats eene kleine kapèl gebouwd, en eerſt aan dien Chriſten Held toegewyd, maar is tegenwoordig in eene Moské veranderd. Hier van daan quamen wy in den tijd van een uur te *Beroot* zelve, en waren, ter oorzaak van den langdurigen zwaren regen, zeer nat en doorweekt. Wy vonden evenwel hier, in eenen digt aan de Zee gelegen Kaan, goede ſchuilplaats, en namen'er ons verblijf; hebbende dien dag eenen togt gedaan van omtrent zevendehalf-uur.

Donderdag den 18. *Maart.*

Dezen dag bleven wy te *Beroot*, alzoo wy verſtaan hadden dat de rivier *Damer*, daar wy 't eerſt door moeſten, van den laatſten regen zodanig geſwollen was, dat'er onmogelijk geen kans van doorkoomen ſcheen. Deze Stad wierd in oude tijden genaamd *Berytus*, van waar de Afgod *Baal-Berith* gezegd word zijnen naam ontleend te hebben. *Auguſtus* heeft naderhand groote agtinge voor dezelve gehad, en beneffens verſcheide voorregten, ook begiftigd met eenen nieuwen naam; te weten, *Julia Felix:* maar nu is'er niets van haren ouden luiſter meer over dan alleen de ſtandsgelegenheid, welke ook in der daad uitneemend voordeelig is; als zijnde gebouwd aan de kant van de Zee, in eene zeer vermakelijke vrugtbare landsdouwe, en zoo hoog, dat'er voor geene watervloeden, nog andere droevige ongelukken van dat bulderend element, te vrezen valt. Daarenboven ziet men nog verſcheide verſche waterbronnen, die van de naby-gelegene bergen afvloeijen, en zig, door de ganſche Stad, in zeer gemakkelijke, en aardig gemaakte fonteinen verſpreiden. Maar dit alles ter zijden gezet, zo is'er tegenwoordig ook niets, daar men op roemen kan.

Deze Stad was de voornaamſte verblijfplaats van *Emir Faccardine*, die, onder de regeeringe van *Sultan Morat*, de vierde *Emir* of Vorſt was der *Druſen*; een volk dat men agt afkomſtig te zijn uit zeekere verſtrooide overblijfzels van die Chriſten benden, welke zig, tot ontdekking van 't Heilig Land, ter kruisvaart begeven hadden. Deze naderhand zoodanig geſlagen zijnde, datze wanhoopten van ooit weder in hun vaderland te zullen komen, begaven zig in de hier naby gelegene bergen, alwaar hunne nakomelingen zedert altoos gebleven zijn. *Fac-*

car-

dagte geuijes, die [illegible] over den geheelen Hof Bren-

 gen.

de
va
mc
wi
go
hel
de
gif
ma
alle
nee
var
we
and
te
verl
afvl
keli
dit
daa
D
mir
rat
dat
verb
dekk
den.
wanl
kom
hunn

car-

cardine, het opperhoofd (gelijk ik gezegt heb) van dit volk, niet konnende zoo naauw in die bergen beſlooten blijven, ſpande alle konſt en kragten in, en breidde zijne palen zo ver uit, dat hy de ganſche vlakte, van hier langs de Zeekuſt tot aan *Akra* toe, onder zijn geweld bragt. De Groote Heer over zulken aanwaſſenden magt jaloers geworden, dreef dat woeſte dier weder naar de bergen daar het uitgebroken was; alwaar zijne naazaten nog regeren tot op dezen dag.

Wy gingen uit om het Paleis van dien Vorſt, ſtaande in het Noord-Ooſter gedeelte der Stad, te bezien. Aan den ingang is eene marmere fontein, veel grooter en ſchoonder dan men gemeenlijk in *Turkyen* ziet: heeft verſcheide binnenplaatzen of pleinen, die nu t'eenemaal overhoop leggen, en mogelijk nooit volmaakt zijn geweeſt. De ſtallen, rybanen, hokken voor Leeuwen en andere wilde beeſten, de Tuinen, enz. zouden voor een magtig Chriſten Vorſt genoeg konnen beſtaan, ingevalle ze na behooren opgehaald, en tot die volmaaktheit gebragt waren, gelijk het ontwerp van den eerſten ſtichter ſchijnt geweeſt te zijn.

Het beſt van dit Paleis, en het fraaiſt om aan te gedenken, is de Oranjetuin, beſtaande in een groot vierkant ſtuk, dat verdeeld legt in zestien vakken, vier aan vier achter malkanderen, met galeryen daar tuſſchen. Deze galeryen nu zijn bedekt met uitſteekende breede Oranjeboomen, altemaal zoo gaaf van ſtam en kruin, dat men zich, omtrent diergelijke dingen, niets beeters verbeelden kan. Toen wy daar waren, zagen wy de boomen als met vruchten verguld, en veel digter behangen dan de Appelboomen in Holland. Yder zestiende vak is met ſteenen afgeperkt; en in dat ſteenwerk zijn heel konſtig bedagte geutjes, die 't water over den geheelen Hof bren-

gen. Deze geuten hebben wederom regt over yder boom pijpjes, daar het voorbyſtroomend water uitvloeit, en op die wijze gemelde bomen bevogtigt. Indien deze Tuin onder 't opzigt van eenen Engelſchen Hovenier was, geen ding in de wereld zou zoo vermakelijk konnen gemaakt worden. Maar dit Luſtprieël wierd toen ter tijd niet anders dan tot een ſchaapskooi gebruikt, zoo dat op ſommige plaatzen de ſtront en drek wel eene knie hoog lag. De Turken hebben in dat ſlag van verluſtigingen weinig ſmaaks, om datze in 't gemeen zeer plompe menſchen zijn, en geen ander vermaak kennen, dan dat vleeſchelijk, en hen met den beeſten gemeen is. Aan de Ooſtkant van dien Hof zijn twee galeryen, d'eene wat hooger dan d'andere, elk met twaalf trappen op te gaan, beide voorzien met verſcheide ſchoone Oranjebomen, die de hier en daar zijnde zitplaatzen geheel overſchaduwen. Aan de Noordzijde leggenze over de ſomerhuisjes en andere plaiſante vertrekken verſpreid: invoegen *Faccardine* dit tot zijnen voornaamſten Luſthof hield.

Het zal miſſchien iemand vreemd ſchijnen, dat deze *Emir* bequaam geweeſt is eenen Hof zo fraai en geregeld op te ſchikken, daar de Turkſche Hoven gemeenlijk niet anders beſtaan dan uit een mengelmoes van allerleye boomen onder malkander, zonder bedden, perken, galeryen, lanen, of eenig konſtwerk, en by-gevolg veel eer na kreupelboſſchen dan Tuinen gelijken. Maar *Faccardine* had in *Italien* gewoond, en aldaar dingen gezien van eenen ganſch anderen aart, die hy in dit land heel wel wiſt na te bootzen: ja het blijkt ook, om de waarheid te zeggen, uit alle deze zijne nagelatene overblijfzelen, dat hy een man is geweeſt boven den gemeenen Turkſchen ſlender.

In eenen anderen Hof zagen wy verſcheide pedeſtallen om beelden op te zetten; waar uit men ook voor vaſt mag be-

beſluiten, dat gemelde *Emir* niet al te groot een Mahometaanſch yveraar moet geweeſt zijn. In eenen hoek van den zelven Hof ſtaat een Toren van ontrent zeſtig voeten hoog: deze was aangelegt om hooger opgetrokken, en dan tot een wachttooren gebruikt te worden, zijnde ten dien einde heel zwaar geboud, en met muuren van twaalf voet dik voorzien. Van dezen Toren ziet men over de ganſche Stad. Onder veele gezichten kreegen wy ook eene groote Chriſten Kerk, eertijds (zoo men zeit) den *H. Evangeliſt Johannes* toegewyd, in 't oog: maar dewijl de Turken die na zig genomen, en tot eene der voornaamſte Moskéen gemaakt hebben, ſtond het ons niet vry dezelve anders dan van verre te beſchouwen. Daar is nog eene andere Kerk in de Stad, die vry oud ſchijnt, waar van den Grieken, omdat het een gering gebouw is, het bezit word gelaten. Wy vondenze nog opgeſchikt met eene groote menigte oude ſchilderyen; onder allen eene met dit Opſchrift, Κύαρτ© πρῶτ© Αρχιεπίσκοπ© Βηρύτυ. Daar naaſt aan hing het beeld van *Neſtorius*; zijnde een van die Heiligen, welke men gemeenlijk in de Griexe kerken uitgeſchildert ziet; alhoewel zy zijn gevoelen nu niet meer belijden, ten minſten de gene niet (geloof ik) die zijne ketterije kennen. Het aardigſt en alderaanmerkenswaardigſt dat wy daar vonden, was een vreemd afbeeldzel van eenen Heilig, die levens grootte, en met eenen tot op de voeten neerhangenden baart, uitgeſchildert hing. De Parochiaan zeide, dat het de *H. Nicephorus* was: en toen hy merkte dat wy ons voornamentlijk over den baart verwonderden, had hy de goedheid dies aangaande dit volgende verſlag te doen: te weten; Dat die *Nicephorus* in zijnen tijd een uitſtekend deugdzaam man was geweeſt; dat zijne inwendige begaaftheden, tot zijn groot ongeluk, met geen uitwendig cieraad van eenen baard verzeld gin-

gen: welk gebrek hem zeer melankolijk en zwaarmoedig maakte. De Duivel zig van des Prieſters ongeval bedienende, beloofde, ingevalle *Nicephorus* zijnen raad wilde opvolgen, hy dan aan hem zoude ſchenken de gave, die de natuur geweigert hadde. Deze baardelooze Heilig, wel grooten zin hebbende in het geſchenk, wilde 't zelve evenwel tot die prijs niet aanvaarden; ſloeg derhalven dat voorſtel met veragtinge af, en zeide rond uit, Dat hy liever voor eeuwig van zijnen wenſch ontbloot wilde blijven, dan zoodanige voorwaarden aannemen. Ter zelver tijd greep hy, tot een teken van volharding in zijn voorneemen, de vlashairen van zijne kin, (want het ſchijnt dat hy nog baards genoeg had om by te zweeren) en ziet! met den eerſten ruk zag hy, als in vergelding van zijne ſtandvaſtigheid, aanſtonds het hair langer worden: en merkende dat het zoo vlot ging, nam hy de bui waar: ja gelijk de jonge en ſchraal-opgevoede maats gemeenlijk uit den bogt ſpringen, wanneerze in 't bezit van hun ouders goed komen, zoo hield deze Heilig ook niet op zijnen baart te trekken, tot dat hy op de voeten hing. Maar genoeg van den baart en de Hiſtorie. Aan het Ooſtend van *Beroot* ſtaan zeven of agt ſchoone pilaren van granitſteen, yder van ..... voeten lang, en drie voeten over den Diameter. Boven de poort, niet ver van daar, vonden wy, op een ſtuk marmers, dit volgende Opſchrift: Τῆς τῦ προσίοντ@ ἀνδρὸς ἐννοίας αἰεὶ σαφὴς ἔλεγχ@, ἡ προσόψις γέγνεται δίδε προθυμῶς ὃ παρέχεις ἢ μὴ δίδε παρὰ γὰρ τὸ μειχρὸν γέγνεται πλήρης χάρις. ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΙΟΝΤΟΣ ΑΝΔΡΟΣ ΕΝΝΟΙΑΣ. 't welk waarſchijnlijk voor dezen een Altaar-Opſchrift, ſlaande op de offerhande van de H. Communie, geweeſt is; want de zin ſchijnt zulx te willen zeggen, dewijl het bekent is, dat de zulke, die tot het Heilig Sacrament quamen, by de ouden genaamt wierden met den by-

zon-

zonderen naam van οἱ προσήλυτες; gelijk *Valesius* * dat uit den H. Chrysostomus klaar aantoont.

Aan de Zuidkant is de stadsmuur nog in zijn geheel; maar opgebouwt uit de puinhopen van de oude Stad; als blijkt by de daar toe gebruikte stukken van pilaren, en marmersteenen. In een stuk marmers vonden wy deze overgeblevene letters van een Latijnsch Opschrift:

- - - - - VG. ETIA - - - - -
- - - - - XI. CUM - - - - -
- - - - - VS PHOEBUS - - - - -

de rest was met voordagt uitgedaan.

Een weinig buiten dezen muur zagen wy eene groote menigte pilaren van granitsteen; eenige restanten van Mozaische vloeren; en onder eenen puinhoop, verscheidene stukken gepolyst marmer, brokken van beelden, en meer andere kentekenen, die van de oude heerlijkheid dier Stad getuigen. Aan de Zeekant legt een oud vervallen Kasteel, en eenige overblijfzelen van eenen kleinen steenen beer.

Vrydag den 19. *Maart.*

Wanneer wy *Beroot* verlieten quamen wy in een klein half uur by eene vlakte, die zig van de Zee tot aan de bergen uitstrekt. Voor-aan in die vlakte is een bosje van Pijnboomen, by *Faccardine* zelf geplant. Wy giften 't omtrent eene halve mijl groot te wezen; en vonden het zoo vermakelijk, en de schaduwe zoo aanlokkend, dat wy het niet dan met leedwezen verlieten. Terwijl wy in deze vlakte al voort gingen, zagen wy van verre, aan de slinkerhand, een dorpje, genaamt *Sukfoot*, 't welk de *Druzen*, beneffens eene groote menigte bergen, strekkende van *Castravan* tot aan *Carmel* toe, in bezit

* *Vales. Not. in Euseb. Eccl. Hist. Lib. 7. cap. 9.*

zit hebben. Hun tegenwoordig Opperhoofd is *Achmet*, de zoons zoon van *Faccardine*; een oud man, die de gewoonte zijner voorvaderen, van de nagt in den dag te veranderen, heel wel in agt neemt. Dit is eene erffelijke gewoonte onder die familie, ſpruitende uit eene overgeleverde inbeelding; Dat gene Vorſten veilig konnen ſlapen dan by dag, om dat de handelingen en voorneemens van 't volk dan beſt van de wagten ontdekt, en des noods, gemaklijker belet konnen worden; Dat men des nagts altijd moet oppaſſen: aangezien duiſternis en ſlaap den verraders dikwils gelegentheid en moed verſchaffen, om met piſtool of pook hunne perſonen aan te vallen, en veel langer te doen ſlapen, dan zy by het neerleggen wel van zins waren.

In den tijd van twee uren quamen wy van *Faccardins* bosje by den vijfden Kafar: en binnen nog een uur tot aan de zoo genaamde riviere *Damar*; of, gelijk dezelve eertijds plagt genoemd te worden, *Tamyras*. Wanneer het zwaar regent, zwelt deze rivier heel ligt op; en de groote ſnelheid, waar mede het water in zulke gevallen geweldig van de bergen komt afzakken, heeft menigen reiziger het leven gekoſt; onder anderen den Heere *Spon*, neef van den Doctor *Spon*; die, omtrent vier jaren geleden, in 't gezelſchap van eenige Engelſche Heeren van Jeruſalem wederkerende, in 't doortrekken van deze ſtroom vlot raakte, en in de Zee, die maar eene ſtadie beneden den gemenen doortogt is, verongelukte.

Wy hadden 't geluk de rivier in beteren toeſtand te vinden, aangezien het water, zedert den laatſten regen, t'eenemaal bedaard was. De boeren daar omtrent waren gereed, dewijl het hun dagelijks werk is, ons in het overtrekken te helpen, en hadden zig, tegens onze komſt, heel ordentlijk moedernaakt uitgekleed, op hope van ons daar

daar door te verpligten, hunnen byſtand, dieze gemeenlijk wel laten betalen, te gebruiken. Zy bragten ons by de diepſte plaatze; zeggende, dat'er geen ander doortogt was dan deze. Dit bedrog pleegden zy evenwel nog aan anderen, die niet ver agter ons aanquamen: maar wy waren van te voren gewaarſchoud, en van eene plek verwittigt die wat hooger op lag, alwaar de rivier breeder, en ondieper was, en daar wy, zonder hunne hulpe, heel gemaklijk over raakten. Hier digte by leggen de brokken nog van eene ſteene brug; dog uit de gave overblijfzelen zou men ſchier beſluiten, datze tot nog toe wel in wezen zoude gebleven zijn, hadden deze knapen die niet afgebrooken, om door dat middel voordeel van de reizigers te trekken; 't zy datze die voor een goed ſtuk gelds overbrengen, of anderzins om den buit, als zy maar kans zien, doen verzuipen.

Aan de andere kant van de rivier leggen de bergen wat nader aan de Zee, zoo dat'er maar een enge klippige weg tuſſchen beide overig is. Van den *Damar* quamen wy in twee uren tijds by eene andere rivier, die 'er niet onbillijk uitzag, en nooit van eenigen Landbeſchrijver, dat ik weet, is aangeroert, leggende omtrent een klein uurtje van *Sidon*. Deze rivier is vry diep en wijd; ſtroomt redelijk ſnel; en heeft eene ſteene brug over zig. Wanneer ik den Eerwaerdigen Vader *Stephanus*, Patriarch der Maroniten te *Canobine*, naar deze rivier vraagde, zeide hy my; datze *Awle* wierd genoemd, en digt by *Barook*, een dorpje in het gebergte *Liban*, haren oorſpronk had.

By gemelde rivier ontmoetten wy verſcheide Franſſe kooplieden van *Sidon*, alwaar die Natie grooter Factory heeft, dan ergens anders in de ganſche *Levant*. Toen wy te *Sidon* quamen, lieten wy onze tenten by eenen Waterbak buiten de Stad opſlaan, maar wy zelve gingen naar

't huis van die Heeren, zijnde een groote Kaan, niet ver van de Zee; waar in de Conſul en alle de daar zijnde Franſſen by-een woonen. Vlak voor dezen Kaan ſchiet met eenen regten hoek in Zee, eene oude kribbe, die in zig zelve van geen groot belang, en nu ook t'eenemaal onbruikbaar is, alzoo *Faccardine*, om de onaangename bezoekjes der Turkſche Galeyen voor te komen, dezelve met puin en aarde gevult heeft. Dewijl nu deze kribbe vernietigt is, zo moeten alle ſchepen, die hunnen laſt hier inneemen, onder de ly van eene kleine ry bergen, aan de Noordkant van de Stad, omtrent eene mijl van 't ſtrand gelegen, ankeren. *Sidon* is nog redelijk wel opgepropt met menſchen, maar hare grootheid, en nog meer de oude luiſter is geweldig ingekrompen; 't welk klaar blijkt uit eene groote menigte pilaren, die buiten den tegenwoordigen ſtadsmuur, hier en daar in de Hoven verſtrooid en omver geworpen leggen. De aaloudheden, die hier omtrent in voorige tijden geweeſt hebben, zijn ganſch verduiſtert, en onder de gebouwen der Turken begraven. Aan de Zuidzijde van de Stad, op eenen berg, ſtaat een oud Kaſteel, volgens 't gemeen zeggen geſtigt door *Lodewyk* den negenden, koning van Vrankrijk, toegenaamd *den Heiligen:* en niet ver van gezeide Kaſteel, een oud onvolmaakt Palais van *Faccardine*, dat tegenwoordig, zoo als 't is, den *Baſſa* tot een *Serail* verſtrekt. Het was niet waerdig geweeſt hier van gewag te maken, indien de Stad ons iets anders, en wat aanmerkenswaardiger verſchaft hadde. Niet ver van *Sidon* beginnen de grenzen van 't *Heilig Land*, en wel byzonder dat gedeelte, 't welk *Aſer* by lotinge te beurt viel. Deze Stam nu breidt zig uit van *Carmel* tot aan *Groot Sidon* toe, gelijk te zien is *Joſ.* 19: 26, 28. Edog de bewoonders der Zeekuſt zijn nooit van de Iſraëliten overheert geworden; maar, naar 't

regt-

regtveerdig oordeel Gods, gebleven als doornen in hunne zijden. Waar van de redenen te zien zijn, *Richt.* 2: 1,2,3.

De Franſche Conſul te *Sidon* draagt mede den tijtel van *Conſul van Jeruſalem*; en moet ook door laſt van den Koning zijn Meeſter, yder jaar, op Paaſſchen, de Heilige Stad gaan bezoeken, onder voorwendzel van het Heiligdom voor 't ſchenden der Turken, en de Monniken die 't in bewaring hebben, voôr 't knevelen en afperſſen van geld, te bevrijden. Maar de Monniken agten zig zonder deze beſcherminge veel veiliger te zijn. Wy waren heel begerig onder 't gezelſchap te mogen wezen van de pelgrimagie, die de Heer Keizer, toenmaals Conſul, voor dat jaar ſtond te doen. Om nu deze gonſt te erlangen, hadden wy hem reeds eenen brief vooraf van *Aleppo* gezonden, op hoope dat wy onder zijne hoede, zonder plunderinge van *Turken* of *Arabiers*, die nergens erger zijn dan in *Paleſtine* en omtrent *Jeruſalem*, te beter mogten voortkomen. Wy hadden de belofte dat hy naar ons wagten zoude: maar het quade weêr, en andere ongevallen, ons op den weg ontmoet, zette onze reize zoodanig te rug, dat hy Conſul, uit vreeze van te laat te Jeruſalem te zullen komen, 's daags voor onze aankomſt, zijnen togt van *Sidon* voortgezet hadde. Hy liet ons evenwel nog die hoope over, dat ingevalle wy wat haaſt maakten, wy wel te gelijk met hem te *Acra* konden wezen, alwaar hy, volgens belofte, onze komſt tot het alderlaatſte moment afwagten zoude.

Zaturdag den 20. *Maart.*

Wy dan het voordeel van zijn goed gezelſchap niet gaarne willende miſſen, braken des morgens van *Sidon* al heel vroeg op; trokken door eene zeer vrugtbare vlakte heen, en quamen in een half uur ter plaatze, alwaar wy

eenen zwaren granitſtenen pilaar, dwars over den grooten weg, en voor een groot gedeelte in den grond gezonken, vonden leggen. Ziende dat'er letters op ſtonden, namen wy de moeite van de aarde rondom weg te wroeten, en ontdekten toen dit gebreklijk Opſchrift,

IMPERATORES,
CAESARES,
L SEPTIMUS SE-
VERUS, PIUS PER-
TINAX, AUG: ARA-
BICUS ADIABENICUS,
PARTHICUS, MAXI-
MUS, TRIBUNICIA
POTES: VI. IMP: XI. COS ▯
PRO ♂ COS ♂ P ♂ P
ET M ♂ AUREL: ANTONI-
NUS AUG: FILIUS ♂ EJUS
---------- ET ----- ARIA
---------- EI ---- ƆIVM ♂ RV
FVM----------
----- IC PR: PRAET
----- PROVINC ♂ SYRIAE
[ET PHAE] NIC ♂ RENOVAVERVNT
♂ ▯ ♂

Eenige Engelſche Heeren vonden in hunne reize naar Jeruſalem, op Paaſſchen des jaars 1699. omtrent halverwege tuſſchen *Sidon* en dezen Pilaar, nog eenen anderen van dat zelfde maakzel en gebruik; waar van zy het voornoemde Opſchrift wat volkomener afſchreven. Tot aan FILIUS EJUS is'er ganſch geen onderſcheid; maar daar na vervolgt het aldus;

VIAS

VIAS ET MILLIARIA
FR----O ♂ VENIDIUM RV
FVM ♂ LEG ♂ AVGG ♂
L---- PR ♂ PRAESIDEM
PROVINC ♂ SYRIAEPHOE
NIC ♂ RENOVAVERUNT
♂ I ♂

waar uit men zien kan, dat de Romeinen ontrent het afmeten van hunne wegen, en het teekenen der myl-getallen op yder pilaar, met I. II. III. enz. zeer naauwkeurig zijn geweeſt.

Een weinig voorby dezen pilaar lieten wy *Ko-ri-e*, een groot Dorp aan de bergkant, in 't gezigt leggen, en in ruim derdehalfuur quamen wy te *Sarphan*, 't welk men meent het oud *Sarephat*, of *Sarepta* te zijn, dat zoo befaamd is wegens 't verblijf en de wonderwerken van den profeet *Elias*. De plaats die men ons voor de Stad opgaf, beſtaat alleenlijk maar in een klein getal huizen, die, nauwlijx eene halve mijl van Zee, op de toppen der bergen ſtonden. Maar 't is waarſchijnlijker, dat het voornaamſt gedeelte dier Stad beneden, tuſſchen de bergen en de Zee, gelegen heeft: want in de laagte ziet men nu nog een groot endweegs verſcheide overgeblevene puinhopen. Hier van daan quamen wy in den tijd van drie uren by *Caſimeer*, eene breede en diepe rivier, die, vol kronkels en bogten, ſlangswijze door eene vlakte in Zee ſtroomt. Voor dezen heeft'er eene ſchoone ſteene brug van vier bogen over gelegen; maar tegenwoordig is'er niets meer van in wezen dan de ſtanders, waar over eenige balken en planken, tot vervulling van het gebrokene, en om tot eenen weg te dienen, gelegt zijn. Dit werk was evenwel zoo agteloos en los gemaakt, dat het veel eer naar eene

val, dan eene brug geleek. Een onzer paarden viel'er ook deur, niet-tegenſtaande wy alle bedenkelijke voorzorge droegen, om diergelijken ongeval te verhoeden; dog wy kregen 't, tot alle geluk, ongequetſt weder aan land.

De hedensdaagſche Landbeſchrijvers houden deze rivier voor de oude *Eleutherus*: maar hoe zeer zy dwalen, is hier vooren aangetoond. Strabo * maakt gewag van eene rivier, die digt by, en aan deeze zijde van *Tyrus* in Zee loopt, 't welk gene andere dan deze zijn kan: dog hy vergeet ons den naam mede te deelen. Omtrent eene boogſchoot van de rivier *Caſimeer* is een Kaan van den zelfden naam, van waar men, langs de Zeekant, binnen den tijd van een uur te *Tyrus* komt.

Deze Stad, die op een half-eiland in Zee legt, vertoont van verre vry wat groots; maar als men dezelve nadert, word'er van de heerlijkheit, daar oudtijds zoo zeer van geroemd is, en de Profeet *Ezechiel* (Kap. 26. 27. 28.) zo breed van ſchrijft, de minſte glimp niet gevonden. Aan de Noordkant ſtaat een oud Turkſch Kaſteel, zonder bezetting. Buiten dat is'er niets te zien, dan een woeſt Babel van omvergevallene muuren, pilaren, kluizen, enz. ja daar is geen heel huis in te vinden nog overgelaten. De inwoonders zijn weinig en elendig; woonen in kluizen; en beſtaan voornamelijk van de viſſery, die hier ter plaatze ook door de Godlijke voorzienigheid ſchijnt bewaard te worden; tot een taſtelijk bewijs, hoe God zijn geſprooken woord over *Tyrus* vervult heeft, zeggende: *Ik zal u maken tot eene gladde ſteenrotze: gy zult zijn tot uitſpreidinge der netten*, Ezech. 26: 14.

In het midden van de puinhopen ſtaat nog een pilaar vry hooger dan de reſt: zijnde 't Ooſt-end van eene groote Kerk,

* Πρὸς Τύρῳ πολαμὸς ἐξίησι; *pag.* 521.

Kerk, misschien de Hoofdkerk van *Tyrus*; of waarom niet van die Kerk, welke door den Bisschop *Paulinus* gestigt, en met die beroemde inwyings-predikatie van *Eusebius* vereert is; waar van hy zelfs gewag maakt in zijne Kerkelijke Historien, het 10. *Boek*, 't 4. *Hoofd.*

Ik kan hier niet vergeeten, 't geen de meesten van ons Gezelschap dezen dag aangemerkt hadden: te weten; dat wy van alle oude, gebrokene Kerken, hoe zeer ook vervallen en verwoest, het Oost-einde altijd staande en nog tamelijk in zijn geheel vonden. Of nu de Christenen, toenze van de Ongelovigen overheerd waren, hunne Altaren met geld voor 't vernielen bevryd hebben: dan of de Barbaren, in 't afbreeken der Kerken, dit gedeelte vrywillig uit ontzag en eerbiedigheid hebben verschoond: of datze dus lang van zelve, en als een vast ineengegooten metzelwerk, zijn staande gebleven: dan ofze door eene zonderlinge voorzienigheid, in der Ongeloovigen Landen, als zoo veele Christen gedenkteekens en voorbeduitzels van de toekomstige herstellinge, bewaard zijn geworden, wil ik hier ter plaatze niet net bepalen. Dit zal ik alleen maar zeggen, dat wy alle de omvergelegene Kerken, die wy in onzen weg ontmoetten, en misschien weinig minder dan hondert waren, inder daad zoo vonden: ja ik weet niet dat'er eene geweest is, daar wy het tegendeel aan bespeurden. Het mogt met regt voor eene beuzelagtige aanmerkinge opgevat worden, indien het alleenlijk aan eenige weinige Kerken gezien was; maar, eene zaak die zoo dikwils, en, om de waarheid te zeggen, van allen, gedurende de reize, opgemerkt wierd, dagt my dat noodzakelijk ergens anders dan van 't blind geval moest voortkomen, en was, mijns bedunkens, deze aanmerkinge wel waerdig.

Om niet verder af te weiden, en tot het voorige we-

der

der te keeren: wy vonden onder die laatſtgemelde puinhopen eene oude trap ſtaan; en wanneer ik de moeite nam van'er boven op te klimmen, zoo konde ik het in Zee ſteekend gedeelte van *Tyrus*, den *Iſthmus*, en het daar naaſt aanleggende land geheel overzien. Van deze hoogte dagt my klaar te konnen onderkennen, dat de landsdouwe van den *Iſthmus* van eenen ganſch anderen aart was dan de andere twee: want zy legt lager, en met zand, dat'er de Zee opwerpt, geheel overdekt, tot een teken dat haar het regt van doortogt, waar van *Alexander de Groot* haar onregtmatig beroofd hadde, van nature toekomt. Het Eiland *Tyrus* ſchijnt eertijds in de rondte gelegen te hebben, en beſluit in zig niet meer dan omtrent 20. mergen lands. Men ziet'er nu nog de fondamenten van eenen muur, waar mede het oudtijds geheel omringd is geweeſt. Het maakt met den *Iſthmus* twee groote bayen, eene aan de Noord-, en eene aan de Zuidzijde: en elke baai word door een lang rif, by-na als eenen ſteenen beer, die zig van de punt van 't Eiland weerzijds uitſtrekken, ten deele voor de Zee gedekt. Of nu deze riffen muurwerk of rots; door konſt gewrogt of uit de natuur zijn, kon ik van verre niet zien.

Wanneer wy uit deze puinhopen quamen, vonden wy 't fondement van eenen zeer ſterken muur, die dwars door dit hoekje lands heen liep, en met eenen diende om de Stad van die kant te dekken. Van deze plaats af waren wy omtrent een derde part van een uur bezig met het doortrekken van den zandigen *Iſthmus*, eer wy de rechte natuurlijke grond gewaar wierden. Voorders trokken wy door een gedeelte van eene uitſteekende vrugtbare vlakte, welke een groot endweegs voor by *Tyrus* heene loopt, en quamen in drie quartier-uurs te *Roſelein*: hebbende van *Sidon* af tot hier toe omtrent acht uren verſpild.

Zon-

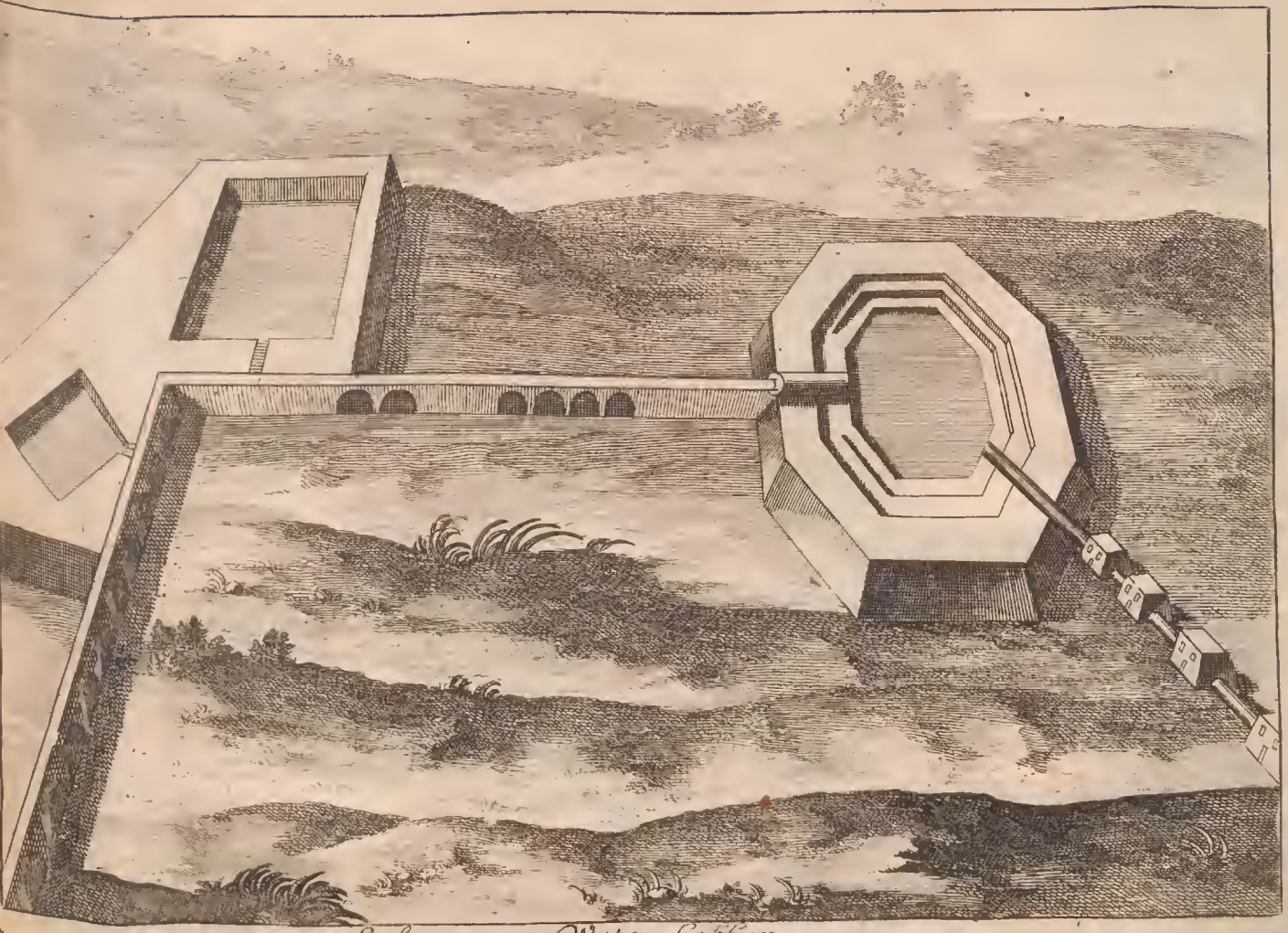

Salomons Water-bakken.

der te keeren:
hopen eene ou
van'er boven
ſteekend gede
naaſt aanlegge
te dagt my
douwe van de
dan de andere
dat'er de Zee
dat haar het r
Groot haar or
komt. Het E
legen te hebbe
20. mergen lan
eenen muur,
geweeſt. Het
eene aan de N
word door ee
zig van de pu
deele voor de
of rots; door
ik van verre

Wanneer v
't fondement
dit hoekje la
Stad van die
wy omtrent e
trekken van
tuurlijke gro
door een ged
welke een g
en quamen i
van *Sidon* af

Zon-

Sondag den 21. Maart

Te *Roſelein* worden de zoo genaamde *Waterbakken van Salomon* gevonden, welke (volgens de gemeene overleveringe) die groote Koning, in vergeldinge van de bouwſtoffen, door Koning *Hieram* tot het opregten van den Tempel gezonden, hier heeft laten maken. Zy zijn ongetwijffeld vry oud, maar evenwel op lange naa zoo oud niet, als de overleveringen wel opgeven. Datze voor *Alexanders* tijd niet konnen geweeſt zijn, kan, onder andere bewijs-redenen, hier uit afgenoomen worden: te weten, omdat de buis, die het water hier van daan tot in *Tyrus* brengt, dwars over het ſtuk lands heen loopt, waar mede *Alexander*, in de beroemde belegeringe dier plaatze, de Stad en het vaſte land aan-een knoopte. En gelijk men niet wel denken kan dat de bakken ouder dan de buis zijn, alzoo kan men ook verzekerd wezen, dat de buis niet ouder is dan de grond daarze op legt. Van deze Waterbakken zijnder nu nog drie in wezen; een omtrent anderhalve ſtadie van de Zee, en de twee anderen wat verder opwaarts-aan.

De eerſte is achtkant; heeft 66. voeten over zijn diameter; en legt aan de Zuidzijde zeven-en-twintig, en aan de Noordzijde achtien voeten hoog. Men geeft voor dat'er geen grond in te peilen is, maar een dieplood van dertig voeten deed ons het tegendeel zien. De muren beſtaan uit geen betere ſtoffe dan grof keezelagtig zand, en keiſteentjes; maar met zulk een vaſt en taai Cement in-een gevoegd, dat het by-na een enkeld ſtuk rots gelijkt. Op den buitenſten rand leit een pad van acht voet breed: en wat lager (te weten, eene tree aan de Zuidzijde, en twee treeden aan de Noortzijde) is nog een ander pad van eenentwintig voet breed. Dit werk, hoe breed ook bo-

ven aan, is nochtans van onderen hol; invoegen dat het water onder de paden door loopt, en ik de holligheit met geen langen ſtok kon overreiken. In dit vat is eene groote meenigte koſtelijk water, en word van de fontein zoo wel voorzien, dat het, alſchoon'er een ſtroom uitgaat als van eene beek, en vier meulens tuſſchen dit en de Zee omdrijft, nochtans altijd boorde-vol blijft. Aan de Ooſtzijde van dezen bak legt de oude waterloop, zijnde eene buis die achtien voeten van den grond, en met eene geut van drie voet wijd voorzien is; dog die is tegenwoordig t'eenemaal geſtopt en droog; aangezien de *Turken* aan de andere kant een gat gebroken en den ſtroom verleid hebben, om hun koorn te malen.

De nu drooge waterbuis is omtrent hondert en zesentwintig treden lang, en ſtrekt tot aan de twee andere bakken toe, waar van de eene zesendertig, en d'andere zeſtig voeten vierkant is. Deze hebben elk een klein geutje, door welke eertijds het water plagt te loopen tot in de buis, en dus wierd het water van die drie bakken vereenigt en te zamen naar *Tyrus* gedreven. Men kan de waterleiding langs de nog overgeblevene ſtukken en brokken geheel naſpeuren. Eerſt gaat dezelve omtrent een uur ver Noordwaarts op; draait dan naar 't Weſten, tot aan een bergje, daar oudtijds een Fort, maar nu eene Moské op ſtond, en loopt zoo vervolgens al voort, over den *Iſthmus*, tot in de Stad. Toen wy langs de waterbuis heen trokken, vonden wy op verſcheide plaatzen, zoo wel aan de kanten, als onder de boogen, ruwe t'zaamgeronnene hoopjes van alderhande ſtoffe, die wel naar ſteenrots geleken. Deze waren'er door 't lekken van 't water gekomen, en van bovenen t'elkens al korſtiger, en door de gedurige toevloed eindelijk tot zulke groote klompen geworden. Het aanmerkelijkſt daar omtrent was de form en ge-

gedaante van derzelver deelen. Zy beſtonden uit een onnoemlijk getal ſteene pijpjes van allerlei grootte, die aan malkander kleefden gelijk de yskegels. Elk pijpje nu had in 't midden eene kleine holte, waar uit de vloeibare deelen ſtraalsgewijze voortgebragt, buiten-om geſtort, en als de zoo genaamde donderſteenen gegroeid waren.

De fontein daar al dit water uit ſtroomt, is alzoo weinig bekend als de man die de waterleiding gemaakt heeft. Wegens het hoog opſpringen zou men ſchier denken dat het uit de bergen, die'er omtrent een uur van daan leggen, voortkomt. Dit werk moet in den beginne al hegt en ſterk gemaakt zijn geweeſt, omdat het na zoo eene lange reex van jaren, zijn werk nog zo wel verrigt.

Deze aangename landſtreeke verlatende, quamen wy in den tijd van anderhalf uur by *de witte kaap*; alzoo geheten, ter oorzake dat gebergte zig naar de Zeekant zoo opdoet. Hier trekt men over langs eenen op de kant uitgehakten weg van zes voet. Het gezigt naar beneden ſtaat heel yſſelijk, omdat de berg zeer hoog en ſteil is, en de zeebaren kragtig van onder tegen den voet aan kletzen. Gemelde weg is omtrent een groot quartier uurs lang; en, zoo gezegt word, het werk van *Alexander de Groot*. Nog een klein half uur verder trekt men langs de kant van eenen grooten en niet ver van 't ſtrand gelegen puinhoop, zijnde de overblijfzels van het kaſteel *Scandalium*, alzoo genaamd naar den ſtigter, den zelfden *Alexander*, die de Turken *Scander* noemen. Deze puinhoop is hondert en twintig treden in 't vierkant, omringd met eene drooge graft, en aan de kant naar de Zee, ſpringt'er uit eene fontein, uitneemend ſchoon water van onderen deur. Hier van daan geraakt men binnen een uur by den zesden Kafar, genaamt *Nachera*; en na verloop van nog een uur, over eenen zeer ſteilen, ruwen berg (zijnde een gedeelte, zoo

men meent van 't gebergte *Saron*) tot in de vlakte van *Acra*. De ganſche weg, van de *witte Kaap* af tot dit plein toe, is by uitneementheid klippig: maar de vermaaklijkheid verzoet wederom al den voorgaanden arbeid.

De Vlakte van *Acra* ſtrekt zig in de lengte uit van 't gebergte *Saron* af, tot aan *Carmel* toe, zijnde ten minſten zes goede uren: en in de breedte, van de Zee tot aan de bergen, 't welk meeſt overal twee uren is. Verſcheide ſtroomen, behoorlijk wijd van elkanderen, loopen'er over al deur; ja alles wat vermaak en vrugtbaarheid byzetten kan word'er gevonden: en nogtans is dat aangename plein, by gebrek van bouwery, ten meeſten deele zo woeſt, dat het onkruid, toen wy'er doortrokken, tot boven de manen der paerden opgeſchooten ſtond.

Wanneer wy omtrent een uur ver in dit plein gekomen waren, trokken wy voorby eene oude Stad, genaamd *Zib*; gelegen tegen het hangen van eenen berg, digt by de Zee. Dit mag miſſchien het oude *Achzib* wel zijn, waar van wy lezen *Joſ.* 19: ỳ. 29. en *Richt.* 1: 31. naderhand genoemt *Ecdippa*. Want *Hieronymus* plaatſt *Achzib* (naar de kant van *Tyrus*) negen mijlen van *Ptolomais*; volgens welke rekening wy de ſtad *Zib* ook net vonden leggen. Dit is eene dier plaatzen, van waar de *Aſeriten* de geboorne Cananiten niet verdrijven konden. Twee uren verder quamen wy by eene fonteine met heel goed water; by de Franſche kooplieden te *Acra* genoemd, *Fonteine van de gezegende Maagd*. Na verloop van nog een uur quamen wy te *Acra*; hebbende van *Roſelein* tot hier toe omtrent agt uren en een half doorgebragt.

Acra droeg eertijds den naam van *Acco*, en is mede eene dier ſteden, waar uit de *Kinderen Iſraels* de inboorlingen niet verdrijven konden, *Richt.* 1: 31. Wanneer deze plaats naderhand door *Ptolomeus* den eerſten vergroot

De Berg Carmel.

1. 't Groot Klooster der Carmelyten.
2. De plaats daer Elias Geoffert heeft.
3. De Rivier Kison.
4. De Poort van St. Jan d'Acra.
5. De Stad van St. Jan d'Acra.
6. De Rivier Belus.

groot wierd, noemde hyze naar zijnen naam *Ptolomais*; maar zedert dat'er de Turken meester van geweest zijn, is, na 't voorbeeld van meer andere Turkse Steden, deze Griexe naam verworpen, en de oude Hebreeuwsche ten naasten by wederom voor den dag gehaalt *, wordende nu *Acca*, of *Acra* genoemd.

Deze Stad heeft langen tijd als een twistappel tusschen de Christenen en Ongelovigen verstrekt: maar na dat'er van tijd tot tijd verscheidene meesters by beurten over geheerst hadden, hebben de Turken eindelijk, na eene langdurige belegeringe, dezelve ingenomen, en in diervoegen verwoest, dat het scheen als ofze zig over het daar voor gestorte bloed niet genoeg wreeken konden; of, datze zulk eene slagtinge voor 't toekomende wilden beletten. Hare standsgelegentheid, zoo ten opzigt van de Zee als het Land, is uitermaten voordeelig: want aan de Noord- en Oost-kant word zy omringt van eene groote vrugtbare vlakte; aan de Westzijde spoelt'er de Middelandsche Zee tegen; en aan de Zuidzijde legt eene groote Baai, die zig van de Stad tot aan den berg Carmel uitstrekt.

Niet-tegenstaande alle deze menigvuldige voordeelen, zoo heest zy, zedert die laatste omkeeringe, nooit in geen staat geweest, het hoofd uit de omvergeworpene puinhoopen op te beuren. Want, behalven een groote Kaan, daar de Fransche Factoors hun optrek houden, eene Moské, en wat onnozele kotjes, zoo ziet men niet dan eene groote menigte verwoeste overblijfzelen, die niet te min

* Ammianus Marcellinus *zegt, dat de Griexe en Romeinsche namen van Steden onder de Inboorlingen van dit Land geen stand hebben gegrepen, 't welk de reden is waarom de meeste plaatzen hunne Oostersche namen, tot op dezen dag behouden hebben.* Lib. 14. Hist. non longe ab initio.

de ſterkte dier Stad in voorgaande tijden genoegzaam te kennen geven. Het ſchijnt dat'er eertijds een dubbelde muur, vol digt by malkander ſtaande toorens, tot beſcherminge der landzijde, rondom gelegen heeft: en buiten de muren leggen graften, bolwerken, en een ſoort van borſtweeringen met gehouwen ſteen overdekt. In 't open veld buiten deze werken, zagen wy verſcheide groote ſtenen ballen, ten minſten van dertien of veertien duimen over den diameter, gins en weer verſtrooid leggen, 't welk een gedeelte van 't oorlogstuig is, waar mede zy de muren der Stad, toen het kanon nog onbekend was, gebeukt hebben. Binnen de muren openbaren zig nu nog tegenwoordig verſcheide ſtukken en brokken van overgeblevene bougevaertens, die zig van de anderen geheel ſchijnen af te zonderen, en teekens van ſterkte en wat groots vertoonen: als eerſtelijk, die van de Hooſdkerk, St. *Andries* toegewyd, welke niet ver van de Zee, en vry hooger en zigtbaarder dan al de andere muuren ſtaan. Ten tweeden, de Kerk van *St. Jan*, patroon dier Stad. Ten derden, 't Konvent van de *herbergzame Ridders*; eene plaatze, welkers overgeblevene muren genoegzaam de voorgaande ſterkte te kennen geven. Digt by dit Konvent, het Paleis van den *Groot-Meeſter* van die Orde; wiens voortreffelijkheid kan afgemeten worden uit eene groote breede trap, en een ſtuk van eene kerk die'er nog in ſtaan. Ten vierden, 't overſchot van eene groote Kerk, voormaals behoorende tot een Nonne-Klooſter; waar van ze deze volgende gedenkwaerdige hiſtorie vertellen: Wanneer de Turken deze Stad met eene hevige en langdurige belegeringe benaaud hadden, namenze dezelve eindelijk op den 19. Mey 1291. ſtormenderhand in. De *Abdis* vrezende dat zy, en alle die haar opzigt waren toevertroud, in deze bedroefde toeſtand zouden gedwongen worden die

die beeſtagtigheid te moeten ondergaan, welke in diergelijke ellenden gepleegd worden, gebruikte een wreed, dog te gelijk eedelmoedig middel, om zig zelfs en alle de anderen te behoeden. Zy riep hare ganſche kudde byeen, en bad, datze dog hare aangezigten met ſnijden en kerven wilden ſchenden en vermommen, als zijnde de eenigſte weg om hare maagdelijke reinigheid te bewaren. En om te toonen hoe zeer haar dit ernſt was, volgde zy aanſtonds zelf dezen gegevenen raad op, en ging allen met een goed exempel voor. De Nonnen wierden door dit manmoedig beſluit en voorbeeld van de *Abdis* der maten genoopt, datze zonder vertoeven haar navolgden, ſnijdende zig de neuzen af, en veranderende haar aangezigten met yſſelijk kerven zoodanig, dat zulx veel-eer afkeer, dan heete luſt in de aanſchouwers verwekken moeſte. Het gevolg daar van was, dat de Soldaaten, het Klooſter inbreekende, en in plaats van ſchoone maagden, gelijk zy dagten, zulke droevige ſpektakels vindende, wraak voor onmatige luſt oeffenden, en alle met den zwaerde doodden; voerende haar alzoo (gelijk wy na den aart der liefde willen hopen) na een nieuwe en onſchendbare ſchoonheid. Maar om voort te gaan. Hier zijn nog verſcheide andere overblijfzelen van Kerken, Paleizen, Klooſters, Kaſtelen, enz: die zig meer als eene halve mijl in de lengte uitſtrekken, en zoo veel teekens van ſterkte vertoonen, dat yder gebouw tot oorlog en beſcherminge der Stad ſchijnt geſtigt geweeſt te zijn.

Maar het alderaangenaamſte te *Acra* was, dat wy'er den Franſchen Conſul, den Heer Keizer, vonden, die de goedheit gehad hadde twee dagen aldaar halte te houden, en onze komſte te verbeiden. Hy had ook tot het laatſte oogenblik toe gewagt; en nam derhalven een beſluit, zijne reize den volgenden morgen weder voort te zet-

zetten: Onze grootſte zwarigheit was, dat wy niet wiſten, of wy langs de kuſt voorby *Ceſareen* en *Joppe*, of den weg voorby *Nazareth*, of tuſſchen beide door, over de vlakte van *Eſdralon*, wilden trekken.

De oorzaak van deze twijffelinge ontſtond wegens de onluſten en verdeeltheden der *Arabiers*, die wy zoo ver zochten te vermijden als 't eenigzins doenlijk was. 't Is een kunsje van de *Turken*, onder dat woeſte volk, door 't afzetten van eenige oude, en weder aanſtellen van nieuwe hoofden over hunne Stammen, altijd twiſt te zaaijen. Met deze treek weten zy tegenſtrijdige belangens en partyſchappen in te voeren, en daar door te beletten, dat zy zich nooit onder den eenen of den anderen Prins konnen te zamenvoegen: want ingevalle zulx eens quame te gebeuren, zoo zoudenze miſſchien het Turkſche jok afwerpen, en zich meeſter van alles maken, dewijlze talrijk, en byna de eenigſte bewoonders van het daar omtrent leggende land zijn.

Maar hoe voordeelig ook deze tweedragt, ten opzigt der Turken zy, zoo moeten'er de vremdelingen evenwel by lijden, aangezien zy tot een prooi verſtrekken van die partyen, in welkers handen zy maar komen te vervallen. Om dit dan t'ontgaan, beſlooten wy den middelſten weg in te ſlaan, om dat die te dezer tijd de allerveiligſte was.

Maandag den 22. Maart.

Wy vertrokken dan ten dien einde, onder 't gelei van eene bende Turkſche Soldaten, heel vroeg in den morgen van *Acra*: gingen omtrent een half uur langs de Baaikant van *Acra* heen, en draaiden toen wat Zuidwaarts op. Hier moeſten wy over een riviertje, dat wy meenen *Belus* geweeſt te zijn: zoo bekend wegens het daar in zijnde zand, dat gezegt word eene voortreffelijke ſtoffe te

wezen

wezen om glas te maken; en omdat ze 't eerſt aanleiding gegeven heeft tot uitvinding van die konſt.

Hier begonden wy de Zeekuſt, daar wy zoo veele dagen van te vooren langs gereiſt hadden, te verlaten; namen 't wat Ooſtlijker op, en trokken toen dwars over de vlakte heen. In den tijd van twee goede uren, raakten wy aan de overzijde, daar de berg *Carmel* aangrenſt; alwaar wy een eng Dal vonden, door 't welk men uit de vlakte van *Acra* in die van *Eſdralon* komt. Hier omtrent eindigt de Stamme van *Aſer*, en begint wederom die van *Zabulon*; gelijk wy de landpalen dezer twee Stammen aldus beſchreven vinden *Joſ.* 19:26.

Trekkende door het eng Dal, dat de twee gemelde vlaktens aan malkanderen knoopt, quamen wy in den tijd van twee uren by de van ouds bekende riviere *Kiſon*, die midden door de vlakte van *Eſdralon*, tot digt voor by den berg *Carmel*, en eindelijk by eene plaatze, genaamt *Caypha*, in Zee loopt. Toen ter tijd was'er weinig en ſlegt water in, maar in 't trekken langs de kant van 't plein, vonden wy eene groote meenigte beekjes, die'er van de bergen af invallen: waar uit noodzaaklijk moet volgen, dat by eenen ſchielijken ſtortregen, die rivier uitermaten moet opſwellen; gelijk het zonder twijffel in de verſtrooijing van *Siſeras* Heir, *Rigt.* 5:21. gebeurd is. In vierdehalf uur quamen wy van *Kiſon* tot aan een beekje, daar een oud Dorp, en eene brave Kaan, genaamt *Legune*, digt by legt; namen niet ver van daar dien nagt ons verblijf, ter plaatze daar wy over de ganſche vlakte van *Eſdralon*, die zeer groot en vrugtbaar, maar onbeboud was, en den *Arabieren* alleen tot eene weide verſtrekte, heen zagen. Omtrent zes of zeven uren Ooſtwaarts aan, konden wy *Nazareth*, en de twee bergen, *Tabor* en *Hermon*, van verre zien leggen. Wy hadden door ondervindinge al ge-

leert, wat de Pſalmiſt by den *Dauw van Hermon* verſtaat, dewijl onze tenten zoo doornat waren, als of het den ganſchen nagt geregent hadde. Omtrent eene [Engelſche] mijl van ons af lag *Chibly*, der Arabieren *Emir*, met volk en vee gecampeert: en wat meer benedenwaarts, by de beeke *Kiſon*, lag een ander leger van Arabieren, het welk de tegenparty van *Chibly* was. Wy ſchepten te weiniger genoegen in deze plaats, omdat wy in 't midden van zulke twee ſlegte naburen lagen. Wy hadden dezen dag in alles agt uren afgelegt, en onzen koers Zuid-Zuid-Ooſt, of daar omtrent genoomen.

Dingsdag den 23. Maart.

Deze legerſtee verlatende, quamen wy in een klein half uur by de tenten van den *Emir*, die zelf in perſoon verſcheen, om het zijne in te vorderen. Wy betaalden twee Kafars; te weten, eenen van *Lagune*, en eenen anderen van *Jeneen*, behalven de Kafars die 't hem goed dagt van ons te eiſchen. Hy ontlaſtte ons ook, op eene zeer beleefde wijze, van eenige rokken, die wegens de hitte dier landſtreek (zo hy meende) en den aankomenden zoeten tijd, niet alleen overvloedig, maar laſtig begonden te worden.

Toen wy uit *Chibly's* handen geraakt waren, gingen wy uit het plein van *Eſdralon*, en quamen op de grenzen van den *halve Stamme van Manaſſe*. Hier lag onze weg, by-na wel vier uren lang, niet dan door enge Valeyen, aan weerkanten zeer aangenaam met bomen voorzien. Na dat wy nog al eene andere kleine vrugtbare vlakte doorgetrokken waren, quamen wy in een half uur by *Kafar Arab*, en bleeven daar. Onze ganſche togt was niet boven vijf uuren geweeſt, en onze koers by-na als daags te vooren.

Woens-

Woensdag den 24. Maart.

Na dat wy onzen Kafar betaald hadden, gingen wy des morgens al vroeg voort, en lieten eerſt *Arab*, daar na twee Heuvel-Dorpjes, aan de regterhand leggen, en quamen binnen een uur by eene zeer ſchoone fontein, genaamt *Selée*, hebbende die naam van een daar digt by gelegen Dorp. Een uur verder quamen wy te *Sebaſte*. Hier verlaat men weder de grenzen van de Halve Stamme van Manaſſe, en komt op die van de Stamme *Ephraïms*.

Sebaſte is het oud *Samaria*, de Keizerlijke Stad der Tien Stammen, na datze tegen 't huis *Davids* gerebelleert hadden. Zy verloor haren eerſten naam ten tijde van *Herodes* den grooten, die haar uit eenen elendigen ſtaat, weder tot eenen veel heerlijker opgebeurd, en ter eere van Auguſtus Cæſar, *Sebaſte* genoemt heeft. Zy legt op eenen langen berg, ovaalſch gewijze; zijnde eerſt van eene vrugtbare Valeye, en dan met eenen kring van Heuvels omringt. Deze groote Stad is nu geheel in Tuinen verkeerd; en al de overgeblevene kentekens, dat'er ooit zulken plaats geweeſt is, zijn alleenlijk, aan de Noordkant, een groot vierkant plein, rondom met kolommen voorzien; en aan de Ooſtzijde, eenige onnozele ſtukken van eene groote Kerk; die, zoo men zegt, boven de plaats daar *Johannes de Dooper* gevangen en onthoofd is, door de Keizerin *Helena* zoude gebouwt zijn. In 't midden van de Kerk gaat men langs eene trap naar beneden in 't zelfde hol, daar dat heilig bloedt vergoten wierd. De Turken, die hier maar weinig arme Huisgezinnen uitmaken, houden dit gevangenhuis in groote waarde, en hebben boven hetzelve eene kleine Moské opgeregt, dog voor weinig gelds laten zy toe, dat een iegelijk zijne nieusgierigheid voldoet.

Sebaſte verlatende, raakten wy in een half uur voorby *Serak*; en in nog een half uur, voorby *Berſeba*, twee Dorpen ter regterhand; en komende toen in een eng Dal, dat regt Ooſt en Weſt leit, en met een zeer klaar Beekje bewaterd word, quamen wy in een uur tijds te *Naploſa*.

Naploſa is het oude *Sichem*; of, na de uitdrukkinge van het Nieuw Teſtament, *Sichar*. Het legt in een eng Dal, tuſſchen den berg *Gerizim* ten Zuiden, en *Ebal* ten Noorden, en gebouwd tegen den voet van den eerſten. *Joſephus* * beſchrijft de Stad en de bergen even-eens, zeggende, *Gerizim hangt over Sichem.* En op eene andere plaats † zegt hy, *Mozes geboodt een Altaar te bouwen tegen 't Ooſten, niet ver van Sichem, tuſſchen den berg Gerizim ter regter hand*, (dat is, voor eene die in 't Ooſten zag aan de Zuidzijde) *en Ebal ter ſlinkerhand* (dat is ten Noorden): 't welk zo klaar den ſtand der twee bergen afmaalt, dat het wonder is, hoe de Landbeſchrijvers hier omtrent zo zeer konnen verſchillen; of om wat reden doch *Adrichomius* die beide komt te plaatzen op eene en de zelfde zijde van *Sichems* Dal. Van den berg *Gerizim* wilde God dat de zegeningen over de kinderen *Iſraels* zouden uitgeſprooken worden; en van *Ebal* de vloek, *Deut.* 11: 29. Op den eerſten hebben de *Samaritanen*, die voornamentlijk te *Sichem* woonen, een klein Kerkje, werwaarts zy op ſommige tijden van 't jaar gewoon zijn te verſchijnen, en de plegtigheid hunnes Godsdienſts te volbrengen. Wat deze plegtigheden eigentlijk zijn, konde ik niet ter degen gewaar worden: maar dat hun Godsdienſt zoude beſtaan in het aanbidden van een Kalf, gelijk de Joden uitſtroojen, ſchijnt meer naar quaadaardigheid dan naar waarheid te ſmaken.

Op

* *Joodſ. Oudh. 5. Boek, 9. Hoofd.* † *4. Boek, laatſte Hoofd.*

Op eene deezer bergen was het ook dat God de kinderen Iſraëls gebood groote ſteenen op te rigten; die met kalk te beſtrijken; en daar al de woorden hunner Wet in te ſchrijven: desgelijks datze een Altaar maken, offerhanden offeren, eeten, en vrolijk zijn zouden voor den Heere, *Deut.* 27: 4. Maar of *Gerizim*, of *Ebal* tot die plegtigheid verkooren is geweeſt, daar zijn redenen om 'er aan te twijffelen. Het *Hebreeuwſch Wetboek*, en het onze daar uit, zegt, dat het op den berg *Ebal* is geſchied: maar de *Samaritaan* ſchrijft het *Gerizim* toe.

Terwijl ons Gezelſchap te *Naploſa* wat ſtil hield, had ik gelegentheid den Hogepriester der Samaritanen te gaan bezoeken, en met hem over deze en meer andere zwarigheden, in de Boeken van Mozes voorkomende, te ſpreken, 't welk de geleerde Heer *J. Leutholf*, Schrijver van de Ethiopiſche Hiſtory, my, toen ik in het doortrekken van Duitsland zijn Ed. te *Frankfurt* bezocht, belaſtte naukeurig te ondervragen.

De eerſte was dan rakende het onderſcheid tuſſchen den Hebreeuwſchen en Samaritaanſchen Text, over de bovengemelde plaats *Deut.* 27: 4. De Prieſter zeide ronduit, dat de Joden hunnen Text, uit haat tot de Samaritanen, quaadaardiglijk verdraaid hadden, ſtellende om gene andere redenen *Ebal* voor *Gerizim*, dan alleenlijk, omdat de Samaritanen op den laatſten berg hunnen Godsdienſt plegen: en daarom willen zy niet dat het de plaatze zy, die God tot zijnen dienſt, en offerhande zoude verordineert hebben. En om dit te beveſtigen, zo toonde hy, dat *Ebal* de vloekberg was, *Deut.* 11: 29. en van nature heel onaangenaam: dat in tegendeel, *Gerizim*, volgens Gods eigen bevel, een berg was der zegeninge, en van zig zelve vrugtbaar en verquikkelijk: waar uit hy dan vaſtelijk een beſluit maakte, dat deze laatſte

noodzaaklijk de berg moeſte geweeſt zijn, die *Deut.* 27: 5. tot de Godsdienſtige Feeſten afgezondert was, en niet *Hebal*, gelijk de Joden valſchelijk geſchreven hebben. Wy bevonden ook het geen hy, noopens den aart der bergen, by-bragt, met de waarheid over-een te komen: want alſchoon beide bergen wegens hunne aangenaamheid niet veel te roemen hebben; nogtans als men'er tuſſchen beide heen trekt, zoo ſchijnt evenwel *Gerizim* zig wat groender en vrugtbaarder op te doen dan *Ebal*: miſſchien, om dat de eerſte voor 't Noorden open leggende, door zijne eigene ſchaduwe voor de hitte der Zonne gedekt legt: daar *Ebal*, in tegendeel, voor 't Zuiden bloot zijnde, en van de Zon vlak beſcheenen wordende, noodzaaklijk meer gezengd en onvrugtbaarder moet wezen. De Samaritaanſche Prieſter wiſt niet te zeggen of 'er van de groote ſteenen, die God *Joſua* geboden hadde op te rechten, nu nog op den berg *Gerizim* te zien waren: zulx zoude, ingevalle nog in wezen, het ganſche geſchil ten zijnen voordeele klaarblijklijk beſliſt hebben.

Ik vroeg verder, wat ſlag van beeſten hem dagt de *Selavæ* geweeſt te zijn, daar de kinderen Iſraëls zoo lang in de woeſtijne mede geſpijſd waren, *Num.* 11. Hy antwoordde, dat het een ſoort van vogels was; en na de beſchrijvinge die hy'er af maakte, met onze Quakkels overeen quamen. Ik vroeg met eenen wat hem van de Sprinkhanen dagt; en of de Hiſtorie niet geloofbaarder zou ſchijnen, ingevalle men dezelve vleugels toeſchreef, en dagt datze heel dik in der Iſraëliten leger waren nedergevallen. Maar uit zijn antwoord bleek, dat hy nooit zulk eene ſtellinge gehoort hadde.

Ik vraagde eindelijk, wat voor eene plant of gewas dat hy meende de *Dudaïm* geweeſt te zijn, die *Lea* aan

Ra-

Rachel gaf, om van haren man omhelsd te worden? Hy zeide, dat het eene plant was met breede bladen, dragende een zeker soort van vrugt, die naa Appelen geleeken, en in den Herfst rijp wierden, maar vies van smaak, en zeer ongezond; dat de voornaamste kragt bestond in het te hulp komen van de ontsankenisse, wanneer men ze onder 't minnebed leidde; ja dat de vrouwen nu nog dikwils gewoon zijn dezelve op die manier te gebruiken, zig inbeeldende, datze een voortteelende kragt hebben. Van deze plant zag ik naderhand een groote menigte op den weg naar Jerusalem; en by-aldienze in *Mesopotamien* zoo overvloedig zijn als hier omtrent, men zoude noodzaaklijk moeten besluiten, dat dit de echte *Dudaïm* niet wezen konde: of anders zou het eenen Schriftgeleerden veel hooftbrekens kosten, goede reden te geven, waarom *Rachel* zulke gemeene dingen voor zo eene aangename, en zo zeer betwistte prijs koft.

De Priester liet my een afschrift van de vijf boeken Mozes in 't Samaritaansch zien; maar ik konde hem, wat ik ook aanbood, niet bewegen om het af te staan. Hy had ook het eerste Deel van de Engelsche *Polyglotta*, dat hy by-na zoo hoog schatte als zijn eigen afschrijft.

Naploſa is tegenwoordig, by vergelijking wat het voortijds geweest is, in eenen zeer slegten staat, en bestaat voornamentlijk in twee regte straten onder den berg *Gerizim*; maar 't is vol volk, en des *Bassaas* stoel.

Na dat wy onzen Kafar hier betaalt hadden, gingen wy tegen den avond weder voort, en dat zelfde enge Dal tusschen *Gerizim* en *Ebal*, (zijnde niet boven eene stadie breed) door trekkende, zagen wy aan de regterhand, even buiten de Stad, eene kleine Moské, geboud, zoo men zegt, over het graf dat *Jacob* van *Hemor*, de vader van *Sichem*, gekoft hadde, *Gen.* 33: 19. Het draagt

den

den naam van *Josephs* graf, om dat zijne beenderen, uit *Egipten* hier gebragt en begraven zijn, *Jos.* 24: 32.

Omtrent een groot quartier-uurs van *Naploſa* quamen wy by de fonteine van *Jacob*, berucht niet alleen door den ſtichter, maar veel meer wegens dat gedenkwaerdig geſprek, dat'er onze Zaligmaker met de Samaritaanſche vrouwe hield, *Joh.* 4. Als iemand zwarigheid maakt, Of dit de regte put wel is die men daar voor opgeeft, omdat dezelve zoo wijd van *Sichar* legt; en de vrouwen, ongetwijffeld, zo ver niet gegaan zijn om water te halen: zo word daar op geantwoord; Dat de Stad zich zeekerlijk in voorige tijden derwaarts heen wyder uitgeſtrekt heeft dan tegenwoordig, 't welk kan afgenomen worden uit de ſtukken van eenen zeer dikken muur, die'er digt by te zien zijn. Boven die fonteine heeft eertijds eene groote Kerk geſtaan, geboud door de groote en godsdienſtige Patroneſſe van het Heilig Land, de Keizerin *Helena*. Maar de alverſlindende tijd, beneffens de woede der *Turken*, hebben hier niets van overgelaten, dan eenige weinige fondementen. De put is tegenwoordig overdekt met een oud ſteenen verwulfzel; hebbende maar een eng gat om door te komen; en wanneer men van binnen eenen grooten platten ſteen opbeurt, zo ziet men den mond van gemelde put; die, in eene harde rots uitgehouwen, omtrent negen voeten wijd, en ruim hondert en vijf diep is, waar van wy'er maar vijf met water vonden. Dit ſtrijd rechtdraads tegen 't geen zy den reizigers, die de moeite niet willen nemen van te peilen, diesaangaande gemeenlijk vertellen; te weten, dat de Wel het ganſche jaar door droog is, uitgezondert den verjaardag, op welken onze gezegende Zaligmaker daar by zat; en datze dan ook in groote overvloed opborrelt.

By deze put eindigt *Sichems* enge Dal in een groot veld

veld, 't welk waarſchijnlijk een ſtuk van het land is, dat *Jacob* aan zijnen zoone *Joſeph* gaf, *Johan.* 4: 5. Het word beſproeid van eenen friſſen ſtroom, die tuſſchen dit veld en *Sichim* zijnen oorſpronk neemt, en den grond zo uitnemende groen en vrugtbaar maakt, dat men het wel als een klaar kenteeken van teedere liefde, die de goede Aarts-vader den beſte zijner Zoonen toedroeg, mag opneemen. *Gen.* 48: 22.

Van *Jacobs* fonteine ſtrekte onze weg, langs een groot en vrugtbaar Dal, Zuidwaarts aan. Wanneer wy twee aan de rechterhand leggende Dorpen, het een *Howar*, en 't ander *Sawee* genaamd, voorby getrokken waren, quamen wy in den tijd van vier uren by *Kaan Leban*, en vernachtten aldaar, hebbende dien dag in 't geheel omtrent acht uren afgelegt; en onze koers ongeſtadig, zoo wat tuſſchen Ooſt en Zuid, heen geweeſt.

Kaan Leban legt aan de Ooſtzijde van een zeer vermakelijk Dal; en daar recht tegenover, aan de andere zijde van 't Dal, een Dorp van den zelfden naam. Een van deze twee plaatzen, 't zy de Kaan of het Dorp, word voor dat *Lebona* gehouden, 't welk wy aangehaald vinden *Richt.* 21: 19. En de naam ſchijnt met de ſtandsgelegentheid ook wel over-een te komen.

Donderdag den 25. Maart.

Van *Kaan Leban* opbrekende, moeſten wy door een zeer bergachtig en rotzig land, waar van wy 's morgens, zo dra wy opzaten, een proefje kregen, aangezien wy, voor ons eerſte taak, eenen geweldigen hobbeligen en ſteilen berg moeſten opklauteren. Na verloop van drie quartier-uurs lieten wy van verre, ter rechterhand, het Dorp *Cinga* leggen; en nog een uur verder quamen wy in eene zeer enge Valeye, aan welkers uiteinde wy de puinhoopen van een

Dorp en een Klooster vonden. Hier, of hier omtrent, meent men dat *Jacobs Bethel* geweest zy, alwaar hem de steene legerstee, wegens dat zalig gezigte Gods, en het op- en af-klimmen der Engelen langs den ladder, die van den grond tot aan den Hemel reikte, zo gemaklijk viel, *Gen.*28. Niet ver van daar is ook de landscheidinge van *Ephraim* en *Benjamin*. Jos. 18: 13.

Hier van daan trokken wy door verscheide groote Olijfgaarden: en na dat wy eerst *Geeb*, en daar na *Selwid*, twee Arabische Dorpen, aan de rechterhand lieten leggen, quamen wy in den tijd van anderhalf-uur by eenen ouden weg, die met zwaren arbeid boven over eene steile voorooverhangende rots uitgehakt was. Binnen den tijd van nog een uur quamen wy te *Beer*. Dit is de plaats werwaarts *Jotham*, wegens de wraakgierigheid van zijnen broeder *Abimelech*, vlugtte, *Richt.* 9: 21. Ook meent men dat *Beer* en *Michmas*, 1 *Sam.* 14. een en 't zelfde is.

Beer is zeer vermaaklijk gelegen in 't hangen van eenen berg, vlak tegen 't Zuiden. Aan den voet van dien berg is eene uitnemende schoone, en van water overvloejende fontein, waar van hy den naam draagt. Aan de bovenkant staan nog overblijfzelen van eene oude Kerk, die de Keizerin *Helena* geboud heeft ter gedagteniſſe van de Heilige Maagd, dewelke uitgegaan zijnde om het kind *Jesus* te zoeken, *Luc.* 2: 44. quam (volgens 't geene de overleveringe daar by voegt) in deze Stad; en hem, die hare ziele lief had, onder het gezelschap niet vindende, ging zy moede, en vol gedachten, op de zelfde plaats daar nu de Kerk staat, treurig neder zitten: maar naderhand te *Jeruzalem* wederkomende, verkeerde alle hare moederlijke vreze in blijdschap, wanneer zy hem vond ziften in den Tempel, onder de Leeraren, hen hoorende en ondervragende.

De

De ganſche weg over, die wy van *Kaan Leban* af tot *Beer* toe gereiſd hadden, en deſgelijx zoo ver als wy in 't rond zien konden, vertoont het Land zig geheel anders dan 't eertijds geweeſt is; aangezien meeſt overal zich niet dan bloote rotzen, bergen, en ſteiltens opdoen: over welk gezicht de Pelgrims gemeenlijk zeer verwonderd, en in hunne verwagtinge bedroogen zijn, dewijl zy dat Land, van welkers aangenaamheid en overvloed zy zich, volgens de beſchrijvinge in Gods Woord, wat groots verbeelden, nu zoo onherbergzaam bevinden: ja hun gelove wankeld by-na, wanneer zy overdenken, hoe 't mogelijk kan zijn, dat zulk een Land voedzel genoeg heeft konnen voortbrengen voor zoo grooten getal Inwoonders, als men t'effens op eenen tijd onder de Twaalf Stammen, volgens *Joabs* overgeleverde lijſt 2 *Sam.* 24. opgetekend ziet, waar van het getal niet minder dan dertien hondertduizend ſtrijdbare mannen, behalven vrouwen en kinderen uitmaakte. Maar het is zeeker, dat iemand, die van te vooren met geen vooroordeel is ingenomen, in het doorreizen reden genoeg vinden kan, om zijn geloof tegen zwarigheden van die natuur te onderſchragen.

Want het is voor een oplettend man genoegzaam te zien, dat deze rotzen en bergen eertijds met aarde bedekt zijn geweeſt; en zoodanig gequeekt en beboud, datze niet minder tot onderhoud der Inwoonders hebben voortgebragt, dan een platte grond: ja miſſchien veel meer; om dat zulk eene bergachtige oppervlakte in zich zelve ongelijk grooter is om bearbeid te worden, dan deze Landſtreek wezen zoude, ingevalle ze effen en gelijk was.

Nopens het behandelen nu van deze bergen hadden zy de gewoonte, datze ſteenen opzamélden, en die in eenige ryen, even als een muur, langs de kanten van 't ge-

bergte heen leidden. Door zulke randen beletten zy het afkabbelen en wegſpoelen van de aarde. Ook hadden zy eene groote menigte weltoebereidde bedden, van onderen af tot boven op de toppen toe, in goede ordre d'een boven d'ander geplaatſt.

Omtrent al de bergen van Paleſtina vindt men nog kenlijke overblijfzelen, dat de landbouwerye zig op die wijze heeft toegedragen, en de ſteenachtige rotzen in diervoegen vrugtbaar gemaakt zijn: ja daar is miſſchien geen een voet gronds in 't ganſche omleggende land, die eertijds niet tot het voortbrengen van 't een of 't ander, dat maar tot onderhoud van 't menſchelijk leven dienen konde, gebruikt is geweeſt: want de vlakke velden waren uitſtekend goed tot koorngewas, en voor 't vee, bygevolg ook voor de melk. De bergen (alſchoon onbruikbaar voor het vee, uitgezondert de bokken) in zulke bedden afgeperkt, gelijk hier boven gezeid is, dienden zeer wel tot het dragen van koorn, meloenen, kauwoerden, komkommers, en diergelijke tuinvruchten, welke eenige maanden in 't jaar het voornaamſte voedzel in deze Landen zijn. De alderrotsachtigſte plaatzen nu van allen, die niet wel op deze wijze tot het voortbrengen van koorn toegeſteld konden worden, zijn mogelijk gebruikt tot het planten van wijnſtokken, en olijf-boomen; welkers vettigheit en verquikkelijk vocht in die dorre en ſteenachtige oorden uitnemende vermaaklijk en aangenaam is. De groote vlakte, digt by de Doode-zee, die wegens brakheit, voor vee, kooren, olyven en wijn onbruikbaar geacht mogte worden, had nog daar-en-boven hare byzondere nuttigheit; te weten; tot het voeden der byen, en voortzetten van den honigbouw, gelijk *Joſephus* * dat getuigt. En ik heb reden zulx te geloven, om dat ik, daar zijnde, op verſcheide

* *Joodſche Oorlogen, 't 5. Boek, 4. Hoofd.*

ſcheide plaatzen zulken ſterken reuk van Honig en Was gewaar wierd, of ik met mijn' neus in eenen byeſtok zat. Waarom zoude dan dit Land zijn groot getal inwoonders niet konnen voeden, daar het overal zoo vruchtbaar van melk, koorn, wijn, olye, en honig is, en daar doch het voornaamſte voedzel van deze Ooſterſche Natien in beſtaat? Want de toeſtand hunner ligchamen, en het climaat zijn d'oorzaak dat ze tot geringe en weinige ſpijzen meer geneigt zijn, dan andere volkeren in koudere Landen. Maar ik ſpoed my naar *Jeruzalem*.

Beer verlatende, trokken wy nog al als vooren, door eenen ruwen ſteenachtigen oort, maar die ons nogtans 't gezicht van verſcheide oude omvergelegene Dorpen verſchafte. In by-na derdehalf-uur quamen wy op den top eenes bergs, van waar wy *Jeruzalem* d'eerſtemaal in 't oog kregen. Wy zagen toen met eenen van verre aan de rechterhand *Rama*, oudtijds van *Saul* genaamd *Gibeah*; en aan de ſlinkerhand de vlakte van *Jericho*, beneffens de bergen van *Gilead*. Na verloop van nog een uur quamen wy tot voor de muren van de Heilige Stad, maar wy konden 'er aanſtonds niet inkoomen, alzoo wy eerſt door eene boode den Gouverneur van onze komſte moeſten verwittigen, en vryheid verzoeken om 'er in te mogen trekken: want zonder deze voorafgaande ſtacy durft geen Frank zig binnen de muren begeven. Ten dien einde dan reeden wy langs de weſtkant der Stad heen; quamen by den hoek over Bethlehemspoort, en hielden aldaar halte, om de wederkomſt van onze boode af te wagten. Wy hadden daar niet boven een half uur geſtaan, of hy bragt ons verlof, en trokken alzoo vervolgens Bethlehemspoort in. Alle Franken moeten voor de poort van hun rytuig afſtappen, hun geweer overgeven, en te voet binnen gaan, ten zy datze onder 't gevolg van een Openbaar Miniſter

behooren: maar dewijl wy onder 't gezelſchap van den Franſſen Conſul quamen, hadden wy de vryheid om'er te paard, en gewapend in te komen. Even binnen de poort ſloegen wy aan de ſlinkerhand eene ſtraat in, en wierden door den Conſul gebragt aan zijn eigen huis; met vriendelijk en ernſtig verzoek, aldaar ons optrek zo lang te neemen, als wy te *Jeruzalem* bleeven. Na dat wy wat ververſching genoten hadden, gingen wy naar 't Latijns Konvent, alwaar de Franke Pelgrims gewoon zijn te ſpijzigen. De Gardiaan en de Monniken ontfingen ons heel vrindlijk en beleefd, en hielden ons des avonds ten eten; 't welk gedaan hebbende, keerden wy weder naar des Franſchen Conſuls huis om te ſlapen. Aldus bleven wy, zoo lang wy te *Jeruzalem* waren, by den Conſul vernachten, en by de Monniken eeten.

Vrydag den 26. Maart.

Dezen dag, (zijnde naar den Latijnſchen ſtijl *Goede-Vrydag*) moeſt de Conſul in de Kerk van 't Heilig Graf gaan, om het Feeſt te vieren. Wy gingen met hem derwaarts, niet-tegenſtaande ons Paaſſchen wel acht dagen later quam. De kerkdeuren vonden wy bewaard door eenige Janitzers en andere Turkze Officieren, aldaar geſteld, om op te paſſen dat'er geene ingaan, dan die alvoorens den behoorlijken Kafar betaald hebben; zijnde meer of min, al na dat het Land of de waardigheid is van de perſoon die'er ingaat. De Franken geven gemeenlijk veertien Dollars hooft voor hooft, ten zy dat ze in kerkelijke bedieninge zijn; want in dat geval zijn ze met half zoo veel vry.

Als die Kafar eens betaald is, mag men het ganſche Feeſt door, zoo dikwils als men wil, vry uit en ingaan; mits dat men de gelegentheid waarneeme, dat de deuren

open

open gedaan worden: maar ingevalle men dezelve buitens tijds, en byzonderlijk wanneer men alleen is, wil geopend hebben, dan moet'er dat eerſte geld nog eens zijn.

Dewijl al de Pelgrims op dezen dag ingelaten waren, zoo wierden de kerkdeuren dien avond geſloten, en niet voor Paaſchdag geopend; invoegen wy den tijd van drie dagen, hoewel in eene zeer aangename gevankeniſſe, gekerkerd bleven. Wy bragten onzen tijd door met het aanſchouwen der plegtigheden, die de Latijnen op dit Feeſt gewoon zijn te bedrijven, en in het bezigtigen der Heilige plaatzen: waar toe wy gelegentheid hadden om alles met zoo veel vrydom en nauwkeurigheid t'onderzoeken als wy begeerden.

Nademaal ik dan onder 't gewyde verwulfzel geweeſt, en het voordeel van zoo veel leedige tijd en vryheid genooten heb, zoo konde ik van al de Heilige plaatzen, die in deze Kerk, als in een kabinet, beſloten zijn, wel eene breede beſchrijvinge maken: maar dat zou overdaad wezen, aangezien zoo veele Pelgrims dat reets naukeurig genoeg verricht hebben; en wel in het byzonder onze ſchrandere en geleerde landsgenoot, de Heer *Sandys*: wiens beſchrijvinge en af-beeldzels van de Kerk, en alle andere aanmerkenswaerdige plaatzen in en omtrent *Jeruzalem*, voor zo geloofwaerdig en volkomen moeten aangenomen en erkend worden, dat den nakomelingen weinig om'er by te voegen, en niets om te verbeteren, is overgelaten. Ik zal my derhalven vergenoegen met alleenlijk te verhalen, alles wat'er, gedurende het Feeſt, in de Kerk omging, zonder iets meer van de Kerk zelf te zeggen, dan 't geen noodzaaklijk is om mijn verhaal verſtaanbaar te maken.

De Kerk des Heiligen Grafs legt geboud op den berg *Cal-*

Calvarien, 't welk eene kleine hoogte of heuvel is boven op den groteren berg *Moriach*. Eertijds plagt men'er de quaaddoenders op te ſtraffen, en uit dien hoofde, als verfoeijelijk en onrein, buiten de Stadsmuren te ſluiten: maar na dat'er een Altaar van gemaakt, en die dierbare en algenoegzame offerhande voor de zonden der geheele wereld, op geofferd is, zoo heeft die plaatze zich van dien ſchandvlek gezuiverd, en is naderhand van alle Chriſtenen met zo veel devotie bezogt en geëerd geworden, dat men dezelve eindelijk in de Stad heeft getrokken, en leid nu midden in *Jeruzalem;* zijnde een groot gedeelte van den berg *Sidon* buiten de muren geſlooten, om plaats voor *Calvarien* te maken.

Eer die berg tot den opbouw eener Kerke bequaam was, waren de eerſte Stigters genoodzaakt, alles tot een effen plein te maken, met hier wat van de rots af te hakken, en gins wederom wat op te hogen. Maar onder 't werken wierd byzondere zorg gedragen, dat die deelen van den berg, daar onze gezegende Zaligmaker eigentlijk op geleeden heeft, in het minſt niet quetſten nog verminderden: invoegen dat gedeelte van *Calvarien*, alwaar gezegt word *Chriſtus* vaſtgemaakt en aan 't Kruis opgeheven te zijn, geheel gelaten, en ruim dertig voeten in 't vierkant is; ſtaande tegenwoordig nog zoo hoog boven den gemeenen Kerk-vloer, dat men met 21. treeden of trappen tot boven op den top gaat. Ja het Heilig Graf zelf, dat eerſt eenen in de rots uitgehouwen kelder onder d'aarde was, is nu door het wegkappen van rondom, als een Grotte boven den grond geworden.

De Kerk is geen hondert treden lang, en niet boven de zestig wijd; en nogtans der mate geboud, dat'er twaalf of dertien Heiligdommen in zijn, of plaatzen die uit eene meer als gemene eerbiedigheid, wegens enige byzondere be-

bedrijven, omtrent onzes Heeren dood en opſtandinge gepleegd, zijn ingewyd: Als daar is eerſtelijk de plaats daar Hy van de ſoldaten beſpot wierd. Ten tweeden, daar de ſoldaten zijne klederen deilden. Ten derden, daar hy opgeſloten was, terwijl zy een gat dolven om den voet van het kruis in te zetten, en alles tot de kruiciging gereed maakten. Ten vierden, daar zy hem aan 't kruis nagelden. Ten vijfden, daar 't Kruis gezet wierd. Ten zesden, daar de ſoldaten ſtonden die zijne zijde doorboorden. Ten zevenden, daar zijn ligchaam ter begravinge wierd gezalfd. Ten achtſten, daar ze zijn ligchaam in't Graf zetteden. Ten negenden, daar de Engelen den Vrouwen na de opſtandinge verſcheenen: Ten tienden, daar Chriſtus zig aan *Maria Maagdalena* vertoonde, *enz.* De plaatzen daar deze en veel meer andere dingen, noopens den Zaligmaker, gezegt worden geſchiedt te zijn, ſtelt men voor vaſt dat binnen den engen omtrek van deze Kerk beſlooten leggen; ook zijnze alle onderſcheidentlijk met zoo veele Altaren vercierd.

In zeekere rondom de Kerk leggende galeryen, als ook in eenige kleine gebouwen daar naaſt aan, zijn vertrekken, waarin de Monniken en Pelgrims ontfangen worden. In die plaatzen plagt elke Chriſten Natie eertijds een klein Genootſchap van Monniken te onderhouden; en yder Genootſchap had, volgens 't beſtel der Turken, zijn eigen quartier. Die zulx deden waren de Latijnen, Grieken, Syriers, Armeniers; Abyſſiners, Georgianen, Neſtorianen, Cophtiten, Maroniten, enz. welke voor dezen altemaal hunne byzondere vertrekken in de Kerk hadden. Alle hebbenze, behalven vier, hunne wooningen verlaten, dewijlze niet in ſtaat waren de veelvuldige laſten te dragen, die de Turkze huisheeren hun opleidden, en afkneevelden: maar de Latijnen, Grieken, Armeniers,

en Cophtiten zijn'er tot nog toe gebleven. Onder deze vier nu hebben de Cophtiten maar eenen armen Monnik, die de geheele Natie verbeelt, overgelaten: en de Armeniers ſteken zo diep in ſchulden, dat ze met groote ſchreden ſtappen, om het exempel hunner eerſt-voortgegaane broederen na te volgen.

Behalven de afgezonderde vertrekken, zoo heeft yder Broederſchap nog zijne eigene Altaaren, en Heiligdommen; die, volgens hun byzonder gebruik, zeer ordentlijk zijn. Tot deze plaatzen nu hebben zy volkomen regt, om, met uitſluiting van andere Natien, hunnen Godsdienſt te pleegen.

Maar de groote prijs daar die verſcheide Secten altijd om getwiſt hebben, was het gezag, en eigendom van 't Heilig Graf: een voorrecht dat met zoo veel onchriſtelijke drift, en bittere hevigheid is tegengegaan, byzonder tuſſchen de Grieken en Latijnen, dat zy, diſputerende wie eerſt in zou gaan om de Misse te doen, dikwils voor de deur van 't Graf handgemeen zijn geworden, en malkanderen gewond hebben; mengende alzoo hun eigen bloed met dat van hunne offerhanden. Ten blijk van diergelijke hevigheid toonde ons de Vader Gardiaan een groot litteken op zijnen arm, dat nog een overblijfzel was, zoo hy zeide, van eene wond, die hem een onbezuisde Griexe Prieſter, in een van die onheilige en godlooze oorlogen, gegeven hadde. Wie ziet de ontkominge van deze heilige plaatzen uit der ongeloovigen handen ooit of ooit te gemoet? En ofze'er ſchoon uitgerukt wierden, wat beklaaglijke en droevige geſchillen zouden'er naderhand niet over te verwagten wezen, dewijl men ziet datze in den tegenwoordigen gevangen ſtaat oorzaak zijn van zulk eene onchriſtelijke woede, en verbittertheit?

Om

Om een eind van deze ſchandaleuze geſchillen te maken, ſchreef de Koning van Vrankrijk, omtrent twaalf jaren geleden, eenen brief aan den Grooten Vizier, verzoekende, hy geliefde dog ordre te ſtellen dat het Heilig Graf in handen van de Latijnen mogte geſteld worden, volgens den inhoud van het Verdrag, gemaakt in't jaar 1673. 't Gevolg van dezen brief, en van de verdere verzoeken des Konings van Vrankrijk was, dat het Heilig Graf den Latijnen wierd toegeëigend; zijnde die privilegie, waar by zy alleen regt hadden om'er Miſſe in te doen, niet achtervolgt tot op het jaar 1690. En ſchoon het den Chriſtenen van allerleye Natie vry ſtaat uit eigene devotie daar-in te gaan, zoo mag dog niemant eenig openbaar werk, rakende den Godsdienſt, verrigten, dan de Latijnen alleen.

Het daaglijks werk van deze kloosterlingen is, dat ze de lampen gereed maken; al de heiligdommen in de Kerk bezoeken; en'er proceſſien voor doen. Dus brengen ſommige hunnen tijd vier of zes jaren lang door: ja anderen zijn door de aangename beſchouwingen, waar mede zy zich zelven hier voeden, zoodanig verrukt, dat zy'er in blijven willen tot aan hunnen ſterfdag toe, en begraven zich alzoo by-na levendig in het Graf onzes Heeren.

De Latijnen, waar van'er altijd tien of twaalf onder een Opperhooft in de Kerk hun verblijf houden, doen yder dag, ter eere van die verſcheide heiligdommen, eenen hoogſtaatlijken Omdragt, met waskaerſen, cruicifixen, en andere omſtandigheden tot de Proceſſie behoorende; zingende yder van hun een Latijnſch liedje, dat op elke plaats ſlaat. Dewijl nu de Latijnen beſchaafder en netter in hun doen zijn dan de andere Monniken, en wy ook met hen wel 't meeſt omgingen, zoo zal ik alleen hunne plegtigheden beſchrijven; zonder van 't geen d'andere

deden, en dat ook onzer opmerkinge onweerdig geacht wierd, te gewagen.

Hun Hoogtijd begint Goevrydags-avonds, by hen genoemd *Nox tenebrosa*, en word met zulk eene ongemene plegtigheid gevierd, dat ik niet nalaten kan daar van eene byzondere beschrijvinge te maken.

Zoo dra als de schemeringe aanquam, wierden al de Monniken en Pelgrims in de *Verschijnings-kapèl* (zijnde eene kleine bid-plaats, aan de Noortzijde van 't Heilig Graf, en vlak tegen der Latijnen vertrekjes) by-een vergaderd, om eene Processie rondom door de Kerk te doen. Maar eer zy'er uitgingen, deed een van de Monniken in die kapèl eene predikatie in 't Italiaansch. Hy begon zijne Rede, *In questa notte tenebrosa &c.* en op het hooren van deze woorden wierden de kaerssen altemaal met der haast uitgedaan, om alzoo te levendiger indruk van de tijdsgelegentheid te geven: en aldus waren wy by dien prediker omtrent een half-uur in het donker. Na de predikatie gaf men aan yder eene groote brandende Waskaers, als tot vergelding van de voorgaande duisternis, in de hand; en de cruicifixen en andere noodwendigheden wierden, om de processie te beginnen, in ordre gestelt. Onder andere crucifixen was 'er een heel dik en zwaar, waarop het beeld van onzen Heer levens grootte was vast gemaakt met grove nagels; gekroond met doornen; besmeerd met bloed; en zoo net toegestelt, dat het op eene uitnemende wijze het jammerlijk gezigt van onzes Heilands ligchaam, zo als 't aan 't kruis gehangen heeft, vertoonde. Deze figuur had den voorrang in de Processie, waar achter het gansche gezelschap, langs al de Heiligdommen in de Kerk, volgde; zingende by elke plaats het daar toe gestelde liedt.

De eerste plaats die zy bezogten was de *Pilaar der geef-*

geeſſelinge, waar van een groot ſtuk bewaard word in eene kleine Cel, naaſt de deur van de Verſchijnings-kapèl: daar zongen zy hunnen gepaſten zang; en een ander Monnik onderhield het gezelſchap met eene predikatie in 't Spaanſch, rakende het geeſſelen van onzen Heer.

Hier van daan gingen zy, op eene ſtaatige wijze, voort naar het *Gevangenhuis van Chriſtus*, alwaar hy, volgens hun voorgeven, bewaard wierd, terwijl de krijgsknegten gereedſchap maakten tot zijne kruiciginge: zongen daar desgelijx een gepaſt liedt; en een derde Monnik preekte in 't Frans.

Van dit Gevangenhuis gingen zy naar het Altaar der *verdeilinge van Chriſtus kleederen:* alwaar zy alleenlijk zongen, zonder predikatie.

Na datze hier gedaan hadden, raakten zy al voort naar de kapèl *der beſpottinge*, by welke zy, naa het gezongen liedt, eene vierde predikatie, na my voorſtaat, in 't Frans deeden.

Hier van daan klommen zy op *Kalvarien*; latende hunne ſchoenen onder aan de trap ſtaan, waar op twee Altaren te bezoeken zijn; een daar ze zeggen dat onze Zaligmaker aan 't kruis genageld is, en een ander daar het kruis geſtaan heeft. By het eerſte leidden zy dat groote Crucifix op den vloer neer, en maakten gebaar als ofze Chriſtus aan het kruis nagelden; en na het gezang deed een der Monniken weder eene predikatie, nopens de kruiciginge, in 't Spaanſch.

Daar na keerden zy zich om naar 't ander Altaar, alwaar men zegt dat het kruis, met het ligchaam onzes Heeren daar aan, geſtaan zoude hebben. By dat Altaar is eene holte in de natuurlijke rotze, 't welk gezegt word het zelfde gat te zijn, waar in de voet van 't kruis ſtond. Hier zetteden zy hun kruis, met het bloedig gekruiſte

beeld daar aan, regt over-eind, en hetzelve alzoo latende, zongen zy eerſt het liedt; en toen deed de Pater Gardiaan, zittende in eenen ſtoel regt daar voor, eene Paſſiepredikatie in 't Italiaanſch.

Omtrent vijftehalf voet van het gat daar 't kruis in geſtaan heeft, is de gedenkwaerdige klove in de ſteenrotze te zien, die 'er onder 't lijden van den God der nature, door de aardbeevinge in quam; wanneer *de ſteenrotzen ſcheurden, en de graven geopend wierden*; volgens 't getuigenis van den *H. Math.* cap. 27. *v.* 51. Deze klove is, zo alze nu voorkomt, boven omtrent eene ſpan breed, en twee diep; maar dan is ze weer digt: dog omlaag (gelijk men in eene andere kapèl ter zijden in Kalvarien zien kan) opentze zig weer, en loopt onder d'aarde onnaſpeurlijk diep weg. Dat de gemelde klove door de aardbevinge, onder onzes Zaligmakers lijden voorgevallen, zoude ontſtaan zijn, kan alleen maar door overleeveringe bewezen worden: edog, dat het eene natuurlijke breuk is, moet een iegelijk aanſchouwer, die verſtand en reden gebruikt, volkomen toeſtemmen; want de ſcheur is zoo kartlig als twee kerfſtokken; behalven datze zoo ſlangachtig loopt, dat het door konſt niet naa te maaken, nog met eenige werktuigen daar by te koomen is.

Na dat de plegtigheden van de Paſſie, en de predikatie van den Gardiaan geëindigt waren, naderden twee Monniken, (waar van de een *Joſeph van Arimathea*, en de ander *Nicodemus* verbeeldde) heel zedig en met een droevig gelaat het kruis; trokken 'er de groote nagels uit, en namen 'er het verſierde ligchaam af. Dit beeld was zeer geeſtig gemaakt, ja de leeden waren zoo zaft en leenig, als of ze waarlijk uit vleeſch beſtonden. Niets was raarder te zien dan de twee naagebootſte Moordenaaren, wier armen, in 't eerſt heel uitgeſtrekt, naderhand krom

neer-

neerwaarts hingen, even-eens als die van andere ligchamen.

Het ligchaam van 't kruis afgenomen zijnde, wierd het in een groot, fijn doodkleed gelegt; van *Kalvarien* afgebragt, en van het ganſche gezelſchap, als vooren, gevolgd tot aan *den ſteen der Salvinge*; 't welk voor de waarachtige plaats gehouden word, alwaar het dierbaar ligchaam onzes Heeren gezalfd, en ter begravinge toebereid zoude zijn, *Joh.* 19: 39. Hier leidden zy 't gewaande ligchaam neêr; ſtrooiden 'er eenige welriekende kruiden en ſpeceryen over, en wonden 't op in het doodkleed. Terwijl men daar mede bezig was, zongen zy den gepaſten zang, en een van de Monniken deed toen eene lijkpredikatie in 't Arabiſch.

Wanneer deze laatſte lijkpligten geëndigt waren, droegen zy dat ligchaam af, leiden 't in het Graf, en flooten de deure tot Paaſchmorgen toe. Na zoo veele predikatien, en zoo eene lankwijlige, (hoewel juiſt geen verdrietige) plegtigheid, kan men wel denken, dat de vermoeitheid der vergaderinge, en de laatheid van den nagt, ons tot ruſte riepen.

Zaterdag den 27. Maart.

Dezen morgen vielder niets byzonders voor, 't welk aan veele Pelgrims gelegentheid gaf hunne armen met het gewoonlijk wapen van Jeruzalem te laten teekenen. De konſtenaars die dit werk verrichten, doen het op volgende wijze: Zy hebben in hout geſnedene ſtempels van alderhande figuren; deze drukken zy met fijn houtskool eerſt op den arm af: dan neemen zy twee heele fijne by-een gebondene naaltjes; dopen die dikwils, gelijk een pen, in zeeker toebereidde inkt, beſtaande (naa my onderrigt wierd) uit buskruid en oſſe-gal; ſteeken daar mede, langs de

de trekken van de gedrukte figuur, heele kleine gaatjes; en dat dan met wijn weder afwaſſende, is het werk volbragt. Deze gaatjes prikken zy uitſtekend behendig en gauw, ja byna zonder de minſte ſmerte, nademaal ze zelden zoo diep komen dat'er bloed uitzijpert.

Des naamiddags vergaderde het gezelſchap by elkanderen in de Kerk voor het heilig Graf: alwaar de Monniken eenige uren doorbragten met het zingen van *Jeremias* klaagliederen; 't welk, beneffens de gewoonlijke proceſſie ter eere van de heilige plaatzen, al de plegtigheid van dien dag was.

Zondag den 28. Maart.

Op Paaſchmorgen wierd het Graf al zeer vroeg open gezet. De nevelen des vorigen morgens waren verdweenen, en der Monniken gelaat zoodanig vervrolijkt en opgehelderd, als of ons Heer dien dag waarlijk opgeſtaan was. De rouwe mag geweeſt hebben zo ze wil, de vreugde was buiten twijffel ongeveinsd, aangezien met dezen dag het vaſten ophield, en zy nu wederom aan den vollen bak q̄uamen.

De *Mis* wierd dien morgen regt voor 't heilig Graf gedaan, omdat de Kerk daar het ſlderruimſt is. Te dier plaatze ſtond voor den Pater Gardiaan een Troon opgeregt; en hy zijn Biſſchoplijk gewaad aan, en den Myter op hebbende, gaf, in tegenwoordigheid van al de Turken, de *Hoſtie* aan een iegelijk, die bereid was dezelve te ontvangen, zonder daar van kinderen van zeven of acht jaaren uitteſluiten. Toen deze dienſt geëindigt was, verlieten wy 't heilig Graf; begaven ons naar het Konvent, en hielden 't middagmaal met de Monniken.

Naa de maaltijd namen wy gelegentheid om de aanmerkenswaerdige plaatzen buiten de Stad te bezien. Wy ge-

begonden met die, welke aan de Noorkant leggen.

De eerſte daar wy bygebragt wierden, was eene wyde grot; even buiten Damaſcuspoort, alwaar men zegt dat *Jeremia* eenigen tijd zijn verblijf gehad heeft. Aan de ſlinkerzyde word des Profeets legerſtee vertoond, zijnde een plank die omtrent agt voeten van den grond legt; en niet ver van daar, zeggen zy, ſchreef hy zijne klaagliederen. Die plaats dient tegenwoordig voor een Colegie van *Derbys*, en word by Turken en Joden, zoo wel als by Chriſtenen, in groote waerde gehouden.

Het naaſt daar aan volgende daar wy by quamen, waren die beroemde Grotten, genaamt de *Graven der Koningen*: maar waarom zy die naam dragen, is niet wel op te loſſen: want het is zeeker dat 'er geen Koningen van *Iſrael* nog *Juda* begraven leggen, alzoo de H. Schrift hunne graſteden elders anders aanwijſt. Alleenlijk zoude men konnen denken dat'er miſſchien *Hiskia* gedompeld legt, en dat het de graven van *Davids* zoonen zijn, die wy aangehaald vinden 2 *Chron.* 32: 33. Wie'er begraven leid of niet, dit is zeker, dat men aan de plaats zelve wel zien kan, zoo ten opzicht van den arbeid als de pragt, dat het veel gekoſt heeft, en uit dien hoofde waarſchijnlijk een werk voor Koningen is. Aan de Ooſtkant gaat men door eenen in de rots uitgehouwen gang, tot op een open plein van ontrent 40. treeden in 't vierkant, geheel en al naar beneden toe uitgehakt, en bygevolg van de rots zelve, in ſteê van eenen muur, omringd. Aan de Zuidkant van 't plein is eene galery van negen treden lang, en vier breed, al mede in de natuurlijke rots uitgehouwen, hebbende van vooren een ſoort van eene lijſt, met ſnywerk van vruchten en bloemen vercierd, die nog wel kenbaar, maar door den tijd meeſt uytgefleten zijn. Aan 't end der galery, aan de ſlinkerhand, gaat men af naar den ingang van de

graven. De deur is met ſteenen en andere vuiligheid zoodanig geſtopt, dat men'er heel bezwaarlijk door kruipen kan. Binnen in is een fraai breed vertrek, van omtrent vier-en-twintig voeten in 't vierkant, in de natuurlijke rots uitgehouwen. De zijden en 't verhemelzel zijn zoo net vierkant, en de hoeken zoo effen, dat geen Boumeeſter met maatſtok noch ſchietlood, eene kamer beter in den haak zou konnen werken; ja alles is noch zo hegt en heel, dat het wel eene kamer, uit een eenig ſtuk marmer uitgehoold, mag genoemd worden. Uit dit vertrek gaat men in noch zes, zo 'k meen, van't een in 't ander, alle op de zelfde wijze gemaakt gelijk het eerſte. Van deze zijn de twee middelſte dieper dan de reſt, hebbende noch eene afgaande trap van zes of zeven treden.

In elke kamer, behalven in d'eerſte, ſtonden in ter zijden gemaakte niſſen, ſteenen doodkiſten, die voordezen wel met fraaije en vol lofwerk geſnedene dekzels toegelegen hadden, maar nu meeſt alle door kerkſchenders handen ganſch verbrooken waren. De zijdmuren en 't verhemelzel van die doodkamers druipen gedurig, wegens de vochtige dampen die'er in vergaderen. Om ze evenwel net en ſchoon te houden, en omtrent die nattigheit wat te gemoet te komen, zoo is 'er in yder vertrek een klein geutje in den vloer gekapt, om'er de gedurige neervallende droppelen in te doen opdroogen.

Maar het raarſt in deze onderaardſche kamers zijn de deuren, waar van 'er als met voordacht, om den aanſchouweren wat hooftbreekens te verſchaffen, noch maar eene is blijven hangen, zijnde een zark van omtrent zes duim dik, dog de verdere maat is als eene gemene deur, of miſſchien wel iets minder: zy is uitgehouwen met panelen; en ſchijnt met de rots van een en den zelfden aart van ſteen te wezen. Zy draait onder en boven op twee pinnen als

twee

twee ſpillen, die met de deur al mede van een ſtuk, en in twee gaten van de onbeweeglijke rots, het een boven en 't ander beneden, ingelaten zijn.

Uit deze beſchrijving doet zig aanſtonds eene zwarigheit op, hoe 't doch met deze deuren gelegen zy? of ze op de zelfde plaats en wijze als deze nu hangt, uit de rots gehouwen; dan of ze, gelijk andere deuren, daar gebragt en ingehangen zijn? Een van beide moet waar wezen: en wat kant men ook als waarſchijnlijkſt kieſt, zoo komt het doch met den eerſten opſlag al vry moeilijk voor. Maar tot oploſſing van dit raadzel, waar uit gemeenlijk geen kleine twiſt onder de Pelgrims ontſtaat, zoo moet ik dit zeggen, dat de deur die nog hangt, ten minſten op geen twee duim na aan den drempel raakt; invoegen men dezelve, mijns bedunkens, gemaklijk heeft konnen oplichten om aan te hangen. En aan de deuren die neergeſmeten lagen, waren de bovenſte duimen of ſpillen wel tweemaal zoo lang als de onderſte: 't welk genoegzaam te kennen geeft, op wat wijze dit werk verrigt is.

Van deze graven gingen wy weder naar de Stad; en vlak by Herodespoort wierd ons eene Grotte gewezen, die vol ſtinkend water en drek was, en gehouden word voor de gevankeniſſe, daar *Jeremia*, door laſt van *Zedekia*, zoo lang in opgeſloten bleef, tot dat hy'er wegens de barmhartigheid van *Ebed Melech* wederom uit raakte. *Jer.* 38. Met die plaats maakten wy voor dien dag een einde van ons bezigtigen.

Maandag den 29. *Maart.*

Op dezen dag, zijnde Paaſchmaandag, toog de *Moſolem* of Gouverneur der ſtad, naar ouder gewoonte, met eenige benden Soldaten uit om de Pelgrims naar de *Jordane* te geleiden. Zonder dezen byſtand is het, wegens

de veelvuldigheid en baldadigheden der Arabieren daar omtrent, onmogelijk derwaarts te gaan. Het konvooigeld dat men by deze gelegentheid den *Mosolem* moet geven, is twaalf *dollers* voor yder Pelgrim; doch als 't Kerkelijke perſonen zijn, dan maar zes: welk geld men evenwel moet betalen, 't zy men mede gaat, of in de ſtad blijft. Wy gingen St. Stevenspoort uit, zijnde van alderhande Natie en Sexe omtrent 2000. Pelgrims ſterk. Na dat wy door het *Dal Joſaphats*, en over een gedeelte van den *Olyfberg* getrokken waren, quamen wy in een half uur te *Bethanien*, dat tegenwoordig niet meer dan een klein Dorp is. Voor-aan, zoo als men 'er in koomt, ſtaat een oud vervallen gebouw, dat zy het *Kaſteel van Lazarus* noemen; vaſtſtellende, dat die gunſteling van onzen Heere daar gewoont heeft. Aan den voet van eenen kleinen heuvel, niet ver van dit Kaſteel, word het Graf gewezen, waar uit hy tot eene tweede ſterflijkheid opgewekt wierd, door die levendigmakende ſtemme van Chriſtus, *Lazarus ſta op.* De ingang van dezen kelder is vieren-twintig trappen af te gaan, en dan komt men eerſt in een vierkant kamertje; daar na kruipt men weder omlaag, omtrent vijftehalf voet dieper, naar een nog kleinder kamertje, alwaar men zegt dat het ligchaam gelegen heeft. De Turken houden dit vertrek in groote waarde, en voor eene bidplaats; ja zy vorderen van alle Chriſtenen, eer zy hen toelaten daar by te komen, eenen kleinen Kafar.

Omtrent een boogſchoot hier van daan trekt men voorby de zoogenaamde *wooninge van Maria Magdalene*; en aldaar eenen ſteilen berg afgaande, komt men by de *Fonteine der Apoſtelen*; alzoo genaamd, om dat die heilige Mannen (gelijk de overlevering opgeeft) zich hier, onder het geduurig gins-en-weer reizen tuſſchen *Jeruſalem* en *Jericho*, ververſchten. En het is inderdaad zeer waarſchijnlijk

lijk: want ik geloof dat'er onder den reizigers, die dit heene trekken, niets gemeender is dan hier te drinken, aangezien de fontein digt aan den weg, en voor de dorſtigen zeer aanloklijk legt.

Hier van daan trokken wy langs eenen ongemaklijken weg, nu eens over bergen, en dan eens door dalen, die'er altemaal wel dor uitzagen, maar niettemin des landmans arbeidzaamheid in voorgaande tijden genoegzaam lieten blijken. Na eenige uren reizens langs dusdanigen weg, geraakt men in eene bergagtige woeſtijne, werwaarts onze Zaligmaker door den Geeſt geleid wierd, om van den Duivel verzocht te worden. Hier was het elendig bar en droog, vol hooge rotsachtige bergen, die zoo geſcheurd en in 't wild verſtrooid lagen, als of het aardrijk aldaar zware trekkingen en ſtuipen uitgeſtaan, en de ingewanden naar buiten geworpen hadde. Wy zagen daar onder 't reizen, aan de ſlinderhand, in eene diepe Valey de overblijfzelen van eenige kleine Cellen, en hutjes; welke eertijds, zoo zy zeiden, wooningen geweeſt waren van Heremiten, die om boete te doen, en doodinge des vleeſches te oeffenen, zich derwaarts begeven hadden. En om de waarheid te zeggen, daar kan ook op den ganſchen aardbodem geen trooſtelozer nog eenzamer plaats ten dien einde uitgevonden worden. Wy hadden van de toppen dezer woeſte heuvelen evenwel nog het aangenaam gezicht van de *Arabiſche bergen*, de *Doode-zee*, en de *vlakte van Jericho*. In deze laatſte plaats quamen wy aan, na dat wy omtrent vijf uren van *Jeruzalem* onderwege geweeſt waren. Vooraan in gemelde vlakte ſloegen wy de ſlinkerhand op, en omtrent een half-uur verder, quamen wy aan den voet van de *Quarantania*, 't welk zy zeggen de berg te zijn, waarop de Duivel onzen gezegenden Zaligmaker voerde, toen hy hem met het vertoonen van al de Koninkrijken

der Aarde, en derzelver heerlijkheit, in verzoekinge zogt te brengen. Het is, gelijk de *H. Matheus* ook getuigt, een uitnemende hooge berg; en niet alleen moeilijk; maar zeer gevaarlijk om op te klimmen. Boven op den top ſtaat een kapelletje; en omtrent halverwege, op een overhangend gedeelte der rotze, nog een ander. Digt by het laatſte zijn ter zijden in den berg, verſcheide kelders en holen; die eertijds, en nu nog tegenwoordig, van ſommige Heremiten gebruikt wierden, om, ter navolginge van onzen Heiland, de vaſten te vieren. De meeſte Grotten vonden wy bezet van Arabiers, die met ſchietgeweer voorzien waren, en ons het opklimmen beletteden, ten zy wy 200 *dollers*, dieze ten dien einde eiſten, wilden geven. Maar wy vertrokken zonder veel geruchts te maken, zeer verheugd zijnde, dat wy door eene eerlijke uitvlugt zoo eene vervaerlijke ſteilte niet behoefden op te klauteren.

Toen wy hier van daan weder naar ons plein keerden, trokken wy voorby eéne vervallene Waterbuis, en een Konvent van 't zelfde ſlag; en rijdende omtrent eene mijl ver, quamen wy by de fonteine van *Eliza*; alzoo genaamd, om dat die Profeet haar, op het verzoek van de Mannen van *Jericho*, op eene mirakeleuze wijze van brakheid zuiverde, 2 *Kon.* 2:19. Het water valt in een bekken van omtrent negen of tien treden lang, en vijf of zes breed; van waar het in overvloed uitſtroomt; zig in verſcheide beekjes verdeelt; en op die wijze het ganſche veld, van hier tot *Jericho* toe, beſproeit, en uitnemende vruchtbaar maakt. Digt by de fontein waſt een breede boom, die zijne takken over 't water uitſpreid, en onder wiens ſchaduwe wy met den Pater Gardiaan, en nog dertig of veertig Monniken die met ons reiſden, wat knapten.

Omtrent een groot quartier-uurs van daar leit *Jericho*, dat tegenwoordig maar een arm onnozel dorp is, van *Arabiers*

biers bewoond; alwaar wy geleid wierden ter plaatze daar men zegt dat *Zacheus* huis geſtaan heeft, 't welk niet anders is dan een oud vierkant ſteenen gebouw, aan de Zuidzijde van *Jericho*. Omtrent twee ſtadien verder ſloeg zich de *Moſolem*, met zijn by hem hebbend volk, neer; en wy namen ons verblijf dien nagt niet ver van hem af.

Dingsdag den 30. *Maart.*

Des morgens braken wy al vroeg op om naar de *Jordane* te gaan, alwaar wy in den tijd van twee uren aanquamen. Wy vonden het plein zeer ſchraal, brengende niets voort dan een ſoort van *venkel*, en andere diergelijke zeeplanten. Ik beſpeurde op verſcheide plaatzen langs den weg, dat over-al daar maar eene plas waters geſtaan had, de grond boven-op wit was: en wanneer ik het wat naukeuriger onderzogt, bevond ik het eene zoute korſt te wezen, die ter oorzake van't water uit den grond was uitgeſlagen; even gelijk het yder jaar in 't Zoutdal by *Aleppo* gebeurt, na dat het des winters onder water geſtaan heeft. Diergelijke zoute plekken vond ik ook eenige uren van de Doode-zee; waar uit klaar blijkt dat het ganſche Dal met die ſtoffe overvloedig moet vervuld wezen.

Naulijx eene ſtadie van de Rivier, ter plaatze daar wy ze gingen zien, ſtond eene oude vervallene Kerk met een Konvent, den *H. Johannes*, ter gedagteniſſe van onzes Zaligmakers Doop, toegewyd. Zy is gebouwd, zoo na als men eenigzins giſſen kan, by de plek daar hy de eer had die heilige bedieninge uittevoeren, en te waſſchen den gene die oneindigmaal reinder was dan 't water zelf. Aan de andere kant, by 't Konvent, loopt een dijkje, dat met recht genoemd mag worden, *De uiterſte oever der Jordane:* want zoo ver ſchijnt die Rivier te vloeijen, of eertijds op eenige tijden des jaars gevloeid te hebben; te weten,

weten, *in den Herfſt*, Joſ. 3: 15. of gelijk 1 Chron. 12: 15. ſtaat, *In den eerſten Maand*, dat is, in Maart. Maar of nu deze Rivier door haren ſnellen loop dieper gewoeld is; dan of het water eenen anderen ſcheut genomen heeft; althans hare voorgaande wijdte ſchijnt verloren: want toen wy 'er den 13. Maart waren, (zijnde de regte tijd om over te vloeijen) geleek het nergens minder na dan naar hoog water; ja de Rivier was zo ver van overſtroomen, dat het water nog wel zes voet van de wal ſtond.

Wanneer men van den binnendijk af is, gaat men omtrent nog eene ſtadie langs een effen ſtrand, eer men by den buitendijk komt. Deze tweede dijk is zodanig met doornſtruiken en boomen, als Tamarisken, Willigen, Oleanders, en diergelijke meer, bezet, dat men geen water zien kan, ten zy men door dit alles heen is. In dit kreupelbos plagten zich in oude tijden, en men zegt heden ten dage ook nog wel, alderhande wilde dieren te onthouden. Dat nu deze dieren door het overſtroomend water uit hunne ſchuilhoeken verdreven wierden, heeft miſſchien gelegentheit gegeven tot de zinſpeelinge, die wy vinden *Jer.* 49: 19. en 50: 44. alwaar gezeid word; *Hy zal opkomen gelijk een Leeuw, wegens het opzwellen der Jordane.*

Wy waren zo dra aan de Rivier niet gekomen, en tot voldoeninge onzer nieuwsgierigheit en devotie, die ons derwaarts gebragt hadde, van onze paerden geſtegen, of wy wierden onthutſt door eenige Arabiſche partyen, die aan de overkant opdaagden, en op ons, hoewel ter oorzake van de groote wijdte te vergeefs, vuur gaven. Deze tuſſchenkomende ontruſting verhinderde den Monniken hunnen voorgenoomenen dienſt hier ter plaatze te verrigten: dewyl zy in veel grooter vreeze voor hun leven ſcheenen, dan het overig gezelſchap. En wanneer men

men evenwel hunnen tegenwoordig elendigen ſtaat, en de vergeldinge die zy roemen datze in de toekomende wereld tot hun loon zullen hebben, eens overweegt, zoo zou men met regt mogen denken, dat zy, boven alle anderen, de minſte reden hadden, om met zulk eene groote vreeze des doods bevangen te wezen, en met een leven als zy leiden zoo veel op te hebben.

Maar dat alarm ging haaſt over, en een ygelijk begaf zig tot zijn eerſte voornemen. Sommige ontkleedden zig om in deze Rivier te baden; andere ſneden takken van de bomen; ja yder was doende, om op d'eene of d'andere wijze, ter gedagteniſſe van deze vermaarde *Jordane*, iets weg te dragen. Het water loopt zeer driftig, en te ſterk om'er tegen op te zwemmen. Wat de breedte belangt, die is omtrent zestig voeten, en de diepte ongelijk meer dan eene mans lengte. Aan d'overzijde ſcheen nog een veel groter boſch te zijn dan aan onze kant; maar wy dorſten niet overzwemmen om alles van na-by te bezigtigen, uit vreeze voor de Arabiers: want daar waren al drie musketſchooten van digte-by (na ons dagt dat wy aan den ſlag hooren konden) over ons hooft gegaan.

Na dat wy ons voornemen hier verrigt hadden, deed de *Moſolem* ons weder te rug ontbieden, en midden op de vlakte brengen; alwaar hy, zittende onder zijne tent, man voor man voorby liet trekken, op dat hy te beter rekening maken, en niets van zijnen kafar verliezen mogte. 't Scheen ons toe, dat wy hier niet ver van de *Doode-zee* waren; en eenigen uit ons gezelſchap hadden grooten luſt daar na toe te gaan, en 't gezicht van die groote plas te nemen: maar dit konde niet ondernomen worden zonder verlof van 't Opperhooft. Wy zonden derhalven naar hem toe, met verzoek, of wy derwaarts gaan, en eenig konvoy hebben mogten. Beide ſtond hy 't ons gewillig

toe, waar-op wy aanſtonds ons voorneemen volbragten.

Naulijks een half-uur van de Zee vonden wy den grond magtig oneffen en heuvelachtig; gelijkende zeer wel na die plaatzen in *Engeland*, daar eertijds de Lijm-putten plagten te zijn. Of dit nu de Putten zijn daar de Koningen van *Sodoma* en *Gomorra* door de vier Koningen verſlagen wierden, *Gen.* 14: 10. wil ik hier niet bepalen.

Toen wy digt by de Zee quamen, trokken wy door een gekapt woud van doorn en riet; waar in de Gids, zijnde een *Arabier*, ons eene fontein van vers water aanwees, die niet boven eene ſtadie van de Zee lag. Hy noemde 't vers water, maar wy proefden wel dat het brak was.

De *Doode-Zee* heeft ten Ooſten en Weſten uitnemende hooge bergen: ten Noorden grenſt'er de vlakte van *Jericho* tegen, en ontfangt ook van die kant het water uit de *Jordane*: de Zuidkant legt open, en kan niet overzien worden. Men zegt dat gemelde zee vier-en-twintig duitze mylen lang, en zes of zeven breed is.

Op het ſtrand van dit Meer vonden wy een ſoort van zwarte keiſteentjes, die, wanneer men ze aan eene ontſtokene kaers houd, aanſtonds in brand vliegen, en eenen onverdraaglijken ſtank van zich geven. Daarenboven zijn ze nog van aart, dat ze door 't branden wel ligter, maar niet kleinder worden. Men zegt dat al de langs het ſtrand leggende bergen vol van zulke zulferachtige ſteenen zijn. By het Konvent van *St. Jan* in de woeſtijne heb ik ſtukken gezien van twee voeten in 't vierkant, die met ondiep lofwerk uitgeſneden, en zoo fraai gepolijſt waren, als zwart marmer wezen konde; en zouden tot cieraad verſtrekken van de nieuwe Kerk, by 't Konvent.

De Inwoonders van dit Land zeggen, dat al de vogels die over meergemelde Zee willen vliegen, aanſtonds dood neervallen: en dat'er geen viſch, nog eenig ander gedierte,

in

in dit doodlijk water duuren kan. De vertelling van het eerſte bevond ik evenwel onwaaragtig, alzo ik verſcheide vogels, zonder het minſte letzel, rondom en over de Zee heen zag vliegen: ook heb ik reden om het laatſte voor vals te houden; want onder de op het ſtrand leggende keiſteentjes vond ik desgelijks twee of drie ſchelpen, als van oeſters, die door de baren, wel twee uren van de mond der *Jordane*, op het drooge waren geworpen. De *Jordane* noem ik met voordagt, om dat men niet behoeft te denken datze door dien weg in Zee mogten geraakt zijn.

Jodenlijm, waar van deze Zee altijd zoo berucht is geweeſt, word niet hier ter plaatze daar wy waren, maar wel by de bergen aan weer-kanten, in grooten overvloed gevonden. Ik heb'er verſcheide ſtukken van te *Jeruzalem* gezien: het gelijkt volkomen na pek, en kan'er ook niet wel van onderſcheiden worden, dan door den zulferachtigen reuk en ſmaak.

Het water van dat Meer is zeer helder, en tot in den hoogſten graad zout; ja niet alleen zout, maar uitermaten bitter en walchelijk. Ik was genegen een proefje van deſſelfs vermogen te neemen: ging'er ten dien einde in, en voelde, onder 't zwemmen, dat het mijn ligchaam met eene ongemeene kragt opbeurde; maar dat iemand daar in wadende, driftig word zoo dra hy'er tot den navel toe inloopt (gelijk ſommige Schrijvers verhalen) zeg ik, door eigene ondervinding, niet waar te zijn.

Dewijl ik zeer begeerig was de overblijfzelen (zoo 'er eenige mogten wezen) van die Steeden te zien, welke eertijds hier ter plaatze gelegen, en zulken vreeslijken ſtaaltje der Goddelijker wraake geweeſt hebben, bezigtigde ik het water; zoo ver als mijn oog eenigzins reiken konde, heel naukeurig: maar ik wierd nog ſteenhopen,

nog eenigen opgaanden damp boven het water (gelijk de Landbeſchrijvers in hunne Geſchriften en Kaarten gemeenlijk voorgeven) in 't minſt niet gewaar. Ik moeſt evenwel niet vergeten 't geen de Pater *Gardiaan*, en de *Procurator* van Jeruzalem, beide mannen van jaren, en oogſchijnlijk van verſtand en vroomheid niet misgedeeld, my voor de zuivere waarheid verhaalden; te weten, dat zy eens met hunne eigene oogen een van die puinhopen hadden gezien; dat dezelve niet ver van 't ſtrand lag, en zy op eenen tyd, wanneer 't water zeer gevallen was, in 't gezelſchap van eenige Franſſe Heeren, derwaarts waren gegaan, en gevonden hadden, verſcheide pilaren en andere ſtukken van gebouwen. De reden waarom wy ze niet zien konden, was (geloof ik) om dat het water te hoog ſtond.

Aan de Weſtzijde der Zee lag een klein overhangend bergje, waar-by, volgens 't zeggen van onzen Gids, het gedenkteeken van *Lots veranderde wijf* ſtond. Indien het geen zy zeggen waar is, zoo is'er nog heden ten dage een gedeelte van te zien: maar de tyd en liet ons niet toe derwaarts heen te gaan en de waarheid van dat verhaal te onderzoeken; de vertelling had ook zo veel vermogen niet, alſchoon wy gelegentheid gehad hadden, om ons tot het verrichten van zoo eene boodſchap te verlokken.

Appelen van Sodom, daar zoo veel van geſprooken word, heb ik niet gezien, nog hier omtrent van hooren ſpreeken: ook was'er geen boom by het Meer te vinden, daar zulke of diergelijke vrugten van te verwagten waren: het welk my doet geloven, dat'er nog grooter bedrog in deze vrugt zelve ſteekt, dan in het verhaal dat'er gemeenlijk van gedaan word*: ja dat het *zijn* dezer Appelen, zoo

* *Tacit. Hiſt. 5. Boek. Joſeph. Joodſ. Oorlog. 5. Boek, 5. Hoofd.*

zoo wel als derzelver *ſchoonheit*, maar een louter verdigtzel is, en (gelijk de Heer *Bacon* wel aanmerkt) neffens veele andere valſſe inbeeldingen ſtaande gehouden word, omdat het eene goede zinſpeeling geeft, en de Poëten aan eene gelijkenis helpt.

In onze weerom-reis van de Doode-zee, en omtrent een uur daar van daan, quamen wy by een oud vervallen Griex Konvent. Een groot gedeelte van de Kerk ſtond nog, beneffens verſcheide heele ſtukken van ſchilderyen; als namentlyk, de af-beeldzels van eenige *Griexe Heiligen*, en boven 't Altaar die van *des Heeren laatſte Avondmaal*, met deze uitſtekend fraai gedane woorden uit de H. Schrift Λάβετε φάγετε *enz.* Hier omtrent, en in veele andere plaatzen van de Vlakte, wierd ik, alzo 't heet weêr was, een ſterke lugt van *honig* en *was* gewaar, en de By-en zaten zeer neerſtig op den knop van 't zoute onkruid, 't welk dat plein voortbrengt. Binnen den tyd van nog anderhalf-uur geraakten wy weder by onze tenten en Gezelſchap, ter plaatze daar wy den voorigen nagt hadden geſlapen, en den volgende desgelijx deeden.

Onder andere dingen, die 't aardrijk hier te voorſchijn brengt, zag ik eene zeer aanmerkenswaerdige vrugt, die op eenen doornigen ſtruik, met kleine blaadjes, groeit, hebbende volkomen de gedaante en kleur van eene kleine onrype okkernoot, by de Arabiers genaamd *Zac-cho-ne*. De pitten ſtampen de Arabiers in eenen vyzel; ſmytenze daar naa in kookend water, dat daar door aanſtonds opvliegt; dan ſchuimen zy'er zeekere olye af, die zy voor kneuzingen van binnen, en verſſe wonden van buiten, boven den *balſſem Gileads* ſchatten. Ik koft'er een flesje vol van, en bevond omtrent eenige kleinigheden, dat het een treffelijk geneeſmiddel was. De *Roos van Jericho* is'er om dees tijd van 't jaar niet te vinden.

Woensdag den 31. Maart.

Dezen morgen braken wy al te zamen ten halfdriën gelijkerhand op, en gaande den zelven weg die wy gekomen waren, geraakten wy na verloop van zes uren tot voor de muren van *Jeruzalem*. Ons gezelschapje dacht het niet goed de Stad in, maar aanstonds voort naar *Bethlehem*, te rijden. Ten dien einde sloegen wy den weg in van *Josaphats* Dal; en zoo de Stad voorby trekkende, quamen wy op den regten weg van de voorgestelde plaats.

Jeruzalem en *Bethlehem* leggen omtrent twee uren van elkanderen; en het land daar de weg doorloopt, is, gelijk *Josephus* zegt*, het Dal *Rephaïms*; t'over bekend, om dat het als tot een schouwburg van *Davids* overwinningen tegen de Filistijnen verstrekt heeft. 2 *Sam.* 5: 23. Onderwege worden deze navolgende merkwaerdigheden gevonden; te weten, eerst *het huis*, zoo men zegt, *van Simeon*, dien eerwaerdigen ouden Profeet, die onzen Heiland in den Tempel op zijne armen nam, en zijnen Lofzang, *Nu laat gy Heere, enz.* ophief. Ten tweeden, den vermaarden *Terpentynboom*, onder wiens schaduwe de H. Maagt zoude gerust hebben, toen zy Christus in hare armen droeg, om hem te Jeruzalem den Heere voor te stellen. Ten derden, een *Konvent*, den H. *Elias* toegewyd. De hier in zijnde Griexe Monniken geven voor, datze in eenen harden steen, die *Elias* voor een bed plagt te gebruiken, het afdrukzel van zijn ligchaam konnen laten zien. Digt by dit Konvent is een put, alwaar zy zeggen dat den Wijzen uit 't Ooften, tot hunne ongemene blijdschap, de starre verscheen. Ten vierden, *Rachels Tombe*. Dit zoude hare rechte begraafplaats, waar van wy lezen *Genes.* 35: 19, wel konnen zijn, maar het tegen-

* *Joodsc. Oudh.* 4. *Boek.* 10. *Hoofd.*

genwoordig gedenkteken boven 't Graf is niet 't geen *Jacob* daar opgeregt heeft; want het blijkt allezins een nieuwerwets Turks maakzel te wezen. Digt by dit gedenkteeken is een ſtukje Lands, waar in een ſoort van ronde ſteentjes, als erweten, opgepikt leggen; waar van zy zeggen dat ze waarlijk eertijds geweeſt zijn 't geen ze nu ſchijnen; maar dat de gezegende Maagt tot ſtraffe, vermits een ſtuurze boer haar een handvol erweten weigerde om den honger te ſtillen, dezelve door een mirakel in ſteenen verandert heeft.

Toen wy te *Bethlehem* gekomen waren, gingen wy aanſtonds al de heiligdommen in 't rond bezien: namentlijk, de plaatze daar zy zeggen, dat onze Zaligmaker *geboren is*, en de *Kribbe* daar hy in gelegen heeft: De *Kapèl van St. Joſeph* zijnen behoudvader: Die van de *Onnozele kinderen*; van *St. Hieronimus*; van *Sta. Paula* en *Euſtochius*; van *Euſebius van Cremona*; en eindelijk, de *Schoole van den H. Hieronimus*: van alle welke plaatzen het genoeg is dat ik ze noeme.

Van het bovenſte der Kerke hadden wy een wijdweidig gezicht over het geheel rontom leggende land. De merkwaerdigſte plaatzen die wy van verre zagen, waren eerſt *Tekoah*, gelegen omtrent drie uren Zuidwaards van ons af, tegen de kant van eenen berg: daar na *Engedi*, omtent een uur ver Ooſtwaarts-aan; en die weg wat verder op, eenen hogen ſcherpen berg, *der Franken berg* genaamd, ter oorzake dat dezelve veertig jaren na 't verlies van *Jeruzalem*, door de Kroiſaden of Beevaartgangers is verdedigt geworden.

Donderdag den 1. *April.*

Dezen morgen gingen wy uit om eenige aanmerklijke plaatzen in 't nabuurſchap van *Bethlehem* te bezigtigen.

De

De eerſte daar wy na toe peurden, waren de beruchte Fonteinen, Poelen, en Luſthoven, omtrent vijf-quartieruurs buiten *Bethlehem*, die men zeid door koning *Salomon* zelf, tot eigen vermaak, verzonnen te zijn. Op dit werk, en deze plaatzen van vermaak, meent men dat de Groote Vorſt het oog gehadt heeft *Eccl.* 2: 5, 6. alwaar hy, onder veele bewijzen zijner mogentheid, ook de Luſthoven, Wijngaarden, en Vijvers optelt.

De poelen zijn drie in getal, en leggen op eene ry, de een wat hoger dan d'ander; in diervoegen, dat het water uit den bovenſten in den tweeden, en van daar weder in den laagſten loopt. Zy zijn vierkant, en alle drie even breed, zijnde omtrent 90. treeden. In de lengte verſchillenze van elkanderen; de eerſte is 160; de tweede 200; en de derde 220. treeden lang. Zy zijn alle met geplaaſterd muurwerk omringd, en uitneemend diep van water.

Digt by gemelde poelen legt een vermaaklijk nieuwerwets kaſteel; en, omtrent hondert en veertig treden verder, de Fontein, van waar ze voornamentlijk hun water ontleenen. Dit willen de Monniken dat die verzegelde fonteine zy, waar by de Bruit vergeleken word *Hoogel.* 4: 12. En tot beveſtiging van dat gevoelen geven zy voor, eene overleveringe te hebben, Dat koning *Salomon* deze ſpring-âren ſtopte, en de deur met zijnen ring verzegelde, ten einde het water, tot zijn gebruik, altijd fris en zuiver bewaard bleve. Dit opſtoppen kon heel veilig en zeker geſchieden, omdat het water onder den grond opſpringt, en 'er geen ander toegang is dan door een klein gat, even als de mond van eenen engen put: door dit gat nu daalt men, hoewel vry ongemaklijk, naar beneeden, ter diepte van omtrent twaalf voeten, en dan komt men in een verwulfd vertrek van vijftien treeden lang, en acht breed;

breed; hebbende naaſt aan zich nog een diergelijk vertrek, maar niet wel zoo groot. Beide deze kelders zijn met redelijk fraaye, dog zeer oude kluizen gedekt, en miſſchien het werk van *Salomon* zelf.

In die kelders nu zijn vier openingen daar 't water uitſpringt: en uit deze van elkander afgezonderde wellen vloeit het langs kleine beekjes, in een zeeker Bekken; daar van daan loopt het door eenen onderaardſchen weg neerwaarts tot in de poelen: onderwege, eer het by de poelen komt, is eene waterleiding of buis van ſteene pijpen, die een gedeelte van dat ſtroomend water meêneemt, en met kronkels en bogten rondom de bergen naar *Jeruzalem* voert.

Aan 't end van deze poelen loopt al daalende een' enge rotsachtige Valeye, aan weerkanten met hooge bergen voorzien, welke de *Monniken* willen dat dien beſlooten Hof zy, waar op in het zelfde kapittel van 't Hoogelied, zoo even aangehaald, gezinſpeeld word; *Gy zijt een beſlooten Hof, mijn zuſter, mijn Bruit; eene beſlootene welle, eene verzegelde fonteine.* Wat van deze giſſinge de waarheid zy, kan ik niet wel zeggen. De poelen zijn waarſchijnlijk genoeg de zelfde van *Salomon*, dewijl'er door ganſch Paleſtina, in velden of wegen, zulken overvloed van fontein-water niet gevonden word: maar indien *Salomon* de Luſthoven in die rotzige grond, die men nu aanwijſt, gemaakt heeft, zoo mag men wel rond-uit zeggen, dat hy grootere magt en rijkdom in het uitvoeren van zijn oogwit, dan wijsheid in het verkiezen van de plaats heeft laten blijken.

Van deze gedenkwaerdige overblijfzelen van *Salomon* keerden wy weder naar *Bethlehem*, om eenige plaatzen wat nader by honk te gaan bezigtigen. Het eerſte dat wy zagen was het veld, daar men zegt dat de Herders hun-

ne kudde bewaakten, wanneer ze de aangename tijdinge van Chriſtus geboorte ontfingen: niet ver van dit veld, het Dorp daar ze woonden; en een weinig aan de regterhand van het Dorp, een oud elendig Nonnekloofter, by *Sta. Paula* geboud, en te gedenkwaerdiger, om dat zy'er zelf in geſtorven is. Deze plaatzen leggen altemaal nog qualijk een quartier-uurs Ooſtwaarts van 't Konvent: en hier mede bragten wy onzen tijd dien voormiddag door.

Alles wat gemeenlijk ten Zuiden en Ooſten van *Bethlehem* te kijken is, bezigtigd hebbende, wandelden wy des namiddags naar de Weſtkant, om eens te zien wat daar fraais was. Eerſt dan wierden wy geleid naar *Davids put*, alzoo genaamd, omdat ze die voor de zelfde houden, daar *David* zo naar haakte om uit te drinken, 2 *Sam.* 23: 15. Het is een put (of veel-eer een regenbak) die van boven gevuld word, zonder dat'er van nature iets aanlokkelijks in 't water ſteekt: maar 't ſchijnt dat de geeſt van *David* wat anders in 't oog had.

Omtrent twee ſtadien voorby dezen put zijn nog enige overblijfzelen te zien van eene oude Waterbuis, die eertijds het water uit *Salomons* bakken of poelen naar *Jeruzalem* leidde, en word gezegt *Salomons* eigen werk te zijn: ook mag het in der daad daar wel voor aangenoomen worden; want alles is langs de platte grond heen gewerkt, en beſtaat uit ſteenen van —— voeten in 't vierkant, en van —— voeten dik, altemaal doorboord met gaten van —— duymen in den diameter, 't welk de geut uitmaakt. Deze ſteenen zijn, om het lekken voor te komen, rondom in malkander geploegd, en de vooren met zulken vasten cement toegeſmeerd, dat de ſteenen, ſchoonze uit een ſoort van marmer beſtaan, veel-eer breeken, dan van elkanderen wijken zouden. Hier was weder een huit omheen van kleinder ſteenen, die tot dekking van d'eerſte, in

zeer

zeer goede kalk lag; ja het ganſche werk was zoodaanig gewrogt, dat het eeuwigdurend ſcheen: dog de Turken hebben hier mede getoond, dat'er niets kan gemaakt worden, of zy zijn bequaam om het te verwoeſten; want van deze ſterke geut, die oudtijds met zulke zware kosten en moeite, ter lengte van vyf of zes uren gebragt was, ziet men nu niet anders, dan hier en daar een ſtuk of brok.

Hier van daan gingen wy naar de Griexe en Armeniſche Konventen, welke naaſt aan die van de Latijnen palen, en yder hunne byzondere deur naar de kapèl van de H. Kribbe hebben. Het eerſte dat wy bezagen, was de *Grotte der Heilige Maagt*, niet wel hondert en twintig voeten van 't Konvent, welke veel eerbiedigheid bewezen word, ter oorzake eener oude overleveringe, zeggende, Dat de heilige Moeder zich hier met haar Godlijk kind, enigen tijd te voren eer zy naar Egipten toog, voor de woede van *Herodes* verborgen heeft gehouden. Deze ſpelonk legt in eene krytagtige rots uitgehoold; dog de wittigheid, zeggenze, is niet uit de natuur, maar op eene mirakeleuſe wijze ontſtaan; te weten, door eenige droplen melk, die de gezegende Maagt, onder 't zuigen van haar heilig kind, uit de borſten droopen. Dit gevoelen heeft zoo veel vermogen op hunne gemoederen, dat zy geloven, dat het krijt uit deze Grotte eene bovennatuurlijke kragt heeft, om zuigende vrouwen zoch te verſchaffen: ja my is van veelerley hand verzekerd, dat het daar omtrent zoo wel van de Turkſche, Arabiſche, als Chriſten vrouwen, ten dien einde, en met veel vrucht, dikwils gebruikt word: 't welk wel waar kan wezen, aangezien door ondervindinge genoeg bekend is, wat de inbeelding in zulken ſoort van zaken al vermag.

Vrydag den 2. April.

Na dat wy aan den Gardiaan elk twee *ſequiens* voor zijne groote beleeftheid t'onswaarts gegeven hadden, verlieten wy des morgens *Bethlehem*, om de *Wildernis* en het Konvent van *Johannes den Dooper* te bezichtigen, en zoo vervolgens weder naar *Jeruzalem* tè keeren.

Wy trokken dan ten dien einde eerſt door een gedeelte van dat bekende *Dal*, waarin gezegt word dat de Engel in eenen nacht die vreeſlijke ſlagtinge deed onder het Leger van *Senacherib*. Na dat wy omtrent een half-uur gereiſd hadden, quamen wy in het dorp *Boeteſellach*, waar van men deze aanmerkelijke eigenſchap verhaalt, namentlijk, dat'er geen Turk boven de twee jaren leven kan. Uit dien hoofde nu, 't zy dat het waar of valſch is, blyven de Chriſtenen ongemoeid meeſter van dat dorp, alzoo'er geen Turk zijn leven wagen wil om'er de waarheid van t'ondervinden. In nog iets minder dan een uur quamen wy by de fonteine, daar zy zeggen, dog valſchlijk, dat *Philippus* den Ethiopiſchen *Moorman* zoude gedoopt hebben: want de weg is zoo rotzig en ongelijk, dat de Reisbroeders, bevindende hoe bezwaarlijk het is te paerd hier heen te komen, het onmooglijk achten, dat een wagen (gelijk de Moorman had, *Actor.* 8: 28.) ooit dezen weg zoude hebben konnen rijden. 't Is waar, men kan van den weg in oude tijden niet oordeelen, omdat dezelve door ſlordig verzuim der Turken in den tegenwoordigen ſlegten ſtaat geraakt is. Ook heb ik niet ver van de fontein eene plaats gezien, alwaar de rots eertijds, om een open en goed pad te hebben, weggehakt was: waar uit men zoude mogen beſluiten, dat miſſchien die zelfde zorgvuldigheid langs deze ganſche ſtreek is gebruikt geworden, alſchoon de tijd en d'achteloosheid, te gelijk

de

de nuttigheid en d'overblijfzelen van zulken arbeid, t'eenemaal hebben uitgewiſt.

Een weinig voorby deze fontein genaakten wy het zoogenaamde Dorp *St. Philippus*; en aldaar eenen zeer ſteilen berg opklimmende, quamen wy by de *Wildernis* van den *H. Johannes*. Zy noemen 't eene *Wildernis*, om dat het zeer rotzig en bergachtig is, maar het word wel beboud, en brengt overvloedig Koorn, Wijn, en Olijfbomen voort. Na dat wy een uur in de *Wilderniſſe* gezworven hadden, quamen wy by den kelder en fonteine, alwaar zy zeggen dat *Johannes de Dooper* het ſtrenge leven oeffende, 't welk wy aangehaald vinden *Math.* 3: 4. Digt by deze *Cel* groeijen nog tegenwoordig eenige oude Sprinkhaane-boomen, die de Monniken verzeekeren de zelfde te zijn, welke *den Dooper* voedzel by-gezet hebben: en de Roomsgezinde pelgrims, die niet wijzer durven wezen dan zulke blinde leidslieden, zaamelen de vrugten daar van op, en dragen dezelve met veel devotie weg.

Toen wy hier gedaan hadden, deeden wy het Konvent van *St. Jan* aan, omtrent een uur Ooſtwaarts daar van daan, en trokken in onzen weg langs de eene kant van de valeye *Elach*, alwaar *David* den Reus, dien beſpotter van *Iſraels* Heirleger, verſloeg, 1 *Sam.* 17. Deſgelijks hadden wy in 't gezigt *Modon*, een Dorp op den top van eenen hoogen berg, en de begraafplaats van die manhaftige verdeedigers van hun Land, ik meen de *Machabeen.*

By het konvent gekomen zijnde, wierden wy wat ter zijden-af geleid, om eene plaats te bezigtigen die zy *het Huis van Elizabeth* ('de Moeder van *den Dooper*) noemen. Dit plagt voordezen ook een Konvent te wezen, maar is nu niet anders dan een hoop ſteenen; ja de eenige aldaar overgeblevene gedagtenis is eene Grotte, waarin (vol-

gens 't geen ons gezegd wierd) de gezegende Maagt, *Elizabeth* begroette, en haren Lofzang uitboezemde. *Luc.* 1:46

Het Konvent van *St. Jan*, 't welk tegenwoordig bewoond word, ſtaat omtrent drie ſtadien van *Elizabeths* huis af, en geboud, zoo men meent, ter plaatze daar Hy gebooren is. Wanneer men bygeval vraagt, Hoe het te pas quam dat *Elizabeth* in een ander huis woonde terwyl zy van *Johannes* zwanger was, dan daar zy hem ter wereld bragt? zoo heeft men geen ander antwoord te verwagten, dan dat het eerſte hare Hofſtee buiten, en het laatſte haar Huis binnen de Stad is geweeſt: en dat men zig niet behoeft te verwonderen, dat het wijf eenes Prieſters van den beſten rang, gelijk *Lucas* zegt dat zy was, *cap.* 1. ℣, 5. meer dan eene plaats of huis had.

Dit Konvent van *St. Jan* wierd over vier jaren van den grond op herboud, en is tegenwoordig een eenparig, net, breed en vierkant ſtuk; maar 't geen boven alles uitſteekt in ſchoonheit, is de Kerk, beſtaande uit drie vleugels; hebbende in het midden eene fraaie Koeppel, met eenen Moſaiſchen vloer daar onder, die der ouden werk (te weten van dat ſlag) niet alleen evenaart, maar ik zou wel zeggen, beſchaamt. Aan het boven-end van den Noorder-vleugel gaat men met zeven marmere trappen af, naar een zeer koſtelijk Altaar, ſtaande regt boven de plaats, alwaar zy zeggen dat de *H. Dooper* zoude geboren zijn. Hier worden nog daaglijks konſtenaars gebruikt, om dit Konvent al meer ſchoonheit en cieraad byte zetten; niet-tegenſtaande het reeds een werk van zware koſten is, ja zoodanig, dat'er, volgens 't geene de Moniken zelfs daar van opgeven, geen een ſteen aan leit, of hy koſt hun wel een *doller*: 't welk niet t'eenemaal ongelooflijk ſchijnt, wanneer men eens de groote ſommen

die

die de Turken nemen eerze vryheid tot het beginnen van zulken gebouw verlenen, en dan het geduurig melken en afperſſen naderhand, beneffens de koſten van 't Gebouw zelf eens te zamen opmaakt.

Toen wy hier van daan naar *Jeruzalem* wederkeerden quamen wy in omtrent drie quartieruurs by een Griex Konvent, draagende den naam van 't *Heilig Kruis*. Dit Konvent is zeer net van opſtal, en uitnemend vermaaklijk ten opzigt van deſſelfs gelegentheid. Maar de reden waarom het dien naam draagt, en aldaar geſtigt is, verdient de meeſte opmerkinge, beſtaande hier in, omdat in dezen grond de wortel geſtoken heeft van den boom, die timmerhout verſchafte tot het maken van 't kruis. Onder 't hoog Altaar word een gat in den grond aangewezen, alwaar de ſtam zoude geſtaan hebben: en daar komen dagelijks nog al niet weinig aanſchouwers, die door hun knielen en eerbiedig buigen voor dat gat, grooter blokken betoonen te zijn, dan den tronk ooit geweeſt is. Dit Konvent legt niet boven een half-uur van *Jeruzalem*, werwaarts wy dien zelfden avond, zijnde den vijfden dag na ons vertrek van daar, wederkeerden.

Na onze wederkomſt wierden wy in 't Konvent verzogt onze voeten te laten waſſchen, zijnde eene plegtigheit die de Pater Gardiaan zelf aan yder Pelgrim verrigt. Terwijl de Pater Gardiaan dit doet, ſtaat de ganſche Broederſchap in 't rond, zingende eenige Latijnſche Liederen: en als de Pater gedaan heeft, komen de Monniken een voor-een, de voeten der Pelgrims kuſſen. Dit ging alles heel ordentlijk en ſtatig toe: en ingevalle het geſchied om hunne oprechte needrigheid en liefde te betuigen; of om die voortreflijke gaven in anderen op te queeken en voort te planten, zoo behoeft het nog al voor geen vrugteloos of onnut werk door te gaan.

Za-

Zaturdag den 3. April.

Omtrent den middag gingen wy uit om den dienſt van 't *Heilig vuur* by te woonen. Dit is eene plegtigheid die de *Grieken* en *Arabiers* onderhouden, vermits zy geloven, dat'er yder Paaſch-avond eene mirakeleuſe vlam uit den Hemel in het H. Graf nederdaalt, en aldaar alle lampen en kaerſſen ontſteekt; even gelijk op het gebed van *Elia* het offer verbrandde. 1 *Kon.* 18.

Toen wy by de Kerk van 't Heilig Graf quamen, vonden wy daar een groot gedrang van alderhande uitzinnig geſpuis in, makende zulken vreeslijken geſchreeuw, dat het by die gewyde plaats weinig, en voor Bachanten beter dan Chriſtenen, paſtte. Met veel ſtrubbelings door dezen trop geraakt zijnde, begaven wy ons op de galery, aan die kant van de Kerk, daar de Latijnen hun Konvent hebben: van waar wy alles, wat omtrent dezen uitzinnigen godsdienſt gebeurde, ter dege konden beſchouwen.

Zy begonden hunne onordentlijkheden met zeer ſnel en uit alle kragt te loopen rondom het Heilig Graf, roepende onder dat draven luidskeels, HUIA, HUIA, dat zo veel zeggen wil als, *dit is hy*, of *dat is het*; eene uitdrukking waar mede zy de waaragtigheid van de Chriſtelijke Religie willen te kennen geven. Na datze hunne hoofden door dit zuizelig omloopen op hol, en hunne dolligheid gaande gemaakt hadden, begonden zy op duizenderlei wijze de gekſte grillen, en aardigſte kueren van de wereld aan te regten. Somtijds ſleepten zy malkanderen langs de vloer al rondom het Graf; dan ging de een op des anderens ſchouders ſtaan, en liet zig zoo in 't rond dragen: andere in tegendeel wierden met de beenen om-hoog gebeurd, en op zoo eene onbetaamelijke wy-

ze

ze rondom geſlingerd, dat men zelfs hunne ſchamelheid zag: eenige tuimelden rondom het Graf, gelijk de tuimelaars op een Theater doen. In 't kort, niets kan 'er buitenſpooriger bedagt worden, dan 't geen hier by deze gelegentheid gepleegd wierd.

In dit woelend en herſſenloos humeur waren zy van 12. tot vier uren bezig. De reden nu waarom het zoo lang duurde, was wegens een geſchil, dat toen tuſſchen de Grieken en Armeniers voor den *Kadi* bepleit wierd. De eerſte waren doende om d'anderen part nog deel te doen hebben aan dit mirakel: ja beide partyen hadden reeds, (na men my onderrigte) dienaangaande al meer dan vijfduizent *dollers* onder malkanderen t'zoek gemaakt. Over dit gekke geſchil ſprak de *Kadi* eindelijk dit vonnis uit; *Dat zy, volgens 't gebruik der voorgaande tijden, te zamen in 't Heilig Graf zouden gaan.* De ſententie dus geſprooken, quamen beide Natien ten vier uren met hunne gewoonlijke Ceremonien aantrekken. De Grieken hadden in de Proceſſie rondom het Graf, den voortogt, en de Armeniers volgden hen kort op de hielen: en in deze ordre deeden zy driemaal een kroontje rondom hetzelve; by zig hebbende alle hunne fraaijigheden van ſtandaren, Vaandeltjes, Crucifixen, en de geborduurde kleederen, die zy in deze gelegentheid altijd gebruiken.

Toen deze omdragt by na gedaan was, quam'er eene duif vliegen onder 't verwulfzel boven het Graf, en zoo dra het volk die zag, maakten ze nog wel eens zulken grooten geſchreeuw dan van te vooren. De Latijnen zeiden ons, dat de Grieken die vogel met voordagt lieten vliegen, om daar door het volk te verleiden, en eene zigtbaare nederdaling van den heiligen Geeſt in te boezemen.

Na het einde van de Proceſſie, naderden de Griexe Onderpatriarch, (de Opperſte te *Conſtantinopelen* zijnde) en

de Armeniſche Biſſchop, de deure van het Graf; en de ſtreng daar zy mede toegemaakt of verzegeld was, afgeſneden hebbende, traden zy'er in; en na dat al de kaerſſen en lampen, in de tegenwoordigheid der Turken en andere getuigen, uitgedaan waren, ſlooten zy de deur achter zich toe. Hoe de vervulling van 't mirakel meer naaderde, hoe het gejuich ook meer verdubbelde; ja het volk drong met zulken geweld naar de deur van 't Graf, dat de op de wagt ſtaande Turken niet in ſtaat waren hetzelve daar van daan te houden, ſchoon zy'er met alle kragt onder ſloegen. De reden waarom zy zoo dringen, is, omdat een yder tragt, zoo dra de heilige vlam uit het Graf gebragt word, zijn kaers daar eerſt aan te ontſteeken: want zo vers uit den Hemel komende, wordze voor heiligſt en zuiverſt gehouden.

De twee mirakel-kramers hadden niet boven een minuit in 't Heilig Graf geweeſt, of het *ſchijnzel* van 't *Heilig vuur*, (ten minſten zo als men zig inbeeldde) ſtraalde door eenige reedjes van de deur heen. En zekerlijk, in het dolhuis zelf word nooit ongeregelder uitſpoorigheid beſpeurd, dan het zien van dat ligt onder 't Grauw te weeg bragt.

Straks daar-op quamen de Prieſters voor den dag, met brandende fakkels in de hand, die zy aan de deur van 't Graf overend hielden, terwijl het volk met eene onuitſpreeklijke drift toeſchoot, om een gedeelte van die eerſte en zuiverſte vlam te erlangen. De Turken zaten'er ondertuſſchen ongenadig met knuppels op; maar dat alles konde hen niet te rug houden, dewijl zy door verrukking ongevoelig voor ſtokſlagen waren. Die 't *heilig vuur* weg kregen, gebruikten 't aanſtonds aan hunne baarden, aangezigten, en borſten; en gaven voor, dat het niet quetzen konde gelijk d'aartſche vlam: dog ik zag'er evenwel geene, die 't daar lang genoeg aan hielden om te weten of het waar was of niet.

De-

Dewijl'er nu zoo veele handen waren, zoo kan men ligt denken, dat het niet lang duurde, of daar moeſt een onnoemlijk getal waskaerſſen branden: ja het was ook of de ganſche Kerk, de Galerijen, en alles in vlam ſtonden. Met dit ligt eindigde de plegtigheid.

Ik moet bekennen, dat die twee Mannen in 't Graf hun werk knaphandig verrigtten: maar 't gedrag van 't janhagel buiten-af, benam geweldig den luiſter van dat wonderwerk. De Latijnen wenden veele moeite aan om deze plegtigheid, als een vuil bedrog en ſchandvlek der Chriſtelijke Religie, ten toon te ſtellen; miſſchien uit nijdigheid, omdat anderen van zoo eene voordeelige zaak meeſter blijven. Maar de Grieken en Armeniers veſtigen hun geloof op dit mirakel, ja maken het tot de voornaamſte beweegreden van hunne beêvaart; en 't is een ongeluk voor hunne Prieſters, dat ze, dit bedrog nu reeds zoo lang gepleegd hebbende, genoodzaakt zijn zig daar by te houden, uit vreeze van hun volk niet in gevaar van afval te brengen.

Toen wy, na al dat gevaar, uit de Kerk gingen, zagen wy veel volks by den *ſteen der Salvinge* t'zamenrotten; die met groot voorraad van aan 't heilig vuur ontſteekene kaerſſen voorzien, bezig waren eenige ſtukken linnen, tot doodkleeden geſchikt, met de pitten en 't geſmolten was te beſmeeren: want het arme volk meent, dat ingevalle ze het geluk maar mogen hebben van in een met hemels vuur beſmodderd kleed begraven te worden, zy als dan zeekerlijk voor de helſche vlammen veilig zijn.

Zondag den 4. April.

Nademaal dit onze Paaſchdag was, gingen wy nergens eenige plaatzen zien, alzoo de tijd ons tot zaken van eenen anderen aart riep.

Maandag den 5. April.

Dezen morgen gingen wy weder uit, om de verdere rariteiten, die wy tot nog toe niet gezien hadden, te bezoeken. Daar wy het eerſt by quamen, was het zoo genaamde *St. Pieters gevangenhuis*, waar uit hy door den Engel verloſt wierd, *Act.* 12. 't welk digt by de Kerk van 't Heilig Graf ſtaat, en tot nog toe het zelfde gebruik heeft. Omtrent eene ſtadie van daar geraakten wy by eene oude Kerk; van *Helena*, ter plaatze daar men zegt dat het *huis van Zebedeus* geſtaan heeft, geboud. De Grieken hebben deze kerk in handen, en verhaalen, dat *Zebedeus*, een viſcher zijnde, gewoon was zijn viſch van *Joppe* hier te brengen, en te verkoopen. Niet ver van daar quamen wy, alwaar zy zeggen dat eertijds de *Tzerepoort* ſtond, die van zelfs voor *Petrus* open ging. Eenige voetſtappen verder ſtaat een Kerkje, geſtigt over het *Huis van Markus*, werwaarts de Apoſtel de vlucht nam, toen hy op eene mirakeleuſe wijze uit den kerker geraakte. De Syriers, die meeſter van deze plaats zijn, geven voor, datze het *venſter* konnen aanwijzen, alwaar *Rhoda* uitkeek, terwyl *Petrus* aan de deur klopte: ook laten zy een Syriſch affchrift in folio van het Nieuwe Teſtament, 't welk zy zeggen achthondert twee en vijftig jaren oud te wezen, beneffens een klein ſteene doopvat, dat de Apoſtels zelve tot het doopen gebruikt hebben, in de Kerk zien. Omtrent hondert en vijftig treeden verder, in de zelfde ſtraat, ſtaat het gewaande *huis van St. Thomas*, dat eertijds wel eene Kerk, maar nu in eene Mosqué verkeerd was. Weinig treden verder is een dwarsſtraat, waarin men ter regterhand ziet *het huis* daar zy zeggen dat *onze Zaligmaker* na zijne opſtandinge *verſcheen aan de drie Marias*, Matth. 28: 9. Drie *Marias* zeggen de Monniken, hoewel *Mat-*

theus

theus niet meer dan twee noemt. In die zelfde ſtraat, aan de ſlinkerhand is het Konvent der Armeniers, dat een groot en zeer vermaaklijk vak lands beſlaat, alzoo gemelde Konvent en de Tuinen het ganſch gedeelte van den berg *Sions*, dat binnen de ſtadsmuren legt, bezet hebben. Hunne Kerk ſtaat geboud boven de plaats, alwaar zy zeggen dat de *H. Jacobus*, Johannes broeder, onthoofd wierd, *Act.* 12: 2. En in eene kleine kapèl, benoorden de Kerk, word de rechte plek zijner onthalzinge aangewezen. In gemelde Kerk ſtaan twee Altaren die ongemeen heerlijk uitgedoſt, en met dierbare Mijters, kostelijk geborduurde Kaſuiffels, goude en zilvere Kruiſſen, Kroonen, Kelken, en andere ontelbare kerkcieraaden gedekt zijn: en midden in de Kerk ſtaat een ſchildpadde preekſtoel met parlemoer ingeleid, beneffens eene ſchoone kap van 't zelfde daar boven; waar van het ſchildpad en 't parlemoer zoo geeſtig onder- en door-malkander gewrogt is, dat het werk ver de materialen overtreft. In eene plaats die wel naa eene voorkapèl van de Kerk gelijkt, leggen op de eene kant van het Altaar drie groote ruwe ſteenen, die zeer hoog geſchat worden; waar van de eene de ſteen is daar Mozes de twee Tafelen op aan ſtukken ſloeg, toen hy ze, wegens der Iſraëliten afgodery, uit grimmigheid verbrak; en de andere twee zijn daar gebragt van de plaatzen, alwaar onze Zaligmaker gedoopt is, en van gedaante veranderde.

Dit Konvent verlatende, gingen wy wat verder naar een ander kerkje, dat desgelijx in handen van de Armeniers, en, zoo men meent, geſtigt is, daar 't *huis van Annas* voor dezen geſtaan heeft. In de Kerk, niet ver van de deur, word een gat in den muur getoont, aanwijzende de plaats, alwaar een van des Hogepriesters bedienden, Jezus eenen kinnebakſlag gaf, *Joh.*

18: 22. De dienaar nu, van wiens godloze hand die klap quam, willen de Monniken de zelfde *Malchus* geweeſt te zijn, wiens oor onze Zaligmaker genas. Op de binnenplaats, voor deze kapèl, ſtaat een Olyf-boom, waar aan Chriſtus voor eenigen tijd, zoo ze zeggen, door bevel van *Annas*, vaſtgebonden wierd, opdat hy niet deurgaan mogte.

Van *Annas* huis wierden wy door Sionspoort naar het zoo genaamde *huis van Kajaphas*, dat'er naaſt aan ſtaat, geleid. Hier is wederom eene oude kapèl, al mede den Armeniers toebehoorende, onder welkers altaar, zoo ze zeggen, de ſteen legt, die de deure van onzes Zaligmakers Graf verzeekerd heeft, *Matth.* 27: *v.* 60. Dezelve is langen tijd in de kerk van 't heilig Graf bewaard geworden; maar de Armeniers hebben hem eenige weinige jaren geleden, door eenen liſtigen ſtreek geſtoolen, en naar deze plaatze gevoerd. De ſteen is byna zeven voeten lang, drie hoog, en ook zoo breed: hy is overal met pleiſter beſtreeken, behalven op vijf of zes kleine plekken, die voor het kuſſen en de verdere devotie der Pelgrims met voordagt opengelaten zijn. Desgelijks word hier een Celletje gewezen, waar in zy zeggen dat onze Heer tot aan den morgen gevangen bleef, wanneer men hem hier van daan naar *Pilatus* bragt: als mede de plaats daar *Petrus* uit vreeze zijnen Meeſter verloochende.

Wat verder buiten de poort ſtaat de Kerk boven de Zale, alwaar zy zeggen dat Chriſtus zijn laatſte Avondmaal inſtelde. Nu is het eene Moské, en mag van gene Chriſtenen bezigtigd worden. Hier digt by legt een put, zijnde de plaats, zoo zy zeggen, daar de Apoſtelen afſcheid van elkanderen namen, om yder in 't byzonder hunne bedieninge t'aanvaerden: en by die put zijn weder-

om

om eenige overblijfzelen van 't huis, waarin de gezegende Maagt, zoo men meent, den geeſt gaf. Een weinig den berg af, aan de Ooſtkant, wierd ons de plaats aangewezen daar zeker Jood beſlag deed op het ligchaam van de H. Maagt, toen men het ter aarde beſtelde: over welke godlooze vermetelheid zijne hand, waarmede hy de baar ophield, verdorde. Wat lager, omtrent in het midden van den berg, wezen zy ons eene Grotte, in welke *Petrus*, over 't verzaken van zijnen Heere, zoo bitterlijk weende.

Wy gingen datmaal niet verder, maar keerden door Sionspoort weder in de Stad. Zoo dra wy binnen de poort waren, ſloegen wy ter regterhand op, en omtrent twee ſtadien ver langs den wal gekomen, gingen wy in eenen Hof, gelegen aan de Zuidkant van den voet des bergs *Moria*, alwaar verſcheidene kluizen aan deze zijde van den berg, ten minſten van hondert en vijftig voeten onder de aarde heen, met zware vaſte ſteen boogsgewijze overwelfd, en door hooge pilaren, yder uit een ſtuk van zes voet over den diameter onderſchraagd, in twee vleugels geboud waren. Dit is miſſchien een onderaardſch werk, en gemaakt om den Tempel te vergrooten: want *Joſephus** ſchijnt diergelijken werk, dat aan deze zijde des Tempels in de Valeye geboud is, te beſchrijven.

Van deze Kluizen gingen wy naar 't Konvent. Onze weg leidde ons door de *Turkſe Bazars*, van waar wy de Schoonepoort des Tempels aanſchouden. Wy konden ze ook niet dan al gaande bezien, omdat het, wegens der Turken bygelovigheid, niet veilig is lang te blijven ſtaan.

Dingsdag den 6. April.

Dezen morgen deeden wy nog al eens een togtje om de

* *Joodſ. Oudh. 15. Boek, 't laatſte Hoofd.*

de ſtad, en gingen vooreerſt Bethlehemspoort uit; toen de ſlinkerhand af, onder het kaſteel van de Piſanen heen, en quamen by de zoo genaamde *Bathſeba's poel*, leggende niet boven anderhalve ſtadie ver, tegen den voet van den berg *Sions*. Dit word voor den zelfden *Poel* gehouden, waarin *Bathſeba* zich wies, toen *David* haar van zijn Paleis-dak verſpiedde. Maar andere ſchrijven dit geval toe aan éenen kleinderen poel, die in eenen hof, even binnen Bethlemspoort legt: miſſchien hebbenze beide evenveel gelijk.

Een weinig voorby dezen Poel begint het Dal *Hinnoms*. Aan de Weſtzijde van dit Dal is de plaats, oudtijds genaamd *de Pottebakkers Akker*, en naderhand de *Akker des bloeds*, omdat hy voor de zilverlingen, de prijs van onzes Zaligmakers bloed, gekoft wierd, maar tegenwoordig, wegens d'agting die'er de Chriſtenen voor hebben, genoemd *Campo Sancto*. Het is een klein ſtuk lands, niet boven de t'negentig voeten lang, en pas half zo breed. De eene helft is bezet met een vierkant metzelwerk van zes-en-dertig voeten hoog, dienende tot eene grafſtee voor vreemdelingen, waarin de ligchamen, door vijf daar toe gemaakte gaten, van boven needergelaaten worden. Wy zagen door een dezer gaten heen, en konden nog veele rompen in ouderdom van elkanderen onderſcheiden: waar uit ligt te giſſen valt, dat dit graf de ligchamen zoo ligt niet afſcheept, als men'er gemeenlijk wel van opgeeft. De *Armeniers* zijn meeſter van die begraafplaats, mits betalende aan de Turken ieder dag een *Sequin*. De grond hier omtrent is zeer krijtachtig.

Een weinig boven *Campo Sancto* is een verwarde kelder, of begraafplaats te zien, beſtaande uit verſcheide kamertjes d'een in d'ander, waar in de Apoſtelen, naar hun zeggen, zich verborgen hielden toen ze hunnen Meeſter verlie-

lieten en wegvlooden. Aan den ingang van den kelder zijn nog eenige merktekenen, te kennen gevende, dat dezelve in oude tijden nog al met ſny-werk is vercierd geweeſt.

Een weinig verder eindigt het *Dal Hinnoms*, vermits dat van *Joſaphat* dwars voorby den ingang heen ſtrekt. Midden door dit laatſte Dal loopt de *Beeke Cedron*, dat wel eene beek is in den winter, maar zoo lang als wy te *Jeruzalem* waren, t'eenemaal droog, en zonder den minſten drop water was.

Het eerſte daar men in het Dal Joſaphats by gebragt word, is *de put van Nehemia*; alzoo genaamd, omdat men zegt dit de plaatze te zijn, van waar dien herſtelder *Iſraels*, na de Babyloniſche gevankeniſſe, het Altaar-vuur weder hervoort bragt, 2 *Mach.* 1: 19. Wat hoger op in het Dal, aan de ſlinkerhand, ſtaat een boom, aanwijzende waar de *Evangeliſche Profeet* doorzaagt is. Aan de zelfde zijde, omtrent nog hondert treeden verder, legt de *Poel van Siloam*, die eertijds wel is vereerd geweeſt met eene Kerk daar over heen, maar toen wy 'er waren, maakte een Leertouwer geen zwarigheid, om'er zijn huiden in af te ſpoelen. Wanneer men omtrent eene ſtadie aan de zelfde zijde voortgaat, komt men by de *Fonteine van de gezegende Maagt*; die zoo genoemd word, dewyl zy gewoon was, zoo als men daar voorgeeft, derwaarts om water te gaan; maar op wat tijd, of by wat gelegentheden, ſtemmen zy tot nog toe niet in over-een. Aan de andere zijde van het Dal, regt over deze fonteine, legt een Dorp, genaamd *Siloë*; waarin gezegt word dat *Salomon* zijne vremde wijven hield: en boven het Dorp is een berg, genaamd *De Berg der argerniſſe*, omdat *Salomon* aldaar hoogtens boude, toen zijne wijven zijn wijs herte tot het navolgen van hare vervloekte afgoderye, in zijne oude dagen vervoerd hadden, 1 *Kon.* 11: 7. Aan de zelfde zijde,

en niet ver van *Siloë* is nog een ander *Akeldama*, of *Akker des bloeds*, alzoo genoemd, omdat *Judas* daar, wegens Gods regtveerdig oordeel, door den dood zijnen verdienden loon kreeg, *Math.* 27: 1. *Actor.* 1: 18, 19. Nog al wat verder, aan de zelfde zijde van het Dal, worden verſcheidene Joodſche Gedenkteekenen aangewezen: en onder anderen twee, die zy het *Graf van Zacharias*, en *Abſolons Zuil* noemen. Digt by 't laatſte is het Graf van *Joſaphat*, waar na de ganſche valeye haren naam draagt. Langs de kant van den berg, aan de overzijde van het Dal, loopt de muur van de ſtad lijn-regt heen; en aan den hoek van den muur ſteekt een klein ſtuk van eenen pilaar uit, waar op de Turken zeggen dat *Mahomet* ten laatſten dage het Gerichte houden, en de geheele wereld beneden in dat Dal by-een vergaaderen zal, om het Oordeel uit zijnen mond te ontfangen. Wat verder na het Noorden ſtaat de Tempelpoort, die nu toegemetzeld is, om dat'er zekere profecye onder de Turken beruſt, voorzeggende, dat hunne verwoeſtinge door deze poort zal genaken: en door dit middel trachten zy de vervullinge daar van te verhoeden. Beneden deze poort, in de laagte van het Dal, legt een groote harde ſteen, waar op zich verſcheide indrukzelen vertoonen, die wel na voetſtappen gelijken. Deze zijn'er, volgens 't zeggen der Monniken, met onzes gezegenden Zaligmakers voeten ingedrukt, toen hy, na het gevangen nemen, door zijne bloeddorſtige vervolgers met geweld voor den rechterſtoel geſleept wierd

Hier van daan, de laagte van het Dal nog al houdende, geraakt men met weinig treeden by het zoo genaamde *Graf van de gezegende Maagt*, hebbende eenen deftigen ingang, met zeven-en-veertig trappen af te gaan. Aan de regter hand legt, in 't afgaan, *het Graf* van de moeder

Sta-

Sta. Anna: en aan de ſlinkerhand dat van *St. Joſeph*, de man van de gezegende Maagt.

Ons bezoek hier ter plaatze geëindigt hebbende, gingen wy den berg op naar de Stad. In 't hangen van gemelden berg wierd ons een breede ſteen geweezen, waar op zy zeiden dat de *H. Stephanus* zijn marteldom had uitgeſtaan: en een weinig verder is eene Grotte, waar-in zy zeggen dat de verwoede Joodſche yveraars zijn ligchaam ſmeeten, na datze hunne razerny op hem geboet hadden. Hier van daan gingen wy recht op St. Stevenspoort aan; alzoo genaamd ter oorzaak van de nabyheid der plaatze, daar die eerſte Martelaar leed, en begaven ons vervolgens naar huis.

Woenſdag den 7. April.

Dezen morgen gingen wy'er alweêr op los, om de heiligdommen, en andere fraaijigheden op den olyfberg te zien. Wy namen onzen weg door St. Stevenspoort, en kruiſſende door het *Dal Joſaphats* heen, wandelden wy eerſt de bergen op. Naulijx hadden wy twee derde van den weg op gemelde bergen afgelegt, of wy quamen by zeekere Grotten, daar verſcheide krombogtige en door malkanderen lopende kelders onder d'aarde in uitgehouwen, en *de Graven der Profeten* genaamd waren. Een weinig hoger-op leggen twaalf verwulfde kelders d'een naaſt den anderen onder den grond, geboud ter gedagteniſſe van de twaalf Apoſtelen, die men zegt hier hunne Geloofsartikelen opgeſteld te hebben. Zestig treden hoger komt men ter plaatze daar zy zeggen dat *Chriſtus* zijne voorzegginge, noopens de ganſche verwoeſtinge van *Jeruzalem*, uitſprak, *Math.* 24: 2. En nog wat hoger, aan de rechterhand, zeggenze, gaf onze Zaligmaker ten tweedenmale zijnen Diſcipelen het *Onſe Vader* op, *Luc.* 11:

1, 2. Iets hoger is de kelder van *Sta. Pelagia*; en dan nog al wat hoger, een pilaar, aanwijzende waar de Engel aan *H. Maagt* drie dagen van te vooren haar dood bekend maakte. Op den top des bergs is de plaats, van waar onze Heiland ten hemel voer. Hier plagt oudtijds, ter eere van die gloryrijke triomf, eene groote kerk te ſtaan: maar het eenigſt dat'er nu nog van overig is, beſtaat in een achtkante Koeppel van omtrent vierentwintig voeten over den diameter; ſtaande, volgens hun zeggen, regt boven de eigenſte ſtéé, alwaar de Zoone Gods voor de laatſtemaal zijne voeten op d'aarde gehad heeft. Onder dezen Koeppel is, volgens hun voorgeven, in eenen harden ſteen, de form van zijnen eenen voet nog te zien: en die van den anderen is'er ook nog een tijd lang geweeſt; maar de Turken hebben dezelve hier van daan gevoerd, en gelegt in de groote *Moské* op den berg *Moria*. De Turken zijn van de bovengemelde Hemelvaarts-kapèl t'eenemaal meeſter, en gebruiken ze tot eene *Moské*. Dàar zijn nog veel meer andere heilige plaatzen rondom *Jeruzalem*, waar voor de Turken zeggen zoo veel eerbiedigheid te hebben als de Chriſtenen, en uit dien hoofde neemen zy ze na zich: of zy dit doen uit eene ware godvruchtigheid, of om gewinshalven, vermits zy eene goede ſomme gelds trekken wanneer zy'er de Chriſtenen vryheid in verleenen, kan ik niet regt zeggen.

Omtrent twee ſtadien Noordwaarts van deze plaats, is het hoogſt gedeelte van den *Olyfberg*; alwaar, ter gedagteniſſe van de verſchijninge der twee Engelen aan de Apoſtelen, na onzes Heeren hemelvaart, *Act.* 1: 10, 11. in voorgaande tijden een hooge tooren pleeg te ſtaan, die daar door van zelf den naam gekregen hadde van *Viri Galilæi*. Dit oud gedenkteeken ſtond'er nog over twee jaren: maar dewijl zeeker Turk het land koft, waar onder

der deze tooren behoorde, zo heeft hy dezelve afgebroken; en evenwel kan men nu nog *Jeruzalem*, het rondom leggende land, de Doode-zee, *enz.* zeer gemaklijk van den grond af zien.

Hier van daan gingen wy den berg, langs eenen anderen weg, wederom af; en omtrent in 't midden van den afgang wezen zy ons, van waar Christus de Stad beschouwde, en over dezelve weende, *Luc.* 19: 41. By den voet van dezen berg legt een groote steen, waar op zy zeggen dat de gezegende Maagt, na hare hemelvaart haren gordel liet vallen, om daar door den *H. Thomas*, die toen ter tijd, zoo ze meenen, wederom over dat geval met zijne oude ongelovigheid aangedaan was, te overtuigen. Men ziet nu nog eene kleine bogtige streep op dien steen, welke zy willen dat'er door 't neervallen van den gordel gekomen zy, en tot overtuiging der gener, die de waarheid van hare hemelvaart in twijffel trekken, overgelaten.

Omtrent zestig voeten lager legt *Getzemane*, zijnde een effen grond van omtrent 171 voeten in 't vierkant, gelegen tusschen den voet van den Olyf-berg, en de Beke *Cedron*; en wel beplant met Olyf-boomen, die zoo oud zijn, dat men ze van onzes Zaligmakers tijd af gelooft gestaan te hebben. Uit kragt van dat gevoelen worden de Olyven, de steenen, en de Olye die ze voortbrengen, in *Spanjen* heel duur verkoft: maar dat die boomen zoo oud niet konnen zijn gelijk men voorgeeft, blijkt uit het geen *Josephus** getuigt; te weten, dat *Titus* in de belegeringe van *Jeruzalem*, omtrent hondert stadien rondom de stad, alle bomen had omver doen hakken; en dat de Soldaten ook zoo ver het hout moesten ophalen, om daar mede tot het bestormen van den Tempel den weg te banen.

* *Joodsch Oorl. 7. Boek, 15. Hoofd. en andere plaatzen meer.*

Aan 't uiteinde van den Hof legt een plat naakt hoekje rots, alwaar gezegd word dat de Apoſtelen *Petrus*, *Jacobus*, ende *Johannes*, geduurende den zwaren ſtrijd van onzen Heer, in ſlaap vielen. En een weinig van daar is eene Grotte, waar-in zy willen dat hy het bitter gedeelte van zijn lijden onderging.

Omtrent acht treeden van de plaats daar de Apoſtelen ſliepen, is een klein brokje lands, van zes-en-dertig voeten lang, en drie breed, 't welk voor het regte pad gehouden word, waar op de verrader *Judas* naar *Chriſtus* toe wandelde, toen hy zeide, *Weeſt gegroet Rabbi, en kuſte hem.* Dit eng pad legt in 't midden van den Hof met eenen muur als een vervloekt land afgezondert, 't welk te aanmerkelijker is, omdat de *Turken* 't gedaan hebben; die, zoo wel als de Chriſtenen, den grond, daar zulken ſchandelijken verradery op is gepleegd, t'eenemaal verfoeijen.

Hier van daan wandelden wy, niet wijd van 't beruchte graf der gezegende Maagt, over de Beeke Cedron, St. Stevenspoort in, en zoo weder naar 't Konvent.

Donderdag den 8. April.

Wy gingen uit om het *Paleis van Pilatus* te zien; wel te verſtaan het erf daar zy zeggen dat het geſtaan heeft; want tegenwoordig beſlaat een gemeen Turks huis den grond. Het is niet ver van St. Stevenspoort, en grenſt ten Noorden aan 't Tempel-plein. Boven op het plat van dat Huis heeft men van de plaats daar de Tempel eertijds ſtond een ſchoon gezicht; en in der daad ook het eenigſt goed gezicht dat geoorlofd is; want binnen deſſelfs omtrek mag men niet komen, op verbeurte van 't leven, of, (dat nog erger is) afſtand van Religie. In de wereld zoude geen bequamer perk voor een Koninglijk gebouw

gebouw konnen uitgekipt worden dan dit plein: het legt op den top des bergs *Moria*, tegen over den *Olyfberg*, en *Josaphats* Dal tuſſchen die beide. Na dat ik, volgens mijne wandeling buitenom berekenen kon, beſlaat het 570 van mijne treden in de lengte, en 370 in de breedte: ook kan men nu nog wel zien dat het grooten arbeid moet gekoſt hebben, de harde rots weg te hakken, en zulk een groot en effen plein op zoo eenen ſtevigen berg te maken. In 't midden van dit plein ſtaat tegenwoordig eene achtkante Moské, die men zegt op de zelfde plek geboud te zijn, daar eertijds het Heilige der Heiligen geſtaan heeft. In zich zelf is de Moské niet hoog naar datze breed is, maar toont evenwel, wegens den voordeeligen grond, zeer weits.

In dit gewaande Huis van Pilatus wijſt men de kamer aan, daar *Chriſtus* met het koninglijk gewaat beſpot, en van de Soldaten mishandeld wierd. Vlak by de deur daar men uitgaat is een ſchuinſe afgang, daar eertijds de heilige Ladder heeft geſtaan. Aan de overzijde der ſtraat, dat voordezen ook een gedeelte van 't Paleis uitmaakte, is de kamer, daar zy zeggen dat men onzen Zaligmaker geeſſelde. Eens heeft zeker *Baſſa* van *Jeruzalem* dat vertrek tot eenen paerdeſtal gebezigt; maar daar quam aanſtonds om dat bedrijf, zulken ſterfte onder zijne paerden, dat hy gedwongen was dezelve te doen verhuizen; en zedert is die kamer van dat ſlordig gebruik bevryd gebleven, hoewel het nogtans, toen wy 'er waren, niet meer dan een wevers winkel was. Wanneer wy van *Pilatus* paleis wederkeerden, gingen wy het bedroefde pad langs; geduurende welke wandelinge ons in goede order aangewezen wierd, Eerſt de plaats daar Pilatus onzen Heiland te voorſchijn bragt; en met deze nadrukkelijke woorden, *Ziet den menſche!* aan het volk vertoonde. Ten

twee-

tweeden, daar Christus tot driemaal toe onder het kruis bezweek. Ten derden, de plaats daar de maagt Maria, op het zien van dat naar bedrijf, t'eenemaal in zwijm viel. Ten vierden, alwaar *Sta. Veronica* hem den neusdoek aanbood, om zijne bebloedde oogleden af te wissen. Ten vijfden, daar de Soldaten *Simon van Cyrenen* dwongen het kruis te dragen: welke plaatzen ik het genoeg achte alleenlijk te noemen.

Vrydag den 9. April

Gingen wy uit om een gezigt van den zoo genaamden *poel van Bethesda* te nemen, die wy hondert en twintig treden lang, veertig breed, ten minsten acht diep, maar zonder water vonden. Aan 't Westeinde doen zig eenige nu toegedamde oude boogen op, welke sommige voor de vijf zalen houden daar die groote meenigte van lamme, kreupele en blinde zat, *Joh. 5.* maar het ergst is, dat 'er in plaats van vijf maar drie zijn. Deze poel legt met d'eene zijde vlak tegen St. Stevenspoort, en grenst met d'andere tegen 't plein van den Tempel.

Hier van daan gingen wy naar het Konvent of Nonneklooster van *Sta. Anna*, waar van de Kerk groot, en, beneffens het meeste gedeelte der wooningen, nog wel in haar geheel, maar zeer vervallen en verzuimd is. In eene grotte, onder de Kerk, wijzen zy eene plaats aan, alwaar de H. Maagt zoude gebooren zijn. Niet ver van de Kerk staat het huis van den *Pharisseeuw*, waar in *Maria Magdalena* die voortreffelijke blijken van teedere genegentheid tot onzen Zaligmaker liet uitblinken; *wasschende zijne voeten met hare tranen, en dezelve afdroogende met haar hair*, Luc. 7: 38. Deze plaats is eertijds ook met gewyde gebouwen opgeschikt en vereerd geweest, maar zijn al mede verwaarloosd.

Dit

Dit was ons morgenwerk; maar des naamiddags gingen wy uit om den *berg Gihon*, en het *Bad* van dien zelfden naam te bezien, leggende omtrent twee ſtadien Weſtwaarts buiten Bethlemspoort. 't Is een ſchoone *poel* of *vyver*, die wy 106 treden lang, 67 breed, met eenen beplaaſterden muur omringd, en toen ter tijd wel met water opgevuld vonden.

Zaturdag den 10. *April.*

Wy gingen van 't Heilig Graf ons afſcheid nemen, als zijnde de laatſtemaal dat het, wegens dit Feeſt, geopend wierd.

Op den laatſten dag, en des volgenden nachts, laaten de *Turken* alderhande ſlag van menſchen, zonder dat hen, gelyk op andere tijden, iets afgeëiſcht word, vryelijk ingaan; noemende het, *eenen dag van liefddadigheid.* Door deze overboodige vryheid laaten zy niet alleen armen, maar, zoo als my gezeid wierd, ook dronkaarts en deugnieten in; die nergens anders om komen, dan om maar gelegentheid te vinden tot het plegen van baldadigheden, onteerende de heilige plaatzen der maten, dat het niet erger was, zeggenze, toen de Heidenen hier hun APHRODISIA vierden.

Zondag den 11. *April.*

Dezen dag begon der Turken *Byram*, zijnde het Feeſt dat zy naa de Lente vieren, by hen genaamd *Ramadam.* En nademaal dat een tijd is van groote ongebondentheid onder 't grauw, dagten wy het veilig te zijn, voor eenen korten tijd in onze ſlaapplaats te blijven, ten einde wy zulke moedwilligheden, als 'er op die openbare Feeſten gepleegd worden, mogten vermijden. Dit opſluiten viel ons te minder laſtig, omdat 'er nauwlijx iets was, zo binnen als buiten de Stad, dat wy niet gezien hadden.

Maandag den 12. en Dingsdag den 13. April.

Wy hielden ons digt in huis, hoewel niet leedig; aangezien de tijd nu gekomen was, dat wy aan de weerom-reis denken, en ons van alle noodwendigheden naar behooren voorzien moeſten. Wy hoorden van alle kanten quaad gerucht, als of het land overal meer en meer door d'Arabiers onveilig gemaakt wierd: weshalven wy niet wel konden vaſtſtellen, hoe, en langs wat weg, wy rugwaarts keeren zouden. Maar terwijl wy dus als tuſſchen twee ſtoelen in d'aſch zaten, wierd ons gezegt, dat de *Moſolem* ook naar zijn Meeſter, den *Baſſa* van *Tripoli*, ſtond te vertrekken: waarop wy aanſtonds beſlooten, indien het mogelijk ware, ons onder zijne by hem hebbende bende op weg te begeven.

Woensdag den 14. April.

Wy gingen dan, met een klein geſchenk in handen, den *Moſolem* bezoeken, hem vragende den tijd van zijn vertrek, en met eene te kennen gevende, dat wy gaarne onder zijne beſcherminge wilden meegaan. Hy verzekerde ons van den volgenden morgen te zullen vertrekken; derhalven namen wy afſcheid, om ons, tot het bywoonen van zijn gezelſchap, gereed te maken.

Ik was zeer begeerig nog voor mijn vertrek de Stad in 't rond eens af te meeten; des nam ik eenen van de Monniken met my, en wandelde des naamiddags naar buiten, om de muuren buitenom af te treden. Wy gingen Bethlemspoort uit, en ter regterhand omſlaande, ſtapten wy 't rond, tot wy by de zelfde poort weder te voorſchijn quamen. Ik bevond dat de ganſche ſtad 4630 treden in haren omtrek hadde, 't welk ik in dezer voegen opmake;

Van

	treden
Van Bethlemspoort, tot den hoek aan de rechterhand	400
Van dien hoek tot aan Damaskuspoort	680
Van Damaskus- tot aan Herodespoort	380
Van Herodespoort tot aan Jeremias gevangenhuis	150
Van Jeremias gevangenhuis tot den hoek by Josaphats dal	225
Van dien hoek tot aan St. Stevenspoort	385
Van St. Stevens-, tot aan de Goudenpoort	240
Van de Goudenpoort, tot den hoek van de ſtadsmuur	380
Van dien hoek, tot aan de Meſtpoort	470
Van de Meſt-, tot aan Sionspoort	605
Van Sionspoort tot den hoek van de ſtadsmuur	215
Van dien hoek tot aan Bethlemspoort	500
In alles	4630

Om nu mijne treden tot Engelſche roeden van drie voeten te brengen, moet'er een tiende afgenomen worden; invoegen dat tien van mijne treden, negen roeden uitmaken: volgens welke rekening dan de 4630. treden 4167 roeden zijn; en by-gevolg net derdehalf [*Engelſche*] myl.

Donderdag den 14. *April.*

Dezen morgen wierd ons door den Vader Gardiaan de BUL gebragt, waar by wy konden bewijzen, al de heilige plaatzen bezigtigd te hebben. Wy gaven wederom aan het Konvent elk vijftig *dollers*, tot dankbaarheid voor hunne genomene moeite: welke beleeftheden wederzijds gepleegd zijnde, namen wy ons afſcheid.

Wy trokken te gelijk met den *Moſolem* uit, en den zelfden weg nemende die wy gekomen waren, ſliepen wy den

eerſten nagt te *Kaan Leban*; edog de *Moſolem* verliet ons hier, en zette deur tot aan *Naploſa*, zo dat wy hem niet meer zagen. Het Landvolk was over-al doende met ploegen, om'er vervolgens *Katoen* in te zaaijen: maar 't was opmerklijk dat zy onder 't ploegen uitnemende groote oſſeſtokken gebruikten, die ik, volgens genomene maat van eenigen, bevond omtrent acht voeten lang, en aan het dikſte end, zes duim in 't rond te wezen. Aan het dunſte end was een pin, om de Oſſen mee voort te drijven; en aan het dikſte een van yzer wel hegt en ſterk gemaakt ſchupje of ſpadel, om de kley, die in 't werken hinderlijk viel, van den ploeg te ſtooten. Zouden wy hier uit niet wel mogen giſſen, dat het mogelijk zulken ſtok is geweeſt daar *Samgar* die 600. Filiſtijnen mede doodde, waar van wy lezen *Jud.* 2: 31. Ik ben verzekerd, dat een ygelijk, die zulken ſtukje houts ziet, niet alleen zal moeten oordeelen dat het een bequaam, maar, tot het uitvoeren van diergelijken werk, veel bequaamer wapentuig is, dan een zwaard. Stokken van dat ſlag zag ik overal daar omtrent, als mede in *Syrien* bezigen; de reden is, omdat een man te gelijk de Oſſen drijft, en den ploeg beſtuurt, weshalven zy wel genoodzaakt zijn gezeide oſſeſtokken te gebruiken, om alzoo met geen twee inſtrumenten belemmerd te wezen.

Vrydag den 16. April.

Kaan Leban verlatende, vervolgden wy nog al onzen voorigen weg; trokken voorby *Naploſa* en *Samaria*, en quamen by de verzegelde Fonteine, alwaar wy ons verblijf dien nagt namen.

Zaturdag den 17. April.

Dezen morgen hielden wy nog al het zelfde pad dat wy gekomen waren, tot aan *Kafar Arab* toe; alwaar wy toen

toen den eerſten weg verlieten; en in plaats van de ſlinkerhand af naar *Akre*, regt-uit togen, voornemens zijnde, dwars door de *vlakte van Eſdralon* te trekken, en *Nazareth* te bezien.

Onzen koers op deze wijze van *Kafar Arab* voortzettende, quamen wy in den tijd van een halfuur te *Jeneen*, zijnde eene groote oude ſtad, op de grenzen van *Eſdralon*, voorzien met een oud kaſteel, beneffens twee Moskéen, verſtrekkende *Emir Chibly* tot de voornaamſte plaats zijner hofhouding. Hier wierden wy van des *Emirs* wege aangeklampt, en belaſt niet verder te trekken, voor hy, om den Kafar te ontfangen, zelf in perſoon by ons geweeſt ware. Dit nieuws klonk niet heel wel in onze ooren, dewijl wy te vooren zijne beleeftheid geſmaakt hadden. Maar wat raad! daar was geen helpen aan; en moeſten derhalven gedult hebben. Aldus vaſtgehouden, van 's morgens ten tweën tot Zonnen-ondergang, kregen wy eindelijk laſt van den Prins, den Kafar aan eenen Officier, die hy ten dien einde gezonden had, te betalen, en dan te vertrekken.

Toen wy dat verlof wech hadden, haaſtten wy ons met allen mogelijken ſpoet, om dezen Kafar en de *Arabiers* achter onzen rugge te krijgen: maar hoe zeer wy ons repten, nog was 't by-na middernagt eer wy vlot raakten. Wy vertrokken evenwel; en komende aanſtonds op de vlakte van *Eſdralon*, reden wy den ganſchen nacht deur, en geraakten in den tijd van zeven uren aan de overzijde. Hier vonden wy eenen zeer ſteilen en rotzigen opgang: maar hoe 't ook was, in een half-uur wierden wy 't meeſter, en quamen tot *Nazareth*.

Zondag den 18. *April.*

Nazareth is tegenwoordig maar een ſlegt Dorpje, gele-

gen in eene rondachtige holle Valeye, op den top eenes hogen bergs. Wy ſpijſden in het Konvent, gebouwd boven de plaatze der Boodſchappinge. Hier zijn zeven of acht Latijnſche Paters by-na als opgeſlooten, die waarlijk afgeſtorven, en in gedurige vrees voor de Arabiers, die t'eenemaal en volkomen Heeren van dit Land zijn, leven.

Wy gingen des naamiddags uit om het heiligdom alhier te zien. De Kerk van *Nazareth* ſtaat in eenen kelder, die voor de regte plaats gehouden word, alwaar de gezegende Maagt die blijde boodſchap, *Weeſt gegroet gy begenadigde* enz, van den Engel ontfing, *Luc.* 1: 28. Deze Kerk heeft de gedaante van een kruis, waar van het gedeelte dat den ſtam uitmaakt, veertien treden lang, en zes breed is, en vlak van vooren in de Grotte loopt, hebbende geen ander verwulfzel dan dat van de natuurlijke rots: het dwarsſtuk is negen treden lang, en vier breed, en legt voor den mond van de Grotte. Even bezijden het kruis zijn twee Granitſteenen pilaars, yder van twee voet en een duim dik over den diameter, ſtaande omtrent drie voeten van elkanderen, en, zoo men gelooft, op de zelfde plaatzen daar de Engel en Maria ſtonden, toen zy de boodſchap ontfing. Die 't diepſt inwaarts ſtaat, zijnde die van de H. Maagt, is door de Turken, in verwagting van 'er een ſchat onder te vinden, gebrooken, zoo dat'er tuſſchen den pedeſtal en de kolom achtien duim in de hoogte t'eenemaal weg is; en nogtans blijft het boven-ſtuk regtoverend ſtaan, hoewel ik niet kon ontwaar worden, op wat wijze, of door wat konſtgreep dezelve onderſteund wierd. Boven raakt hy aan 't verwulfzel, en is'er waarſchijnlijk aan vaſt; ten zy men liever wil aannemen 't geen'er de Monniken van zeggen, te weten, dat hy door een mirakel onderſchraagd word.

Hier na gingen wy het *huis van Joſeph* bezien; zijnde

de, volgens hun verhaal, het zelfde, daar de Zoone Gods by de dertig jaren, onder de gehoorzaamheid van eenen menſche, heeft geleefd, *Luc.* 2: 51. Niet ver van hier wijzen zy de *Sinagoge* aan, daar onze Zaligmaker de predikatie deede, die wy vinden *Luc.* 4. en waar mede hy zyne Landsgenooten tot toorn verwekte. Beide deze plaatzen leggen Noordweſt van het Konvent, en hebben oudtijds met fraaije kerken vereerd geweeſt; maar de gedenktekens van der keizerinne *Helenas* godvruchtigheid leggen altemaal in duigen.

Maandag den 19. *April.*

Dezen dag bragten wy door met het bezigtigen van den *berg Tabor*, gelegen twee uren Ooſtwaarts van *Nazareth.* Dit is een hooge, ronde, en fraije berg, ſtaande alleen, omtrent twee of drie ſtadien ver in de vlakte van *Eſdralon.*

Dat dezelve zoo afgezonderd legt, heeft aan de meeſte Schrijvers gelegentheid gegeeven te denken, dat dit noodzaaklijk de heilige berg moet zijn, die *Petrus* aanhaalt, 2 *Pet.* 1: 18. zijnde de plaatze daar onze Zaligmaker van gedaante veranderde, volgens *Matth.* XVII. en *Mark.* IX. alwaar men leeſt, dat Chriſtus met hem nam *Petrus, Jacobus, ende Johannes, en bragt hen op eenen hoogen berg* ALLEEN: uit welke beſchrijvinge zy vaſtlyk willen beſluiten, dat de berg, daar hier van geſprooken word, geen ander dan *Tabor* kan zijn. In de giſſinge ſteekt eene mogelijkheid, maar het argument om het te bewijzen ſtaat op loſſe ſchroeven; dewijl de ſpreekwijze κατ' ἰδίαν, of *alleen*, waarſchijnlijk opzigt heeft op het *medenemen* en het *ter zyden afgaan* van de hier aangehaalde perſonen, en niet op de ſtandsgelegentheid van den berg.

Na

Na dat wy met veele moeite by-na een uur met opklimmen bezig geweeſt waren, bereikten wy eindelijk de bovenſte oppervlakte van den berg, 't welk een zeer effen, vrugtbaar en vermaaklijk plein is, ſtrekkende zig ovaalsgewijze omtrent eene ſtadie in de breedte, en twee in de lengte uit. Dit plein is rondom met bomen omcingeld, behalven aan de Zuidkant; ja heeft in oude tijden met muren, borſtweringen, en andere Fortificatien, daar tegenwoordig nog overblijfzelen van te zien zijn, omringd geweeſt.

In dit Plein zijn ook op verſcheide plaatzen bakken met zeer goed water: maar 't geen met de grootſte eerbiedigheid bezogt word, zijn drie naaſt malkander leggende Grotten, gemaakt om de drie tabernakelen te verbeelden, welke *Petrus* in de verrukking, over de heerlijke gedaantesverandering, voorſloeg te bouwen, zeggende, *Heere het is goed dat wy hier zijn, laat ons drie tabernakelen bouwen, een voor u*, enz.

Ik kan niet nalaten hier ter plaatze aantehalen, 't geen al de bezoekers van 't Heilig Land vreemd voorkomt; te weten, dat de meeſte gevallen en hiſtorien, in het Euangelium gemeld, aangewezen en vertoond worden, als of ze by-na alle in Grotten gebeurd zijn; zelfs de zoodanige, waar van de natuur en omſtandigheden der zaken, noodzaaklijk plaatzen van eenen anderen aart vereiſchen: als by voorbeelt,

Wanneer men zien wil de plaats daar *Sta. Anna* van de gezegende Maagt in de kraam quam, men word gebragt by eene Grotte: daar de H. Maagt *Elizabeth* begroette; die van Johannes des Dopers en onzes Zaligmakers geboorte: van de beangſtheid: daar *Petrus* weende: daar de Apoſtelen 't Geloof opſtelden: van de gedaantesverandering, *enz.* dit zijn altemaal Grotten; met een woord,

woord, waar men ook gaat, yder ſtuk word aangewezen als onder d'aarde voorgevallen. Het moet zeker zijn dat de Grotten in oude tijden in hooge waarde gehouden wierden; want zónder dat zoudenze nooit, in ſpijt van alle waarſchijnlijkheid, voor geene plaatzen van zoo veelerlei gevallen en bedrijven aangenoomen zijn geweeſt: of miſſchien hebben de Heremiten zedert de vijfde en zesde eeuw in Grotten geleefd, en zijn uit dien hoofde mogelijk in hooge achtinge geraakt.

Van *Tabors* top heeft men een ſchoon gezicht; ja ingevalle daar niets anders was, het zoude alleen de moeite van 't opklimmen wel waerdig wezen. 't Is onmogelijk dat met menſchen oogen fraaijer hoogte kan beſchoud worden. Ten Noordweſten ziet men van verre de *Middellandſche zee*, en van rondom de groote en uitneemende vlaktens van *Eſdralon* en *Galilee*, die veele plaatzen, berucht door de wonderwerken van Gods Zoone, voor 't gezicht ten beſten geven.

Aan den voet van *Tabor*, ten Weſten, legt *Daberath*, een dorpje dat zijn naam ontleend heeft, zoo ſommige meenen, van *Debora*, die beroemde Richterſe en herſtelſter van *Iſrael*. Digt by dit Dal is de *Fonteine van Kiſon*.

Weinige mijlen Ooſtwaarts op ziet men den *berg Hermon*, aan wiens voet *Naïn* (zo bekend, omdat'er onze Zaligmaker den zoon der weduwe opwekte, *Luc.* 7: 14.) en *Endor*, (daar de Toveres woonde, die *Saul* raadvraagde) gelegen zijn. Wanneer men een weinig naa 't Zuiden draait, krijgt men de hooge bergen van *Gilboa*, zoo rampzalig voor *Saul* en zijne zoonen, in 't oog.

Vlak in 't Ooſten doet zig de *Zee van Tyberias* op, die omtrent eene dagreize van daar legt; en digt by die Zee wijzenze eenen hoogen berg, daar de zwijnen afrolden, en in 't water verdronken, *Matth.* 8: 32.

Een weinig meer naar 't Noorden vertoont zich de by hen zoo genoemde *berg der zaligheden*, zijnde een heuveltje, waarop onze Heiland zijne Predikatie deede, die wy vinden in het 5, 6 en 7de Kapittel van *Mattheus*. Niet ver van dit klein bergje legt de ſtad *Saphet* (welke voor het oud *Bethulia* gehouden word) op eenen hogen berg, die boven anderen uitſteekt; invoegen men gemelde Stad van na-by en van verre zien kan. Zouden wy niet wel mogen denken dat Chriſtus met de woorden zijner Predikatie, *Een ſtad boven op eenen berg liggende, kan niet verborgen zijn*, Matth. 5: 14, deze Stad in 't oog gehad heeft? Eene giſſinge, die te meer ſchijn heeft, om dat onze Zaligmaker gewoon was met gelijkeniſſen, genoomen van voorwerpen die de toehoorders voor zig hadden, zijne redenen optehelderen: Als by voorbeeld, toen hy tot hen zeide, *Aanziet de vogelen des Hemels*, Kap. 6: 16. *en de Lelien des velds.* ℣. 28.

Nog ziet men van den berg *Tabor*, 't geen zy willen dat *Dotham* zy, alwaar *Joſeph* van zijne broederen verkoft wierd: desgelijks het veld, daar onze Heiland de ſchare met weinig brooden, en nog minder viſſchen ſpijſde: maar of dit de plaatze zy, alwaar hy de vijf brooden en twee viſſchen onder de vijfduizent uitdeelde, *Matth.* 14: 16. of de zeven brooden onder de vierduizent, *Matth.* 15: 32. laat ik hun onder malkanderen afhaſpelen.

Hebbende groot genoegen in deeze berg-gezichten geſchept, keerden wy, langs den zelfden weg die wy gekomen waren, weder naar 't Konvent. Des naamiddags deeden wy weder een ander uitvluchtje, om te bezien den by hen zoo genoemden *berg der nederſtortinge*; dat is, de kruin des bergs, daar die van *Nazaret* onzen gezegenden Zaligmaker zogten af te ſtooten, toen zy zich over zijne predikatie gebelgd hielden, *Luc.* 4,

leg-

leggende ten minſten een halfuur ten Zuiden van *Nazareth*. In het derwaarts gaan, moet men eerſt door de valeye daar *Nazareth* in legt; en twee of drie ſtadien verder, door eenen engen weg, tuſſchen twee rotzen deur gegaan zijnde, klautert men eenen korten dog zeer moeilijken weg aan de rechterhand op. Boven op dien top nu ſtaat op 't kantje van eene ſteilte, een groote ſteen, 't welk gezegt word de eigenſte plek te zijn, daar de uitzinnige nabuuren van onzen Heer hem van boven-neêr zouden geſtooten hebben, ingevalle hy, op eene mirakeleuſe wijze, hunne handen niet ontſnapt was. De ſteen heeft verſcheide kleine holtens, gelijkende zeer wel naa indrukſelen van vingers, die'er door den Heere Chriſtus (indien het zeggen van de Monniken waar is) zelf in gekomen zijn, toen hy het hem aangedane gewelt afweerde. Hier ter plaatze zijn nog twee of drie waterbakken, en eenige weinige vervallene gebouwen, als eenigſte overblijfzelen van 't geen de Keizerin *Helena* hier uit godvrugtigheid geſtigt heeft, te zien.

Dingsdag den 20. *April.*

Dezen morgen verlieten wy *Nazareth*, na dat wy den Gardiaan, voor zijne genoomene moeite, elk eene vereeringe gegeven hadden. Wy namen onzen weg op *Akre*, ten welken einde wy eerſt door 't gebergte, dat aan de Noordkant het Dal van *Nazareth* omringt, heen gingen: daar na draaiden wy naar 't Weſten, en trokken in 't gezigt van *Kana in Galilea*, zoo roemruchtig wegens 't eerſte wonderwerk onzes Zaligmakers, *Joh.* 2: 11. In den tijd van nog anderhalf-uur quamen wy te *Sepharia*, zoo zeer geacht en geëerd, omdat het de alom befaamde woonſtede van *Joachim* en *Anna*, ouders van de gezegende Maagt, is geweeſt. Eertijds wierd het ook *Dioceſaria* ge-

heeten, en had al eenen grooten naam; dog nu is het maar een onnozel Dorpje; hoewel hier en daar nog al eenige weinige overblijfzelen zijn, die den beteren toeſtand in oude tijden te kennen geven. Aan de Weſtzijde der Stad ſtaat nog een goed gedeelte van eene groote Kerk, geboud ter plaatze daar zy zeggen dat het huis van gezeide *Joachim* en *Anna* geſtaan heeft, zijnde vijftig treden lang, en behoorlijk breed.

By *Sepharia* begint de vermakelijke vlakte van *Zabulon*, daar wy binnen den tijd van anderhalf-uur door waren; en nog anderhalfuur verder trokken wy voorby een vervallen Dorpje, genaamd *Satyra*, 't welk wy aan de regterhand lieten leggen. Een half-uur daar na genaakten wy de vlakke velden van *Akre*; en toen na verloop van nog anderhalf-uur, de plaats zelf. Dezen dag hadden wy wat minder dan zeven uren afgeleid; en onzen koers door eene vermakelijke en onbedenklijk vrugtbare landsdouwe, meeſt Weſt ten Noorden, genomen.

Woenſdag den 21. *April.*

Te *Akre* wierden wy, even als in de uitreis, by den Franſſen *Conſul* en den Koopman zeer beleefd onthaald: en na dat wy'er vernagt hadden, namen wy ons afſcheid; trokken langs den zelven weg van de kuſt, die ik te voren beſchreven hebbe, en quamen den eerſten nagt in onze oude ſlaapplaats by *Salomons* Waterbakken, en de tweede by *Sidon*.

Donderdag den 22. *April.*

Wy wierden door den Franſſen *Conſul* gebragt drie uren van *Sidon*, by eene plaats die wy in onzen uittogt onbezigtigt voorby waren getrokken, en evenwel des reizigers opmerkinge wel waardig was.

Om-

Omtrent een groot quartier-uurs van de Zee legt een lange hooge rotsagtige berg, waar in ter zijden eene menigte Grotten, zeer weinig van elkanderen verschillende, uitgehouwen zijn. De ingangen zijn omtrent van twee voeten in 't vierkant: in de meeste derzelve, of wel in alle, vint men een kamertje van omtrent twaalf voeten in 't vierkant, waar van aan de eene zijde de deur, en in de drie andere zijden elk een Celletje, omtrent twee voeten boven den vloer, is. Sommige dieze geteld hebben zeiden ons, dat deze onderaardsche spelonken wel tweehondert in getal waren. Zy gaan onder den naam van *spelonken der--------*. Men twijfelt zeer of ze voor dooden of levendigen gemaakt zijn: want alschoonze wel met de oude Grafsteden van dit Land over-een koomen, zoo word'er nogtans iets in gevonden, 't welk doet geloven, dat men ze tot dienst der levendigen aangelegt heeft: want de Celletjes van binnen zijn niet geschikt om'er doode ligchamen in te zetten; dewijl eenige drie, andere meer, sommige ook wel minder voeten in 't vierkant zijn, en tot een huisselijk gebruik gemaakt schijnen. Boven de deur van yder Cell legt een klein geutje gekapt, om het water te leiden, dat de kelders niet onder loopen. En nademaal de Celletjes d'een hooger, d'ander lager boven elkander in de zijde der rotze gehouwen zijn, zoo hebbenze eenige trappen gehakt, op dat de toegang van de onderste naar de bovenste te gemaklijker wezen mogte. Aan den voet van de rots vonden wy ook verscheide oude regenbakken, om water te vergaderen: invoegen men uit dit alles, ten minsten met waarschijnlijkheid, besluiten mag, dat deze plaatzen tot gebruik van levendigen, en niet van dooden gemaakt zijn.

Vrydag den 23. April.

Dezen dag bleven wy te *Sidon*, en wierden by onze vrienden van de Franſſe Natie treffelijk onthaald.

Zaturdag den 24. April.

Wy namen dezen morgen van den Eerwaardigen Franſen *Conſul*, en onze andere goede vrienden van die Natie, afſcheid, om verder naar *Damaskus* te gaan.

Damaskus legt ten naaſten by vlak in 't Ooſten van *Sidon*; en de weg, die over den berg *Liban*, en *Anti-Liban* heenloopt, word gemeenlijk op drie dagreizens gerekend.

Na dat wy ontrent een halfuur door de Olijfplantzoenen van *Sidon* gereden hadden, quamen wy aan den voet van den berg *Liban*; en in den tijd van nog derdehalf-uur by een dorpje, genaamd *Kafar Milki*. Tot dus verre was de opgang nog al gemaklijk, maar daar na begon 't eerſt ſteil en moeilijk te worden. Toen wy evenwel op deze wijze ruim vijf quartier geworſteld hadden, quamen wy eindelijk by eene friſſe fontein, genaamd *Ambus Lee*, alwaar wy vernagtten; hebbende in 't geheel dien dag vier uren en een quartier, al Ooſtwaarts op, afgelegt.

Zondag den 25. April.

Dezen morgen waren wy nog al drie goede uren bezig met klimmen, eer wy op den hoogſten top des bergs, daar de ſneeuw tot digt by den weg lag, aanquamen. Aanſtonds daalden wy weder aan de andere zijde af, en geraakten binnen twee uren by een dorpje, genaamd *Mesgarach*, alwaar uit de zijde des bergs een zware ſtroom komt gudzen; die, beneden in de valeye neervallende, eene ſchoone beek voortbrengt, en naa eenen loop van

om-

omtrent twee uren, zich in de rivier *Letane* ontlaſt.

Te *Meſgarath* word by de *Druſen*, die bezitters van deze bergen zijn, eenen Kafar geëiſcht. Wy waren in 't begin, over den onbehoorlijken eiſch der kafarmannen, al vry wat ontzet; maar toen zy ons onwillig bevonden, lieten zy zig met een kleintje paaijen.

Een uur boven *Mesgarach* geraakten wy van den berg, en traden in de valeye, genaamd *Bocat*. Dit *Bocat* ſchijnt het zelfde *Bikeath Aven* te wezen, dat wy aangehaald vinden *Amos*. 1: 5. of ook wel *Eden* en *Damaskus*: want niet ver van daar, in het gebergte *Liban*, legt eene plaats, welke men heden nog *Eden* noemd. Ook mag zy den naam van *Aven*, dat is *Ydelheid*, wegens de afgodiſche aanbiddinge van *Baal*, die te *Balbeek* of *Heliopolis*, gelegen in die valeye, gepleegd word, wel dragen. De valeye is omtrent twee uren breed; maar ſtrekt zig in de lengte meeſt Noord-ooſt en Zuid-weſt eenige dagreizens ver uit; heeft wederzijds twee bergen, die even hoog, en in alles malkanderen gelijk zijn, zijnde d'een dien die wy laatſt tuſſchen dit en *Sidon* overtrokken; en de ander die daar tegen-over legt, naar de kant van *Damaskus*. Den eerſten houd ik voor den regten *Libanus*; den laatſten voor den *Anti-Libanus*; en deze twee bergen konnen nergens beter en onderſcheidentlijker gezien worden, dan in deze valeye.

Midden door meergemelde valeye loopt eene breede Rivier, genaamd *Letane*, die wel twee dagreizens ver Noordwaarts op, niet wijd van *Balbeek*, haren oorſpronk neemt; en houdende koers naar de laagte, valt zy ten laatſten in de riviere *Caſimier*, of (gelijk zy door misverſtand genoemd word) *Eleutherus*.

Tot dus lang had de weg al regt in 't Ooſten geloopen, maar draaide hier wat na 't Noorden. Wy ſtaken de valeye

leye ſchuins over, en quamen in den tijd van een half uur by gezeide rivier *Letane*, ter plaatze daar eene ſteene brug van vijf bogen over legt, die, naar een dorp daar digt by, genaamd word *Kor Aren*. Hier trokken wy over deeze Rivier; en na dat wy omtrent anderhalf-uur langs de kant heen gereden hadden, ſloegen wy onze tenten op; hebbende dien dag acht uren afgelegt.

Maandag den 26. April.

Des morgens vervolgden wy al wederom onzen tocht ſchuins over de valeye van *Bocat*, en na verloop van een uur trokken wy digt langs een dorpje heen, genaamd *Jib Jeneen*; en in nog drie quartier-uurs raakten wy aan den voet van den berg *Anti-Libanus*. Hier vonden wy den opgang gemakkelijk; en een half-uur verder gekoomen, lieten wy aan de regterhand een dorp leggen, genaamd *Uzzi*. In den tijd van nog drie quartier-uurs quamen wy te *Ayta*, een Dorp van Griexe Chriſtenen bewoond, alwaar de weg geweldig rotzig en moeilijk begon te worden; maar na dat wy'er omtrent een uurtje op geſukkeldt hadden, quamen wy by een riviertje *Ayn-Tentloe* geheten, daar wy, tuſſchen twee rotsagtige bergen in, op eenen ſmallen weg raakten, die van langzamerhand en zeer gemaklijk afdaalende, ons na verloop van vier uren te *Damas* bragt. Te dezer plaatze word weder een kleine Kafar ingevorderd, die wy maar aanſtonds voldeeden en weder voort peurden: dog naulijks waren wy anderhalf-uur ver gekomen, of het wierd donker, en wy genoodzaakt halte te houden op een zeer onherbergzaame plaats, hoewel de beſte die wy vinden konden, daar nog gras voor de paerden, nog eenig water was, dan net zoo veel dat'er kikvorſſen konden broeden, waar van wy den ganſchen nagt het muſijk hadden.

Dings-

Dingsdag den 27. April.

Dezen morgen heel vroeg verlieten wy die ongeneuchlijke ſlaapſtee, en quamen in den tijd van een uur by de riviere *Barrady*, hebbende tot nog toe alleenen dalende weg gehad. Dit is de Rivier die *Damaskus* bewaterd, en overal zoo vrugtbaar en vermaaklijk maakt. Zy is niet meer dan zestig voeten wijd; maar komt zoo ſnel en overvloedig van de bergen afhollen, dat al de dorſtige Hoven, en de ſtad *Damaskus* genoegzaam daar van bevogtigd en met water voorzien worden.

Wy trokken deze Rivier over, langs eene nieuwe brug, genaamd *Dummar*. Aan d'overzijde rees de weg weder, en bragt ons in een half-uur tot op de kant van eenen ſteilen overhangenden berg, langs welkers voet gemelde rivier heen ſtroomt. Deze berg is hier in 't midden geſpleeten, waar door het water tot beneden in de vlakte loopt.

Op d'alderhoogſte punt van die ſteilte ſtaat een klein gebouw, dat zeer wel naar een *Sjeks Grafſtee* gelijkt, en waar van de Turken dit volgend ſtukje verhalen; te weten, dat hun Propheet ontrent *Damaskus* komende, om de ſtad te bezien, aldaar voor eenigen tijd zijn verblijf nam: dog wanneer hy deſſelfs verrukkende ſchoonheid en vermaaklijke welluſtigheid eens by zig zelven overwoeg, zo wilde hy met in de Stad te gaan, zijne broosheid in geene verzoekinge leiden, maar vertrok veel liever, zeggende, dat 'er voor den menſch niet meer dan een Paradijs te wachten ſtond; en dat hy, wat hem aanging, voorgenomen had het zijne in deze wereld niet te nemen.

't Is waar, men heeft van deze ſteilte een ſchoon en volmaakt gezigt van *Damaskus*: ja geen plaats in de wereld kan den aanſchouwer van verre meer welluſt belo-

ven: want de Stad is geſtigt in zulk een groot en wijduitgeſtrekt plein, dat men de rondomleggende bergen aan d'overzijde even zien kan. Voorts legt zy aan de Weſtzijde van gemelden plein, ruim een half-uur van de plaats daar de rivier *Barrady* tuſſchen de bergen uitbarſt; werwaarts ook hunne meeſte Hoven leggen.

De Stad zelf leid langwerpig, ſtrekkende Noord-ooſt en Zuid-weſt; is zeer ſmal in 't midden, maar loopt aan de enden wat breeder, byzonder aan 't Noord-ooſt-end: de lengte, voor zo ver ik met het oog kon afmeten, maakt omtrent twee [Engelſche] mylen uit; zy ſteekt vol Moskéen en toorens, 't gewoone cieraad der Turkſe Steden, en is omringd met Tuinen, die, volgens de gemeene giſſinge, ten minſten dertig [Engelſche] mijlen beſlaan: 't welk de reden is dat alles zig als eene ſchoone Stad in een groot Bos op doet. De Hoven zijn geprôt met alderhande vrugtbomen, die de wateren van *Barrady* fris en groen houden; ook eene groote meenigte ſpitzen, toorentjes, en zomerhuisjes, die gemeenlijk even boven de groene boogen en galeryen uitkijken; 't welk, gelijk men giſſen kan, de ſchoonheid en het uitwendig gezigt geen kleine luiſter byzet. Aan de Noordkant van dit groote Boſch, is een plaats genaamd *Solhees*, alwaar de alderfraaiſte zomerhuisjes en Hoven zijn.

Het grootſt gedeelte van die aangenaamheid en yruchtbare toeſtand ſpruit, gelijk ik gezeid heb, uit de wateren van *Barrady*, waar mede de Hoven en de Stad in groote overvloed beſproeid worden. Zo dra als deze Rivier van tuſſchen de voorgemelde bergen in de vlakte uitbarſt, verdeelt zy zich aanſtonds in drie ſtroomen; waar van de middelſte en zwaarſte door een breed open veld, genaamd *Ager Damaſcenus*, regt op *Damaskus* aanloopt, en vervuld al de waterbakken en fonteinen dier Stad. De andere

dere twee, die ik voor gemaakt houde, zijn rondom, de eene aan de regter en de andere aan de ſlinkerhand, vlak langs de Tuinen heen geleid, en deelen alzo door ſlootjes of vijvertjes het water aan 't ganſche Plantzoen of Boſch meede: invoegen dat'er geen Hof is, of daar loopt eene heldere ſnelvlietende ſtroom door, die niet alleen dient om dezelve te bewateren, maar ook om fonteinen en andere aangenaame waterwerken uit te leveren; hoewelze juiſt niet zoo verſcheiden en konſtig gewrogt zijn als men wel in Europa ziet.

Barrady, welke wy nu dus beſchreven hebben, word meeſt in de Stad en de Hoven opgeſlokt. Het weinigje dat'er nog voorby ſloert, vereenigt zig weder, zoo als my onderrigt is, in eene Beek; en na eenen loop van omtrent drie of vier uren, verzinkt de reſt in een moeras, zonder ooit in zee te komen.

De Grieken, en de Romeinen die hen hier in na volgen, noemen deze Rivier *Chryſorrhoas*. Maar van *Abana*, en *Pharpar*, rivieren van Damaskus, (die wy aangehaald zien 2 *Kon.* 5: 12.) konde ik de minſte gedagtenis, ja zelfs de namen niet vinden. Zonder twijffel moeten 't twee takken van de rivier *Barrady* geweeſt zijn; waar van de een waarſchijnlijk de zelfde ſtroom was die nu door de *Ager Damaſcenus* vlak naar de Stad toe loopt; dewijl die, wegens hare ſlangachtige bogten, zeer wel naar eene natuurlijke rivier gelijkt; de ander weet ik niet waar te vinden: en geen wonder, want men ziet dat ze na hun welgevallen en vermaak den ſtroom (gelijkze waarlijk ook gedaan hebben) konnen draayen en leiden waarze willen.

Wy bleven om 't gezigt van de Stad te neemen, een wijl tijds op die ſteilte ſtaan: en 't is waarlijk hard eene plaats, daar men zulk een ſchilderachtig landſchapje voor

zich heeft, te verlaten : het vertoont op de ſchoonſte en aanlokkelijkſte wijze het aardſch paradijs, en laat nogtans naulijx toe dat men derwaarts gaa : want de Stad noodigt met de vermaaklijkheden die ze ſchijnt te belooven, maar weerhoudt door de ſchoonheid der gezichten van verre.

Toen wy van den berg af in 't plein quamen, ontmoetten wy eenen Janitzer, die uit het Konvent gezonden was om ons in de Stad te leiden. Hy dorſt ons door de Weſtpoort, die het digſt by lag, en vervolgens de heele Stad door, naar 't Konvent daar wy vernagten zouden, niet brengen, uit vreeze dat d'inwoonders van Damaskus, 't welk een dom, bygelovig, en baldadig volk is, op het zien van zulk een groot getal Franken als wy uitmaakten, geſtoord mogten worden : hy leidde ons dan, om alle gevaar te ontgaan, rondom de Tuinen heen, eer wy by de poort quamen daar wy in moeſten. De Tuinmuren zijn van een zeldzaam maakzel, beſtaande uit groote brokken aarde, die als ſteenen geformd, in de Son gehard, yder zes voeten lang, wat meer als drie breed, en ruim anderhalf voet dik zijn. Twee ryen nu van deze ſteenen op zijn kant, d'een boven d'ander, maken met der haaſt in deze drooge geweſten, eenen duurzamen muur.

In het gaan tuſſchen de Hoven zagen wy ook op wat wyze zy de Beekjes ſchoon houden. Zy leggen eenen grooten tak van eenen boom in 't water, en ſpannen'er een jok oſſen voor : op dien tak zit een zwaarlijvig man om hem onder te houden, en met eene de oſſen voort te drijven. Aldus toegetakeld word dien boomtak van vooren tot achteren getrokken, en dient niet alleen om den grond te zuiveren, maar ook om het water, tot nut en voordeel der tuinen, drabbig en vet te maken.

Toen wy de Ooſtpoort in quamen, gingen wy terſtond naar

naar't Konvent, en wierden by den Gardiaan vader *Raphaël*, geboortig van Majorke; zeer beleefd ontfangen. Niettegenſtaande deze man zich tot het inwendig leven had overgegeven, zoo was hy evenwel tot het uitwendig ganſch niet onbequaam.

Woensdag den 28. April.

Dezen morgen wandelden wy uit om de Stad te bezien. Het eerſte dat wy bezochten, was het huis van eenen aanzienlijken Turk. De ſtraten zijn hier, gelijk men gemeenlijk in heete landſtreken ziet, zeer eng, en het buitenſte der huizen is van geen betere ſtof opgeleid dan van in de Zon gebakkene ſteenen, of een zeker ſoort van leem, die op de zelfde wijze beſmeerd en beſtreeken worden als de allergeringſte hutjes. Wegens deze ſlijkrige bouworde, hebbenze onder andere toevallen ook te wachten, dat op den minſten ſtortregen, de ganſche Stad, door't afſpoelen van de huizen, t'eenemaal een moeras gelijk word.

Het is verwonderens waardig hoe een volk tot zoo eene ſlegte wijze van bouwen vervallen kan, daar in de naby gelegene bergen, tot het ſtichten van treffelijker huizen, overvloed van goeden ſteen is. Ik kan'er ganſch geene redenen van geven; maar dit zoude mogelijk waar konnen zijn, dat de eerſte planters hier, in deze vermaaklijke landſtreek, aanſtonds vruchten van hunnen arbeid gezien, en uit dien hoofde dat ſlag van wooningen met eene gauwigheid opgeſlagen hebben; als willende zoo lang het vermaak niet miſſen, tot ze veel beter en heerlijker gebouwen konden oprichten; welk eerſte exempel zedert by de nakomelingen van tijd tot tijd miſſchien is nagevolgt.

Maar in deze modderige muren ziet men evenwel dat

de voorpoorten en deuren met marmere raamten, fraai gesneden en met veelerley veranderingen ingeleid, vercierd zijn. Het geeft eene raare en zeldzame vertooning, modder en marmer, pragt en flordigheid ondereen gemengd te zien.

Van binnen doen zich de huizen, in vergelijking van de buitenkanten, vry anders op. Voor-aan vint men in 't gemeen eene groote vierkante plaats, met allerhande welriekende bomen, marmere fonteinen, en rondom met koftelijke vertrekken en *Duans* voorzien. De *Duans* zijn gevloerd en van ter zijden opgefchikt met alderhande marmer, dat als Mofaifche quaften en ftrikken doormalkander gevlochten legt. De folderingen en befchotten waren op de Turkfche wijze fchoon befchilderd en verguld. In 't gemeen hebbenze konftig gemaakte fonteinen, waar van het water weder in marmere kommen neerftort. Ontrent tapijten en kuffens zijnze ook ongemeen koftelijk. Van de bovengemelde *Duans* vintmen verfcheidene aan alle kanten van de plaats, en in diervoegen gefchikt, dat men altijd, in den eenen of den anderen, naar zijn welgevallen, zon of fchaduwe heeft.

Zoodanig als ik nu verhaald heb, was het huis dat wy zagen: en ons wierd gezegt dat d'andere defgelijks waren.

Vervolgens gingen wy naar de *Kerk van Johannes den Dooper*, die in eene Moské veranderd, en voor Chriftenen al te heilig is om'er in te gaan, of in te kijken zelfs. Wy hebben'er evenwel driemaal met der haaft door drie verfcheidene poorten het gezigt van gehad. De poorten zijn bovengemeen groot, en overdekt met kooper, daar overal Arabifche letters ingedrukt ftaan. Op fommige plaatzen ftond'er een beker by afgebeeld; 't welk geoordeeld word het oude teken of wapen der *Mamaluken* te wezen. Aan

de

de Noordkant van de kerk is een groot plein, dat ten naaſtenby, naar mijne giſſinge, 450. voeten lang, en weinig minder dan drie honderd breed moet geweeſt zijn. Dat plein is geheel bevloerd; heeft ten Zuiden de kerk; en aan de drie andere kanten een dubbeld klooſter, ruſtende op twee ryen pilaren van granitſteen, die volgens de Korinthiſche bouworde, allen roem en ſchoonheid te boven gaan: ten ware dat wy miſſchien, 't geen aan ons gezigt zoo ſpaarzaam wierd uitgedeeld, door verrukkinge al te hoog quamen te ſchatten.

De Zuidkant van de kerk legt vlak tegen de Bazars; en daar zijnde hadden wy juiſt gelegentheid om'er eens in te tuuren. Dat gebouw is van binnen wijd, en hoog opgetrokken, hebbende drie vleugels, met eenige ryen uitneemende ſchoone gepolijſte pilaars daar tuſſchen.

In deze kerk worden bewaard het hooft van *Johannes den Dooper*, en eenige andere *Reliquien*, die zy zoo heilig agten, dat geen Chriſten zig mag verſtouten in de kamer te komen daarze leggen, op pene van den dood. Ons wierd hier door een Turk van vry veel aanziens gezegt, dat *Chriſtus* ten dage des oordeels in deeze *Moské* ſtond neder te dalen, even gelijk *Mahomet* in die te *Jeruzalem:* maar den regten grond en reden van deze overleveringe konde ik niet gewaar worden.

Van de kerk gingen wy naar't kaſteel, dat ten Weſten omtrent twee ſtadien van daar leit. Het is een goed gebouw op de boerſche wijze; heeft driehondert en veertig treeden in de lengte, en iets minder in de breedte. Wy hadden vryheid om even binnen de poort te komen, en zagen toen eene groote meenigte van geweer en ander wapentuig, dat den Chriſtenen in voorgaande tijden afgenomen was. Onder ander ſchietgeweer was'er ook een oude Romeinſche handboog; maar hier ter plaatze mogten de zul-

zulke als wy waren, niet lang ſtaan gapen. Aan 't Ooſtend van 't kaſteel hangt in 't midden van den muur eene korte van ſteen gehouwene ketting; dog waar toe weet ik niet; miſſchien wil het niet anders dan de konſt van den werkmeeſter te kennen geven.

Deze plaats verlatende, gingen wy de *Bazars* bezichtigen, die wy gepropt met menſchen, maar van iets opmerkenswaardigs, t'eenemaal ontbloot vonden.

Donderdag den 29. April.

Zeer vroeg in den morgen waren wy op de been, om den zwier te zien van de *Hadjes*, die uittogen om hunne pelgrimagie na *Mecca* te doen. *Oſtan*, Baſſa van Tripoli, was aangeſteld, om hun dit jaar tot *Emir* of leidsman te verſtrekken. Om nu voor de moedwilligheden van de overbodige yveraars van hunnen Godsdienſt veilig te wezen, huurden wy eenen winkel in eene der Barzars, daar ze door moeſten.

In dezen beroemden optocht dan quamen vooreerſt zes-en-veertig *Dellees*, of uitzinnige Geeſtelijken, draagende ieder een rood en groen, of geel en groen zijden wimpeltje. Hier achter volgden drie troppen *Segmen*, zijnde een zeker orde van Soldaten onder de Turken: en daar op eenige benden *Spahees*, zijnde weder een ander ſoort van Soldatery. Deze wierden gevolgd van acht kompanien *Mugrubinen* (zoo noemen de Turken de Barbaroſen) te voet, die uiterlijk loſtere knapen geleken, en als garnizoen, dat de Turken gewoon zijn in het woeſt *Arabien* te onderhouden, en yder jaar door verſch volk wederom af te loſſen, hier en daar ſtonden gelegt te worden. In 't midden van de *Mugrubinen* wierden zes ſtukjes kanon getrokken: vervolgens quamen te voet de ſoldaten uit het kaſteel van *Damaskus*, zeer koddig uitgedoſt met harnaſſen

naſſen, yzere handſchoenen, en ander ouwerwets wapentuig. Deze wierden weder gevolgd van twee troppen *Janitzers*, en hunnen *Aga*, altemaal te paerd. Toen wierden des Baſſa's twee paerdeſtaerten gebraght, die zijn Hof-*Aga* droeg; en achter deze ſtaerten volgden zes ſchoone en koſtelijk behangen handpaerden, en over de ſadel van ieder handpaerd lag een riem, beneffens een groot zilvere ſchild, beide verguld.

After deze paerden quam de *Mamal*, zijnde een groot zwart zijde Paviljoen, dat op den rug van een zeer hoog kameel opgeſlagen ſtond, en waar van de Gordijnen, rondom het beeſt uitgeſpreid, tot op den grond toe nederhingen. De top was met eenen gouden knop, en 't behangzel in 't rond met goude franjen verciert. 't Laſtdragend kameel ontbrak het deſgelijx aan geenen opſchik: want kop, nek, en beenen waren behangen met lange kraly-kettings, zeeſchelpen, voſſe-ſtaerten, en meer ander diergelijk toeſtel. Dit geſchied alles ter eeren van den ALKORAN, die ook met groote eerbiedigheid onder het Paviljoen gezet, en op die pragtige wijze naar *Mekka* en weerom gevoerd word. De *Alkoran* is verzeld met eene koſtelijke nieuwe ſprey, die de Grooté Heer ieder jaar geeft om *Mahomets Tombe* te dekken. De oude brengenze op de zelfde wijze weer te rug, en word onwaardeerlijk geſchat, als hebbende zoo lang naaſte gebuur van des Profeets verrotte beenderen geweeſt. Het beeſt dat dezen heiligen laſt draagt, heeft dit voorregt, dat het naderhand van alle andere zakken en pakken t'eenemaal vry en ontheft blijft.

Na de *Mamal* quam eene andere bende, en daar onder de *Baſſa* zelf, mitsgaders twintig gelaadene kemels, waar mede de ganſche ſtoet, die drie quartier-uurs met voorbytrekken bezig was, een eind nam.

Toen wy nu alles, 't beſt dat wy konden, gezien hadden,

den, (dat misschien van geen Frank te vooren gedaan was) gingen wy uit om weder andere fraaijigheeden te bezigtigen. De eerste plaats daar wy by quamen was de *Ager Damascenus*, zijnde eene lange schoone beemde, even buiten de Stad, aan de Westkant, wordende van den arm der Riviere *Barrady*, die de Stad bewatert, middendoor gesneden. Wy noemen met voordagt gemelde beemde, om dat'er eene zekere overleveringe onder hen in zwang gaat, als of *Adam* van aarde, uit dit veld genoomen, zoude gemaakt zijn.

Vlak aan *d'Ager Damascenus* staat een groot Gasthuis, hebbende van binnen eene vermaaklijke vierkante plaats, die ten Zuiden van eene brave Moské, en aan de overige kanten met kloosters en andere vertrekken, die heel niet vremd zijn, omringd is.

Toen wy wederom naar huis keerden, wierd ons een zeer schoon Bad aangewezen; en daar digte by een Koffyhuis, daar wel vier-of vijfhondert menschen konnen onthaald worden; hebbende twee byzondere plaatzen om de Gasten t'ontfangen, eene voor den zomer, en eene voor den winter. De zomerplaats is een klein Eilandje, daar een snelvlietende stroom romdom spoelt, zijnde overal digt, en waar de takken ontbreken, met matten overdekt. Wy vonden hier eene groote meenigte Turken op de *Duans*, die zich in deze vermaaklijke plaats vroolijk maakten; want daar is niets dat zy zoo zeer beminnen als groene lommer, en water: ja zy hebben een spreekwoord onder hen, dat ingevalle men'er een vrolijk aangezicht by voegt, die drie dingen de alderbeste middelen zijn tegen de melancoly of zwaarmoedigheid.

Des naamiddags gingen wy uit om het huis te bezien daar zy zeiden dat *Ananias*, (die Paulus het gezicht weder gaf, *Act.* 9: 7.) voor dezen gewoond heeft. Deze

plaats,

plaats, (die na oudergewoonte alweer eene Grotte of kelder is) levert niets aanmerkelijks uit, dan dat'er een Chriſten Altaar, en eene Turkſe bidplaats digter by elkanderen geplaatſt zijn, dan ze in de natuur der zake overeen ſtemmen.

De volgende wandeling die wy deden, was buiten de Ooſtpoort, om de plaats, daar zy zeggen dat Paulus het gezichte zag, en alles wat aan die kant meer opmerkelijk is, te zien. Daar Paulus het gezichte zag, is omtrent een klein quartieruurs ten Ooſten buiten de Stad, vlak aan den weg; hebbende geen gebouw waar aan de plek kennelijk is; ook geloof ik niet dat'er ooit iets geſtaan heeft. Het eenigſt dat'er gevonden word, is eene kleine rots, of een hoopje keizelagtig zand, om de plaats aan te wijzen.

Omtrent twee ſtadien digter naar de Stad ſtaat een houten huisje, met een altaar daar in; alwaar Paulus, zoo zy zeggen, nog eenigen tijd zoude vertoefd hebben, toen hy na de verſchijninge naar de Stad ging, *Act.* 9: 8.

In 't wederkeeren naar de Stad wezen ze ons de Poort aan daar Paulus by nedergelaten wierd in eene mande, *Act.* 9: 25. Die poort ſtaat tegenwoordig toegemetzeld, omdat ze zoo digt by de Ooſtpoort, en, by gevolg, van weinig nut is.

Weder in de Stad gekomen, gingen wy uit om den Patriarch, die zich aldaar onthoud, te bezoeken. Hy was een man van omtrent veertig jaren; had eene gemeene woonplaats; ook blonk'er in zijn perſoon en ommegang niets byzonders uit. Hy zeide my dat'er meer als twaalfhondert zielen van de Griexe gezinte in die Stad woonden.

Vrydag den 30. *April.*

Dezen morgen gingen wy uit om de tuinen te bezichtigen, en daar den geheelen dag mede door te brengen.

De eerſte die wy uitkozen, lag omtrent eene [Engelſche] myl van de Stad, en was met een zeer vermakelijk zomerhuisje, beneffens eene volle beek, die'er doorheen liep, voorzien. De Tuin was opgepropt met vruchtboomen, maar zonder konſt of ordre gezet. Deſgelijks zijn al de Hoven hier omtrent; alleenlijk is'er dit onderſcheid tuſſchen, dat ſommige hunne zomerhuisjes wat koſtelijker opgeſchikt, andere wederom wat meer veranderings van fonteinen gemaakt hebben.

Wanneer de Franken deze Hoven willen bezien, moeten ze te voet gaan, of op ezels rijden: alzoo de verwaantheid der Turken hen niet toelaat op paerden te zitten. En op dat een iegelijk evenwel in zulke gevallen gediend moge worden, zoo ſtaan'er altijd toegetakelde huurezels gereed. Als men daar nu opzit, volgt de meeſter van 't beeſt achter na, tot aan de plaats daar men wezen wil; prikkende geduurig van achteren met eenen gepinden ſtok, om te meer ſpoed te maken. 't Is waar, gedwongen te zijn om zulk eene verachtelijke gewoonte te gehoorzamen, zou dikwils in eenen edelmoedigen reiziger wel wat ſpijt konnen verwekken: maar daar is geen helpen aan; in gevalle iemand mijnen raad wil opvolgen, zoo zeg ik, dat 'er geen beter middel is als wel te vreden op den ezel te zitten, en dat verachtlijk bebrijf voor vermaak te nemen, gelijk wy deeden. Wy bragten den ganſchen dag door in den Hof, en keerden des avonds weder naar 't Konvent.

Zaturdag den 1. *Mey.*

Dezen ganſchen dag verſpilden wy in eenen anderen Hof, niet ver van den eerſten, maar met veel frayer zomerhuisjes, en allerleye fonteinen voorzien.

Zon-

Zondag den 2. Mey.

Eenigen uit ons gezelschap, zoo veele als'er lust toe hadden, gingen naar *Sydonaya*, zijnde een Griex Konvent, gelegen omtrent vier uren ten Noorden, of Noorden ten Ooſten van Damascus. De weg is, behalven twee ſteile opgangen, zeer goed. In dezen tocht trokken wy voorby twee dorpen, waar van het eerſte *Tell*, en 't tweede *Mezeen* genoemd word. Tamelijk ver ter rechterhand op legt een uitnemende hooge berg, die men zegd de zelve te zijn, daar *Kaïn* en *Abel* op geofferd hebben, en *Kaïn* zijnen broeder doodſloeg, brengende alzoo het eerſte exempel van bloedvergieten in de wereld.

Sydonaya legt aan de overzijde van een groot dal, op den top eener rotze, daar een trap in gehakt is, zonder welke het anders onmogelijk was op te komen. Rondom den top legt een ſterke muur, die het Konvent omringt. 't Is een zeer gering en ſlecht gebouw, en heeft niet bovengemeens in zich, dan alleen den wijn die'er valt; maar die is in der daad ook meer als gemeen, ja puiks puik. De Keizer Juſtiniaan heeft deze plaats geſticht, en met goede inkomſten voorzien. Tegenwoordig zijn'er twintig Griexe Monniken, en veertig Nonnetjes in; die, zoo 't ons toeſcheen, niet afgezonderd, maar onder en door malkanderen leven.

Op deze rots, en binnen een klein begrip in 't rond, leggen niet minder dan zestien kerken of bidplaatzen, altemaal byzondere namen toegewijd; als, de eerſte aan den *H. Johannes*: de tweede, den *H. Paulus*: de derde, den *H. Tomas:* de vierde, den *H. Babylas*: de vijfde aan de *H. Barbara:* de zesde, den *H. Chryſtoffel*: de zevende, den *H. Joſef*: de achtſte, den *H. Lazarus:* de negende, aan de *Gezegende Maagd*: de tiende, den *H. Demetrius:*

de elfde, aan de *H. Saba*: de twaalfde, den *H. Petrus*: de dertiende, den *H. Gregorius*: de veertiende, aan alle de *Heiligen*: de vijftiende, aan de *Hemelvaart*: de zestiende, aan *onzes Heeren gedaante-verandering*. Uit dit alles kan men heel licht besluiten, dat deze plaats oudtijds in geene kleine achtinge, ten opzicht van heiligheid, moet geweest zijn. Vele dezer kerken ging ik in persoon bezien, maar vond dezelve zoo vervallen en elendig gesteld, dat ik geen lust had al de anderen te bezoeken.

In de kapèl, daar die van 't Konvent dagelijks hunnen dienst plegen, geven zy voor een groot mirakel te konnen aantoonen, dat, eenige jaren geleden, hier gedaan is, en waar van ik dit verhaal, zoo als ik 't ontfangen heb, zal meedeelen.

Zy hadden eens een schilderytje van de Heilige Maagd in de kerk, daar veele menschen, die wat begeerden, naar toe vloeiden; en, wegens 't beloonen der gebeden, mitsgaders het veelvuldig genezen, alom zeer berucht was geworden. 't Gebeurde eens op eenen tijd dat zeker kerkschendige fielt gelegentheid kreeg dit mirakeleuze afbeeldzel te steelen: maar hy had het niet lang in bewaring gehad, of hy vond het wel haast veranderd in een waarachtig vleeschlijk ligchaam. Hy met verwondering en wroeging over zulken zeldzaam geval aangedaan, bragt die prijs wederom by de regte eygenaars, beleed zijne begaane misdaad, en smeekte om vergiffenis. De Monniken dat kostlijk juweel wedergekregen hebbende, en willende zulken droevigen ongeval voor 't toekomende verhoeden, dagten goed hetzelve in een steene kisje te leggen, en in eenen uitgehoolden muur, achter 't Groot Altaar te zetten, met eene yzere tralie daar voor, om alzoo voorraan allerleye schadelijke ondernemingen af te weren. Op de tralien hingen alderhande snorrepijpen, die de godsdienstige

ſtige ſmekelingen als zoo veele offerhanden tot dankbaarheid van de verhooringe hunner gebeden, in het weggaan aldaar gelaten hadden. Onder de zelfde kiſt, daar die vleeſch-gewordene ſchildery in legt, hebben zy altijd een zilver bekken ſtaan, om de afdruppende heilige olye te vangen, die zy zeggen dat uit het opgeſloten afbeeldzel vloeit, en voor allerhande qualen, byzonder die de oogen raken, wonderlijk goed is.

Aan de Ooſtkant der rotze is een oud, en in den harden ſteen uitgehoold Graf. Het vertrek is omtrent vierentwintig voeten in 't vierkant, en heeft ter zijden, na my voorſtaat, twaalf kiſten om ligchamen te bergen. Boven den ingang ſtaan zes beelden levensgroote, in drie niſſen, te weten in elks twee. Tegen den pedeſtal, daar die beelden op gezet zijn, ziet men eenige weinige Griexe woorden; die, zoo ver als ik ze in 't donker onderkennen konde, op deze volgende wijze waren:

ETOYCIΦ-	I[OY]AΔΦI[AI	IOYAΔAHMH
IOYAΔAPTЄ	Π]ΠIKOC	TPIOC KA[IA[PI]
ωIΔIPOC KAI	[K]AI ΔOMNCINA	AΔNH ГY[NH]
ΠPЄIГKY ГYNH	ГYNH	ΠANTAC ЄΠOIOY[N]
Onder de eerſte	*tweede*	*en derde Nis.*

Zeeker Heer uit ons gezelſchap en ik hebben reden, wegens een geval dat wy hier hadden, altijd aan deze plaats te gedenken. Een dronken Janitzer, die onder het venſter, daar wy zaten, heen reed, kreeg by ongeluk een dropje wijn, dat men wegſmeet, op zijnen rok: over welke onnozele daad hy zoo vergramde, dat hy zijn piſtool trok, en door 't venſter op ons aanlei. Indien het afgegaan ware, zoude zekerlijk een, of mogelijk wy beide, dewijl wy voor-aan zaten, ongelukkig geweeſt zijn: maar het behaagde God zijnen drift te beteugelen. Des avonds keerden wy al wederom naar *Damaſcus*.

Maan-

Maandag den 3. Mey.

Dezen morgen gingen wy uit om de ſtraat te zien, die *Hand.* 9: 11. genaamd word *de rechte*. Wy bevonden dezelve omtrent eene halve [Engelſche] myl lang te wezen, ſtrekkende Ooſt en Weſt door de geheele Stad. Nademaal nu gemelde ſtraat nauw is, en de huizen op verſcheide plaatzen aan weerkanten overhangen, zoo kan men het gezicht van deſſelfs lengte en rechtheid niet ter dege hebben. In de zelfde ſtraat is ook te zien 't huis van *Judas*, by wien de *H. Paulus* t'huis lag; en daar in eene oude Tombe, zijnde, zoo men zegt, die van *Ananias*: maar hoe hy hier begraven komt, konden zy niet zeggen, nog wy niet raden, omdat zijn eigen huis op eene andere plaats aangewezen word. De Turken hebben evenwel voor deze Tombe groote eerbiedigheid; en onderhouden'er eene altoos brandende lamp boven.

Na dat wy des naamiddags aan het Konvent eene vereering, wegens 't vriendlijk onthaal, gedaan hadden, verlieten wy *Damaſcus*, en zetten 't recht op *Tripoli* aan; voornemens, om onderwege *Balbeek* en de *Cederen van den Libanon* te zien. Om dit dan in goede ordre te verrichten, hielden wy den zelfden weg dien wy gekomen waren; en trekkende weder over de Riviere *Barrady*, langs de brug van *Dummar*, quamen wy wat verder by een dorp van den zelfden naam, en daar vernachtten wy. Dit was een naamiddags tochtje van drie uren.

Dingsdag den 4. May.

Dezen morgen verlieten wy onzen ouden weg, en ſloegen eenen anderen in die wat Noordlijker lag. In den tijd van anderhalf uur quamen wy by een dorpje genaamd *Sinie*, alwaar wy een oud overblijfzel, niet ver van daar,

op

op den top van eenen hoogen berg vonden, 't welk men zegt het graf van *Abel* te zijn, dat aan het omleggende land in oude tijden den naam van *Abilene* gegeven heeft. Sommige meenen ook dat in deze plaats de broedermoord begaan is. De Tombe is t'negentig voeten lang; en evenwel gelovenze hier, dat het de nette maat is van het aldaar begraven ligchaam. Hier ontmoetten wy eenen engen weg, tuſſchen twee ſteile rotzige bergen in, alwaar de Riviere *Barrady* midden door ſtroomt. Aan de overzijde van gemelde Rivier ſtonden verſcheidene hooge pilaren, die onze nieuwsgierigheid gaande maakten, om dezelve van wat nader by te beſchouwen. Wy bevonden het een voorſte gedeelte van een oud en pragtig gebou te zijn, maar wat het eigentlijk geweeſt was, konden wy niet raden.

Wy trokken langs de kant van *Barrady* heen, en raakten na verloop van drie uren by een dorp genaamd *Maday*, en in den tijd van nog twee uren by eene fonteine genaamd *Ayn-il-Hawra*, daar wy ons verblijf namen. Wy hadden dien dag iets minder als zeven uren afgelegt, en ten naſtenby Noord-Weſt aangereden.

Woensdag den 5. Mey.

Dezen morgen trokken wy voorby de fonteine van *Barrady*, en quamen in ruim anderhalf uur by een dorp genaamd *Surgach*. Hier verlieten wy het eng Dal, daar wy van den voorgaanden morgen af in gereiſd hadden, en klommen aan de ſlinkerhand den berg op. Na dat wy daar twee uren mede bezig geweeſt waren, raakten wy ten tweedenmale in de valeye van *Bocat*; en onzen koers vlak in 't Noorden op zettende, quamen wy in den tijd van drie uren te *Balbeek*. Onze ganſche tocht van dien dag was omtrent zeven uren, en ten naaſten by Weſtlijk geweeſt.

Te *Balbeek* ſloegen wy onze tenten op in eene plaats die ten Ooſten omtrent een half-quartier buiten de Stad legt, digt by een waterrijke en ſchoone fontein, waar uit een beek ſpruit, die na *Balbeek* vloeit, en die Stad geen klein vermaak en gemak toebrengt.

Des naamiddags gingen wy uit om de Stad te bezien: maar wy vonden goed, voor onze intrêe, vryheid van den Gouverneur te verzoeken, en met alle voorzichtigheid te werk te gaan: alzoo wy deze noodzaaklijke zorgvuldigheid geleerd hadden van eenige Engelſche Heeren uit onze Factory, die in hunne weerom-reis van Jeruzalem, in 't jaar 1689, deze Stad willende bezien, en geen achterdocht altoos hebbende, zeer ſlegt van 't volk wierden gehandeld, en gedwongen hun leven voor eene groote ſomme gelds te koopen.

Balbeek word voor het oud *Heliopolis*, of de *Zon-Stad* (zijnde de rechte beteekenis van 't woord) gehouden. De tegenwoordige naam *Arab*, die miſſchien de alderoudſte is, loopt daar al mee op uit: want ſchoon men door *Baäl* al de afgoden in 't gemeen, van wat kunne of rang zy ook zijn, verſtaat, zoo word'er evenwel dikwils de Zon, als opperſte afgod van dit land, mede te kennen gegeven.

De Stad legt in eene zeer vermaaklijke en welgelegene Landsdouwe, aan de Ooſtzijde der valeye *Bocat*; is meeſt vierkant, en met eenen tamelijk goeden muur, die met even wijd van elkanderen ſtaande ronde toorens voorzien is, omringd. Voor zoo veel ik met het oog zien konde, giſte ik elke kant omtrent twee ſtadien lang te wezen. De huizen zijn altemaal van 't gemeenſte ſlag, en in dier voege, gelijk men ze doorgaans in de Turkſe dorpen vind.

Aan de Zuid-Weſt zijde der Stad ſtaat een vervallen ſtuk van een voortreffelijk gebouw, 't welk ook het eenigſt is waarom die Stad bezogt word. In oude tijden

GEZICHT VAN BALBECK.

Te *Balbee*
ten Ooſten
digt by eer
beek ſpruit
vermaak er

Des naa
maar wy
den Gouve
heid te we
vuldigheid
uit onze F
lem, in 't
achterdoch
den gehan
ſomme gel

Balbeek
(zijnde de
tegenwoor
is, loopt d
al de afgo
ook zijn,
als opperſ

De Sta
Landsdou
vierkant,
even wijd
is, omrin
giſte ik el
De huizer
voege, ge

Aan de
len ſtuk v
eenigſt is

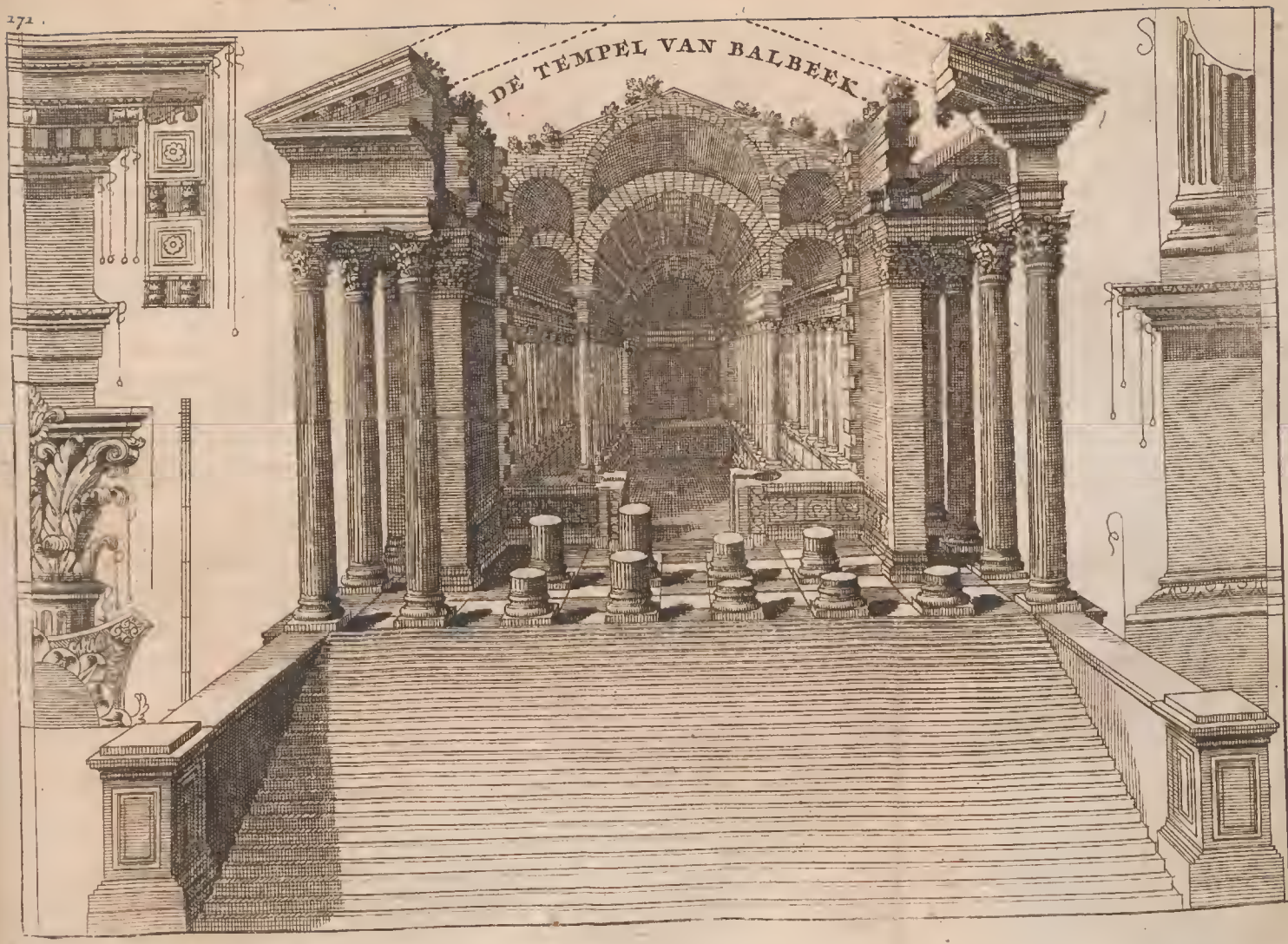
DE TEMPEL VAN BALBEEK.

den is het een Heidenſche Tempel, en beneffens vele andere gebouwen die daar aan behoorden, een heerlijk werk geweeſt: maar in latere tijden zijn die oude geſtigten verhakkeband, en met byvoeging van eenige anderen in een Kaſteel verkeerd, onder welken naam het hedendaags nog deurgaat. De gebouwen die men'er bygedaan heeft, zijn van geen gemeen maakzel, en evenwel zeer wel te onderſcheiden van 't geen ouder is.

Het eerſt dat men in 't naderen van dit vervallen overblijfzel ontmoet, is een klein rond gebouw, altemaal van marmer; omringd met zeer ſchoone Corintiſche pilaren, hebbende van boven eene uitnemende fraaije korniſſing, die rondom het gebouw heen loopt. Het gedeelte dat-'er nu nog overig is, waggeld zeer, maar de Grieken gebruiken 't evenwel nog tot eene Kerk. Het was te wenſchen dat het gevaar van neêr te ſtorten, waarmede ze geduurig gedreigd worden, wat meer yver en ernſt onder de Gebeden van dat volk te weeg bragt: alzoo de Grieken de oneerbiedigſte en zorgelooſte menſchen, ten opzicht van den Godsdienſt, ſchijnen te wezen, die'er in de geheele Chriſten wereld, van wat Natie ook, te vinden zijn.

Hier van daan quamen wy by een groot vaſt gebouw: 't welk ik, ſchoon zeer verheven en van zware vierkante ſteenen opgemaakt, echter voor een gedeelte van 't bygevoegd werk houde: want van binnen ziet men nog eenig overſchot van beelden in de muren, en ſteenen met verkeerde romeinſche letteren ſtaan. In den eenen ſteen vonden wy gehouwen DIVIS. en in eenen anderen regel, MOSC. Door dit gevaarte gaat men in eene ſchoone overwulfde wandelplaats of galery van 150. treeden lang, langs welke men tot in den Tempel gaat.

Deze Tempel is een langwerpig vierkant ſtuk, van 96. voeten breed, en net eens zoo lang, waar van'er 54.

afgegaan zijn tot de πρόναος, of *voor-Tempel*, die nu, ter oorzake dat de daar onderſtaande pilaren zig begeven hadden, ganſch ter neêrgeſtort lag. Het hol van de kerk, dat nog in zijn geheel is, heeft in 't rond eene ſchoone Galery, ſtaande op pilaren van de Korintiſche orde, die zes voet en drie duim over den diameter dik, vijf-en-veertig voeten hoog, en yder uit drie ſteenen opgemaakt zijn. Negen voeten ſtaan deze pilaren van elkanderen, en ook van den muur. Aan elke zijde van den Tempel zijn'er veertien, en aan de enden acht, mits dat de hoeken in beide getallen gerekend worden.

Rondom de kapitélen van gemelde pilaren loopt een zeer fraaye architraaf, en eene raar geſneedene kornis: de Galery is gedekt met groote ſteenen, die boogswijze uitgehoold, en tuſſchen de kolommen en den muur des Tempels gelegt zijn. Regt in 't midden van yder ſteen is de een of de ander Heidenſche God, Godeſſe, of Held uitgehouwen. Ik zag onder anderen ook nog eenen *Ganimedes*, en den *Arent* die met hem wegvloog, beide zo levendig gedaan, dat daar door uitnemend wel word afgebeeld het vers in Martialis,

Illæſum timidis unguibus hæſit onus.

De Tempelpoort is een-en-twintig voeten wijd; maar de hoogte konden wy niet neemen, omdat ze meeſt met puin toegedempt lag. Zy was ook frai beſneden, en in 't rond ſchoon beſchilderd. Aan de benedenſte kant van 't Portaal is een uitgehouwen Arent, wiens vleugels regt boven iemands hooft hangen als men'er in komt, en twee derdeparten van de ganſche poort beſlaan, hebbende op yder vleugel eene Faam. De Arent heeft in zijne klauwen eenen mercurius-ſtaf, en in zijnen bek de ſnoeren of linten die uit twee kranſſen voortkomen, en waar van de andere twee enden ter zijden by die twee Famen vaſtgehouden worden.

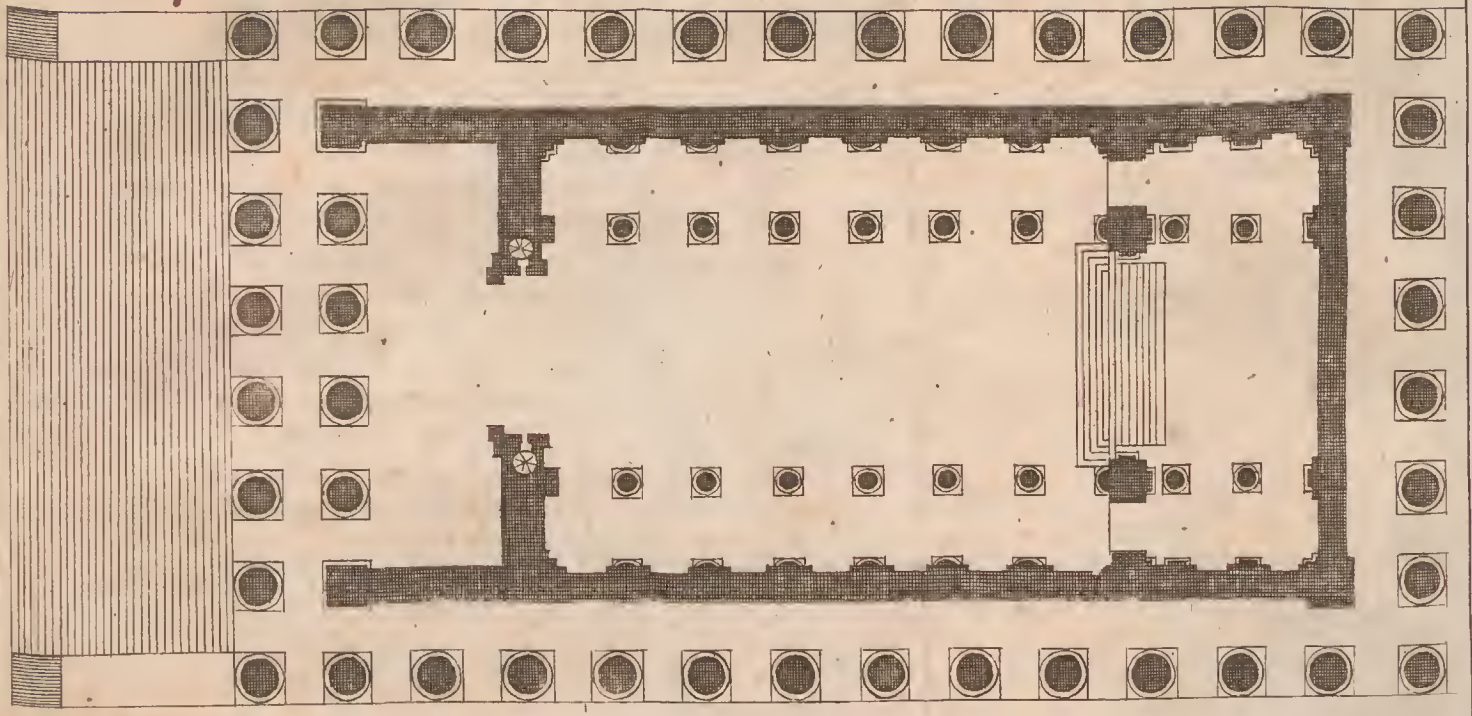

Platte Grond des Tempels.

Fol. 172.

van geloofd te zullen worden, op dat men hem niet ver-

[illegible] Tijden by die twee Namen vastgehouden worden.

worden. Het een en 't ander moet ik bekennen een ſchoon ſtuk ſnywerks te zijn.

De Tempel is van binnen 120. voeten lang, en 60. breed. Binnensmuurs ſtaan rondom twee ryen pilaren d'eene boven den anderen; en tuſſchen die pilaren zijn niſſen, ongetwijffeld om afgoden in te zetten. Van deze pilaren zijn'er aan elke zijde acht, en van de niſſen negen.

Omtrent vierentwintig voeten van het boven-end des Tempels ſtaan nog ſtukken van twee ſchoone gerimpelde pilaren, die na aller oogen ſchijn aldaar eene ſcheidinge gemaakt, en het verhemelzel boven den opperſten afgodstroon, die in eene heele groote Nis aan dit end ſchijnt geplaatſt geweeſt te zijn, onderſchraagd hebben. In 't afgeſchooten gedeelte dat nu nog overig is, ziet men in eenen platten grond uitgeſneden *Neptuun*, eenige *Tritons*, *Viſſchen*, *Zeegoden*, *Arion en den Dolfyn*, mitsgaders nog vele andere Zeemonſters. Het dak van 't ganſche gebouw, legt t'eenemaal neergevallen: maar dit moet ik evenwel van het geheele werk, zoo als het nu nog ſtaat, zeggen, dat het zich zoo magtig en groot opdoet, dat ik van mijn leven te vooren niets diergelijks gezien heb; en dat het ook allezins de heerlijkheid der oude bouwkonſt te kennen geeft.

Omtrent hondert en vijftig voeten van dien Tempel vind men eene ry van Korintiſche pilaren, zeer dik en hoog, met eene koſtlijke architraaf en korniſſing boven aan. Het ſpreekt van zelfs dat dit een overblijfzel van een pragtig gebouw moet zijn: maar 't geen men'er nu van ziet is recht bequaam om iemand met leedwezen aan te doen, dat'er geen meer is overgeſchooten.

Hier ter plaatze is nog iets opmerklijks: maar iemand dient noodzakelijk, eer hy het oppert, verzekerd te zijn van geloofd te zullen worden, op dat men hem niet ver-

dagt houde, als of hy de vryheid der Reizigers misbruikte. Dat ik meen is een groot gedeelte van den ouden muur, of περίβολος, daar al deze bovengemelde gebouwen in beſlooten leggen: een muur, die uit zulke onmanierlijke groote ſteenen beſtaat, dat de naburige volkeren meenen, (gelijkze van alle vreemde dingen van die natuur gewoon zijn te denken) dat het een werk is door den Duivel zelf gemaakt. Wy namen de moeite drie van de grootſte ſteenen te meten, en bevonden datze t'zamen 183. voeten lang waren; te weten, de eene 83. en d'andere twee elk 80. voeten. In de dikte haddenze yder 12. en in de breedte even zoo veel voeten. Deze drie ſteenen lagen end aan end in eene ry; voorts was de geheele muur van diergelijke ſteenen opgemaakt, maar ik heb'er geene zoo groot gezien als deze. Dog het grootſte wonder hier omtrent is, dat die ſteenen meer dan twintig voeten boven gronds in den muur leggen.

Aan de Ooſtkant van de Stad ſtond in het hangen van een heuveltje, eene oude Toſcaanſche pilaar, van omtrent acht-en-vyftig voeten hoog, en vyftehalf voet over zijn diameter. Van boven tot beneden liep'er aan de eene zyde een geutje door, waar uit wy giſten, dat hy daar geſteld was om water op te trekken.

Toen wy by onze tenten wederquamen, wierden wy door des Moſolems dienaren wat onthutſt, nopens onzen Kafar. Wy vonden evenwel goed op zulken plaats als deze niet lang te ſtaan harrewarren, maar zoo nauw te dingen als wy konden, en te vertrekken.

Niet ver van de plaats daar wy ons verblyf hadden, ſtond eene oude Moské, (en gelyk ik te vooren gezegt heb) eene zeer ſchoone fontein, die voor dezen rondom vercierd is geweeſt met fraai ſteen-werk, dat nu meeſt geſchonden was, hoewel wy 'er dit onvolmaakt opſchrift nog vonden.

ΤΩΝ ΧΕΙ(ΙΕΙΕΡΕΙΩΝ ΠΞΞΟΝΕΩΚΤΙC ΤΟCΠΑΝΝ
ΒΑΕΠΕΙΝ ΔΕΔΩΚΕΝ ΩΡΡΕCΤΕΚΑΙ ΝΕΟΝ
ΧΡΥCΟΝ ΠΑΡΑCΧCΞCΩCΙ ΒΙΟC ΤΕ ΜΕΓΑC
ΤΑΩΡΤΕΝΤΝ-ΡΕCΤΙΠΗΓΑΙΟΝ ΠΟΛΥ
ΕΥΧΑΙC ΘΕΟΔΟΤΟΥΤΟΥ ΟCΙΟΥ ΕΠΙCΚΟΠΟΥ.

Donderdag den 6. Mey.

Wy vertrokken des morgens zeer vroeg van *Balbeek*, nemende onzen weg vlak door de Valeye. In het trekken langs de Stadtsmuur, zagen wy 'er verſcheide ſteenen met Romeinſche letters en namen, heel ongeregeld, en ſommige op zijn kant, in leggen; een klaar bewijs, dat die muur uit de ſtukken en brokken der oude Stadt is opgemaakt. Op de eene plaats vonden wy deze letters, RMIPTITVEPR, op eene andere deze VARI----, op eene derde weer NERIS, op andere wederom LUCIL---- en SEVERI en CELNAE en FIRMI, 't welk nergens anders toe dient, dan om maar aan te wijzen, tot hoe ver de Romeinen oudtijds in deze plaats geneſteld zyn geweeſt.

Een uur daar na trokken wy voorby een dorp genaamt *Ye-ad*; en na verloop van nog een uur gingen wy een weinig bezijden den weg, ter regterhand, een oude gedenkpilaar zien, die zeven-en-vyftig voeten hoog, vyf over zyn diameter, en volgens de Korintiſche bouworde was, hebbende aan de Noordzyde eene tafel, alwaar een opſchrift op geſtaan heeft, maar daar de letters glad uitgedaan waren. In nog een uur geraakten wy aan de overzijde van de Valeye, aan den voet des bergs *Antilibanus*.

Wy toogen aanſtonds den berg op, en raakten na twee uren in eene groote laagte tuſſchen de bergen, in welkers mid-

midden een Meir lag, dat met zynen ouden Griexen naam genoemd word *Limone*; en omtrent drie ſtadien lang is, hebbende geen ander water dan dat het ſmelten der ſneeuw byzet. Onze gidzen hadden gaerne gezien dat wy hier 's nagts gebleven waren; ja verzekerden ons, ingevalle wy hooger opgingen, wy dan genoodzaakt zouden wezen in de ſneeuw te moeten ſlapen: maar wy waagden 't; achtende eene koude plaats beter te zyn dan eene ongezonde. Een uur hooger-op raakten wy by de ſneeuw, en gingen al vadzende nog anderhalf-uur voort. Hier zogten wy in de hoogte den warmſten plek uit die'er te vinden was, en namen ons verblyf dien nagt boven op den top van den *Libanon*. Onze ganſche togt dien dag bedroeg omtrent achtehalf-uur.

De *Libanon* is hier omtrent niet rotzig, maar ryſt en daalt alleenlijk eenige uren ver met kleine gemakkelijke bultjes, dog is evenwel t'eenemaal bar en woeſt. Uit de plekken daar geen ſneeuw legt, ſchijnt de grond als met een ſoort van witte leyen, heel effen en glad, overdekt. Het eenigſt voordeel dat dezen berg bybrengt, is, dat'er wegens de ongemeene hoogte, een groote overvloed van ſneeuw op vergadert, 't welk in den Somer ſmeltende, de rivieren en fonteinen beneden in de Valeyen rijklijk met water vervult. Wy zagen in de ſneeuw voetſtappen van verſcheide wilde beeſten, die de eenigſte bewoonders van de opperdeelen dezes bergs zyn.

Vrydag den 7. Mey.

Dezen morgen gingen wy vier uren lang, meeſt gedurig op dik gevallen ſneeuw, welke bevrooren zynde, ons en onze paerden konde dragen: en na dat wy toen nog een uur gedaalt hadden, quamen wy by eene fonteine; die, na een daar digt by-gelegen dorp, genaamd word

Ayn-

Ayn-il-Hadede. Nu geraakten wy in eene beetere landſtreek.

Hier ter plaatze moeſten wy, om naar *Canobine* en de *Cederen* te gaan, den gemeenen weg verlaten. Sommigen uit ons gezelſchap gingen ten dien einde ter zijden af, terwijl anderen liever regt op *Tripoli* wilden, daar wy niet boven de vier uren van daan waren. Wy namen met ons eenen Gids, die voorgaf dat hy den weg naar *Canobine* zeer wel kende: maar hy toonde wel haaſt een onbedreven leidsman te zijn: want na dat hy ons eenige uren lang in een verward en onbetreden doolhof tuſſchen de bergen omgevoerd hadde, en zich ganſch verdwaald vond, moeſten wy te dier tijd van ons voorneemen afſtappen, en regt-toe regt-aan naar *Tripoli* ſteeken, alwaar wy laat in den nagt aanquamen, en van onze waerde vrienden, den Heer Conſul *Haſtings*, en den Heer *Viſſcher*, naar ouder gewoonte, met vele vriendſchap, treffelijk onthaald wierden.

Zaturdag den 8. *Mey.*

Des naamiddags bragt ons de Heer Conſul *Haſtings* naar het kaſteel van *Tripoli*, dat zeer vermaaklijk op eenen berg legt, en de ganſche Stad beſtrijkt, maar met wapenen, en andere oorlogsbehoeftens, ſlegt voorzien is, ja verſtrekt veel eer tot een gevangenhuis, dan eene plaats om bezetting in te leggen. Te deez' tijd was'er een arm gevangen Chriſten in opgeſlooten, genaamd *Sjek Eunice*, een Maronijt. Hy had te vooren zijn geloof verzaakt, en lange jaren als een Mahometaan geleefd: maar in zijne hooge jaren herriep hy zijnen afval, en ſtierf'er voor; want door bevel van den Baſſa wierd hy, twee dagen na ons vertrek van *Tripoli*, aan eenen paal geregen. Deze ſtraf word gemeenlijk onder de Turken over de alderzwaarſte misdaden geoeffend: en het is ook waarlijk eene van de afgrijſſelijkſte

en wreedſte ſtraffen die men de menſchelijke natuur aandoen kan. Het regt word op deze wijze uitgevoerd: Zy nemen eenen paal, omtrent zo dik als een mans been, van acht of negen voeten lang, die aan 't eene end heel ſcherp gemaakt is; deze leggen zy op den rug van den miſdadiger, en dwingen hem die te dragen tot aan de plaatze des Geregts; volgende hier-in de gewoonte der oude Romeinen na, die de boosdoenders ook dwongen hun eigen kruis te dragen. Op de droevige ſchouwplaats gekomen, drukken zy den paal in het fondement van den ellendig gedoemden, en trekken hem dan by de beenen neêrwaars, tot dat de punt van den paal by de ſchouders uitkomt. Daar na rechten zy den ſtaak op, en zetten dezelve vaſt in den grond. De miſdadiger, die op deze wijze zit, blijft niet alleen in 't leven, maar drinkt, rookt, en praat zelf met zijn volle verſtand, ja ſommige blijven in dien toeſtand dikwils vier-en-twintig uren lang: maar wanneer de elendig gepijnigde een of twee uren dus erbermelijk en verſmaad gezeten heeft, zoo word aan den eenen of den anderen omſtander gemeenlijk vryheid vergund, hem uit barmhartigheid een ſlag voor 't hart te geven, om alzoo van zijn onuitſpreeklijk jammer een einde te maken.

Zondag den 9. Mey.

Uit vreze dat my nooit eenige gelegentheid mogt ontmoeten, ondernam ik dezen dag nog eens de *Ceders* en *Canobine* te bezichtigen. Na dat ik drie uren door de vlakte van *Tripoli* gereden hadde, quam ik aan den voet van den *Libanon*, en van daar al opwaarts gaande, geraakte ik, niet zonder groote moeite, in den tijd van vijftehalf uur by een dorpje, genaamd *Eden*; en in nog derdehalf uur by de *Ceders*.

Deze voortreffelijke boomen groeijen onder de ſneeuw op

op het hoogſte van *Libanon*, en zijn aanmerkenswaerdig, zo wel ten opzigt van hunne oudheid en grootte, als wegens de menigvuldige zinſpeelingen die'er in het woord van God op gemaakt worden. Sommige zijn ongemeen oud en geweldig dik; andere wederom jonger en kleinder. Van de eerſte telde ik'er niet meer dan zeſtien, maar de laatſte zijn talrijk. Ik mat eenen van de dikſte, en bevond dat hy zes-en-dertig voeten en zes duim in 't rond, en nog volkomen gaaf was, en dat hy zijne takken hondert en elf voeten ver uitſpreidde. Vijftien of zestien voeten van den grond verdeelt zig de ſtam in vijf armen, waar van de minſte voor geenen grooten boom behoeft te wijken.

Na dat ik omtrent een half uur hier met kijken bezig geweeſt was, begonden de wolken te dikken, en zeer laag langs den grond heen te trekken; invoegen het zoo donker wierd, dat de Gids ter nauwernood den weg weêrvinden konde. Wy kruiſten al gins en herwaarts, en waren by-na zeven uren aldus verwilderd, waar door ik geen kleintje benauwd wierd, vreezende dat ik op dezen *Libanon* nog eene nagt zoude moeten doorbrengen: maar eindelijk geraakten wy, na lang ſukkelen en het oeffenen van vele lijdzaamheid, op den weg die na *Canobine* loopt, alwaar ik by donker aanquam, en heel wel onthaald wierd, 't welk ik, na zoo eenen moeilijken tocht, ook ten hoogſten van nooden had.

Canobine is een Maronitiſch Konvent, en een Patriarchale ſtoel, die *F. Stephanus Edenenſis*, een man van geleerdheid en ommegang, tegenwoordig in bezit heeft. Het is een zeer gering gebouw; maar de ſtand uitnemend bequaam tot afzondering en godsdienſtigheid: want daar is een groote breuk in de zijde van den *Libanon*, die ten minſten zeven uren ver regt in den berg oploopt, zijnde aan weerkanten geweldig ſteil en hoog, en van onder

tot boven met geurige groente bezet; behalven dat'er nog overal fonteinen doorſpeelen, die als aangename watervallen van de rotzen neerſtorten, en alles vochtig maken en verfriſſen. Dit is een regt konſtwerk der Natuure. Het water nu, dat op den grond by malkander komt, brengt daar eene fnelvlietende beek voort, welkers aangenaam geruis overal gehoord word, en geen klein vermaak aan de plaats toebrengt. *Canobine* legt aan de Noordkant van gemelde breuk, tegen de ſteilte van den berg, omtrent regt in 't midden tuſſchen den voet en den top, vlak ter zijden den ingang van een groot hol; hebbende eenige weinige vertrekjes die voor-uit kijken, en 't ligt van de Zon ontfangen; maar de reſt zijn altemaal onder d'aarde. De Keizer *Theodoſius* de Groot is'er d' eerſte ſtichter van; en niettegenſtaande hetzelve dikwils herbouwd is geworden, zoo verzeekerde my nogtans de Patriarch, dat de kerk van d'aldereerſte grondveſting af gebleven was. Maar wie het gebouwd heeft of niet, het is een ſlegt werk, en ſtrekt niet veel tot eere van den eerſten ſtichter. Het legt, gelijk ik gezeid heb, in eene Grotte, maar ontfangt van vooren een weinig ligts. Voor-aan hangen twee klokjes in den muur, om de Monniken, tot het plegen van den Godsdienſt, by-een te roepen: een voorregt dat in deze Landſtreek nergens geleden word; ook zouden zy het niet mogen doen, maar de Turken zijn'er vergenoeg van daan om het niet te hooren.

De valeye van *Canobine* was in oude tijden een plaats werwaarts veele godvruchtigen zig heen begaven; en dat niet zonder reden: want heden ten dage vint men'er nog kluizen, cellen, klooſters, en wat dies meer is, zonder getal; ja daar is geen eene plek aan den berg, die maar een weinig ter zijden uitpuilt, of daar ſtaat doorgaans al 't een of 't ander op om de Monniken of Heremiten

te

te ontfangen: maar tegenwoordig worden 'er geene van bewoond.

Maandag den 10. *Mey.*

Na het middagmaal nam ik afſcheid van den Patriarch en keerde weder naar *Tripoli*. Ik ſloeg een eng ſchuins pad in; dat ter zijden de breuk gehakt was, en had drie uren werk eer ik van den berg raakte; en toen nog drie uren eer ik te *Tripoli* quam.

Dingsdag den 11. *Mey.*

Dezen dag namen wy afſcheid van onze waarde vrinden te *Tripoli*, om weder naar *Aleppo* te keeren. Wy hadden een ſtrijd by ons zelven, of wy den zelfden weg, die wy in onze uitreize genoomen hadden, zouden inſlaan, of eenen anderen, door *Emißa Hempſe* en *Hamal* henen: maar wy wierden gewaarſchoud, dat deze laatſte niet veilig was: derhalven vergenoegden wy ons met den ouden weg; te meer, alzoo wy altemaal ons kinds gedeelte, zoo wel van vermaak als ongemak, reeds wech hadden, en een iegelijk genegen ſcheen op de kortſte en ſpoedigſte wijze een einde van beide te maken.

Alles wat ons onder 't reizen op dien dag als wat nieuws voorquam, was eene byzondere manier die de boeren hadden om 't kooren in te zamelen: want het was nu in den Herfſt. Zy rukken ganſche handen vol met wortel en al uit; latende de velden zoo naakt als of 'er nooit iets op geſtaan hadde. Dit dedenze in alle Ooſterſche plaatzen die ik gezien heb: en de reden is; op dat 'er van hun ſtroo, 't welk zeer kort valt, en by gebrek van hooi, tot noodzaaklijk onderhoud voor hun vee verſtrekt, niets verloren gaa. Ik trek dit te meer aan, om dat het eenig licht ſchijnt te geven aan de ſpreekwijze van den Pſal-

miſt, *Pſal.* 129: 6. *'t welk verdorret eer men het uittrekt*; alwaar op deze gewoonte ſchijnt gezien te worden. 't Is waar, in 't volgende vers word geſprooken van eenen *Maaijer*, maar dan is het zulk een, die zijne handen niet vult; en dus word de voorgaande uitlegginge veel-eer bekragtigd dan om-ver geſtooten.

Wy quamen eindelijk na verloop van acht dagen, langs onzen ouden weg, zonder merklijke tegenſpoed of ramp, by de *Hoonigkaan*, alwaar wy eene meenigte goede vrienden van *Aleppo* vonden; die, van onze te rugkomſt verwittigd, uit waren gegaan, om ons te verwelkommen. Na dat wy te zamen het middagmaal gehouden, en malkanderen over de gelukkige by-een-komſt begroet hadden, gingen wy nog dien zelfden avond naar *Aleppo*.

Dus wierden wy door Gods oneindige barmhartigheid en beſcherminge wederom veilig gebragt een ygelijk by het zijne. Maar eer ik hier ſluit, heb ik nog eene zaak aan te merken, die ik ook aan alle, welke deel gehad hebben in deze pelgrimagie, ten hoogſten beveele met dankbaarheid te gedenken: te weten, dat onder zulk een groot gezelſchap als wy uitmaakten, in 't midden van zoo veelerlei gevaren en ontmoetingen, verandering van ſpijze, lucht, en ſlaapplaatzen die dikwils op verre na de beſte niet waren, niemant onzer het minſte ongeval gedurende de ganſche Reis overkomen is; ja dat'er, wanneer yder tot ruſte quam, niet meer dan een, wegens geledene ongemakken, ziek wierd: 't welk ik, ten opzigt van zulken byzonderen weldaad, te geringer ſchatte, omdat het onder zoo veele lieve vrienden en reisgenooten, my te beurt is gevallen.

Δίξα Θεῷ.

E I N D E.

TWEE

TWEE BRIEVEN

over de zelfde ſtoffe,

Geſchreven door den Auteur aan den Heere Osborn, *Lid van 't Exeter Collegie; dienende tot antwoord op eenige vragen die gemelde Heer hem voorgeſteld hadde.*

MIJN HEER

IK heb den uwen van den 27. Junii 1698. wel ontfangen, en drie maanden geleden wederom een kort antwoord te rug gezonden, met belofte, dat ik ter gelegener tijd, 't geen'er toen aan ontbrak, zoude vervullen: welke belofte ik nu ga volbrengen.

Uwe begeerte was dan, dat ik eens eene beſchrijving zou doen van de Turken, en de wijze op welke wy onder hen leven.

Indien ik mijne gedagten omtrent het eerſte uitten zoude, zoo konde ik wel een geheel boek opvullen: ik zal dan voor tegenwoordig alleen maar zeggen; Dat zy, zoo 'k meen, op verre na niet overeenſtemmen met het geen men hen in Chriſtenrijk toeſchrijft; byzonder ontrent hunne regtvaerdigheid, het houden van woord, en andere diergelijke deugden; waar van ik dikwils zoo breed heb hooren opgeven, en hen zoo zeer heb hooren prijzen, als ofze alle Chriſtenen en andere volkeren diesaangaande ver overtroffen. Ik zegge dan, dat ik van ganſch andere gedagten ben: ja dat de Chriſtelijke Religie, niettegenſtaande wy hare zuiverheid en voortreffelijkheid op verre na niet beleven, nogtans dezen roem moet wegdragen, dat zy zoo veel vermogen op de gemoe-

moederen harer belijderen heeft, dat hunne deugdzaamheid boven die der Turken ver uitblinkt. Ik heb dikwils van onze Kooplieden gehoord; dat een Turk altijd zal bedriegen, als'er zig maar gelegentheid opdoet. Vriendſchap, edelmoedigheid, vernuft, aangename ommegang, en alle hoedanigheden van een zuiver gulhartig gemoed, zijn (volgens 't begrip dat men'er onder de Chriſtenen van heeft) t'eenemaal vremd en onbekent by hen; ſchoon zy in 't ſtuk van koopmanſchap en wereldſche onderhandelingen gaauw genoeg zijn; ja zy hebben de bequaamheid om groote reekeningen van eene meenigte verkofte of ingekofte goederen, zonder behulp van boeken in 't hoofd te onthouden, en dat door eene natuurlijke Cijfferkonſt, die ze uit gewoonte en noodzaaklijkheid aanqueeken. Hun Godsdienſt beſtaat voornamentlijk in het uitwendig vertoonen van een ſtaatig en needrig gelaat, zonder dat ze 't minſte aasje van wijsheid of deugd in het gemoed zoeken t'ontſteeken. Op hunne gezette beede-uren, die viermaal des daags zyn, ziet men dat ze in de openbaarſte plaatzen, daar 't meeſte volk voorby gaat, met de allerdemoedigſte en naaukeurigſte waſſchingen, met de allerdiepſte buigingen en geregelſte voetvallen, verzelt met een holle ſchorre toon, waar in het wezentlijkſte van hunne gebeden beſtaat, zig tot de devotie gereed maken. Ik heb gezien, datze uit teedere barmhartigheid aan vogelvangers (die'er op getrierd zijn, en het als een koopmanſchapje houden) geld hebben gegeven, om de arme gevangene beesjes weder los te laten, en in de natuurlijke vryheid te herſtellen; terwijlze hunne eigene ſlaven in de zwaarſte dienſtbaarheid als geknevelt hielden. Op eenen anderen tijd zullenze vleeſch koopen om honden en katten te verzadigen, en t'effens iemand met de allervreeſſelijkſte vloeken (waar in deze Oo-

ſter-

ſterſche volkeren zekerlijk alle Natien van den aardboodem overtreffen) honger en peſt toewenſchen. Zy kennen byna geen ander vermaak dan vleeſchlijke welluſtigheid. En niet-tegenſtaande dit alles, zoo hebbenze nog ongelooflijk veel op met hunne eigene Religie, en verfoeijen die van anderen: dog ik merk dit aan als een groote konſt van den Duivel, om hun des te beter gevangen te houden. Zy komen t'eenemaal over-een met de beſchrijvinge die onze Gezegende Heiland van de Joodſche Farizeën deede. In 't kort, geilheid, verwaantheid, begeerlijkheid, en de aldergrootſte geveinſdheid zijn hunne voornaamſte hoedanigheden. Het eenigſt dat ik ooit als prijswaerdig in hen beſpeurd heb, is de uitwendige zedigheid in hun gelaat; de diepe eerbiedigheid die ze den Godsdienſt, met alles wat 'er aan behoort, toedragen; en hunne groote maatigheid en ſpaarzaamheid: want de waardy van eenig ding heeft in Turkyen zoo veel vermogen niet, dat men 'er, gelijk in Engeland, eene mode van maken kan.

Wat nu ons leven onder hen belangt, dat is in allen deele geruſt en veilig, zijnde al wat wy wenſchen konnen, dewijl hun ommegang by lange na de aangenaamſte niet is. Wy vermaken hier malkanderen. En nademaal wy ruim veertig ſterk zijn, zoo ontbreekt het ons nooit aan eene vriendlijke en aangename onderhoudinge. Onze levenswijze ſchijnt, in ſommige opzigten, wel met het Academiſche overeen te komen. Wy zijn hier, even als in de Collegies, yder nagt van elkanderen afgezondert, en in vierkante vertrekjes opgeſlooten. Wy zetten den dag, gelijk gy doet, altoos met gebeden in; en hebben onze gezette tijden tot het waarnemen der bezigheden, maaltijden, en verzetjes. 's Winters jagen wy tweemaal ter week in een zeer vermaaklijk veld; en des Somers gaan wy ons dik-

wils, met het ſpeelen naar de bal, of eenige andere oeffeningen, onder onze tenten verluſtigen: invoegen het wel af te nemen is, dat ons geene tijdkortingen, die te gelijk geoorlofd en gezond zijn, ontbreken. In 't kort, ik houd het daar voor, dat'er geen Genootſchap buiten Engeland te vinden zy, 't welk, ten opzigt van alles wat goed en wenſchelijk is, by dit mag vergeleken worden. Maar genoeg van dit verward verhaal, dat ik gaarne wat bekort en in beter ordre geſteld zoude hebben, indien de tijd my zulx hadde toegelaten.

Den 10. *Maart* 1699.

TWEEDE BRIEF.

MIJN HEER,

Op de vraagſtukken die gy my, nopens *Gehazys Nazaten* en den *Griexen ban*, hebt voorgeſtelt, kan ik niet veel antwoorden; evenwel hoop ik dat het genoeg zal zijn om u, en uwen vriend te voldoen.

Wanneer ik in 't Heilig Land was, vond ik eenigen die onder *Gehazys* quaal gingen zwoegen; maar geene die den oorſpronk van dien man wiſten af te leiden. Sommige onder hen waren arm genoeg om van zijn maagſchap te wezen, voornamentlijk die van *Sichem*, (nu *Naploſa* genaamd) alwaar niet meer als tien te gelijk ('t zelfde getal dat onze Zaligmaker, niet ver van die plaats, gereinigt heeft) op ons af quamen om wat te hebben. Zy komen altijd met kleine emmertjes in de hand, om'er d' aelmoes van den mildadigen in te ontfangen, dewijl het aanraken beſmettelijk, of ten minſten voor onrein gehouden word. De melaatsheid die ik onder hen beſpeurde, verſchilt zeer veel

veel van 't geen ik diesaangaande in *Engeland* gezien heb: want hun ganſche huit is niet alleen met eene vuile ſchurfte korſt bedekt, maar al de gewrigten, byzonder die van handen en enkels, zijn met eene jichtige ſtoffe zoodanig opgezwollen en ontſteeken, dat men qualijk word van 't zien. Ik kan hunne beenen niet beter afmalen als by de motvoeten der oude afgehaalde ſleepers paerden. En om de waarheid te zeggen, de quaal, zoo als men ze daar ziet, is zoo rottig, datze wel voor de alderergſte bederving, die het menſchlijk ligchaam in dit leven kan overkomen, mag gehouden worden: en daarom konden de Heilige Schrijvers de onreinigheid en beſmettinge der zonden ook nergens beter by vergelijken, dan by de melaatsheid. Maar om weder tot *Gehazy* te keeren: het zoude geenzins te verwonderen wezen al was zijne afkomſt niet meer te vinden; dewijl de beſte Jooden hedenſdaags t'eenemaal in 't opmaken hunner geſlagtregiſters het ſpoor bijſter zijn. Behalven dat; ik vind ook gene noodzaaklijkheid in de H. Schriftuur, waarom men het nazaatſchap van *Gehazy* vereeuwigen zoude: want u is ten vollen bekend, dat de ſpreekwijze, *tot in eeuwigheid*, dikwils in de H. bladeren in eenen bepaalden zin genomen word; waar toe het aanſtellen van *Pinehas* zaad tot het Prieſterdom, *Num.* 25: 13. als een voorbeeld mag verſtrekken; aangezien die nakomelingen, gelijk gy weet, het Prieſterſchap ganſch afgenoomen, en hetzelve aan *Eli*, (dat een ganſch ander geſlagt was) omtrent driehondert jaren daar na gegeven is.

Uwe andere voorgeſtelde zwarigheid heb ik aan eenen Griexen Prieſter, een vroom en niet onverſtandig man, ondervraagd. Hy verzekerde my zulx ten vollen; en bragt tot beveſtiging een exempel voor den dag, dat hy zelf bygewoond had. Hy zeide dan, dat omtrent 15. jaren ge-

leden, zonder *abſolutie* uit dit leven was komen te verhuizen zeker Griek, die wegens eene zware begane misdaad zich zelf den ban op den hals hadde gehaald, zonder dat'er de Kerk van wiſt. Hem wierd een Chriſten begraaffenis aangedaan: dog wanneer omtrent tien jaren daar naa zijn zoon quam te overlijden, gingen zy het graf, daar hy in lag, openen, om den zoon by hem te zetten. By die gelegentheid vondenze zijn ligchaam nog zoo gaaf en geheel, als of hy eerſt in 't Graf gelegt was. Het doodkleed was vergaan, en het ligchaam naakt en zwart, maar ganſch ongeſchonden. Den Biſſchop dit aangediend, kreeg terſtond achterdocht, en zond verſcheide Prieſters (beneffens dezen die 't my verhaalde) derwaarts, om voor de ziele van den afgeſtorvenen te bidden, en hem in 't graf *abſolutie* te geven. Naulijx hadden zy, volgens 't zeggen van den Prieſter, zulx verrigt, of het ligchaam viel aanſtonds in, en keerde tot ſtof; en zy, wel voldaan over de vrucht hunner *abſolutie*, gingen naar huis. Dit wierd my (*verbo Sacerdotis*) op het *Prieſterlijk woord* verzekerd de waarheid te zijn. Het heeft tot 's mans ongeluk geſtrekt, dat hy in de Roomſche Kerk niet geſtorven is: want haddenze dan zijn ligchaam geheel gevonden, zoo zoude hy zeekerlijk voor eenen Heilig aangetekend zijn geworden: dewijl de Roomſgezinden gewoon zijn, (gelijk ik zelf gehoord en gezien heb) de *Reliquien*, of overblijfzelen der Heiligen, by dit merkteken uit te vinden en te verdadigen. Ja het zelfde merkteken dat in de Griexe Kerk dient om een *anathema maranatha* te bewijzen, heeft men onder de Roomſche om eenen Heilig te kennen. Beide hebbenze miſſchien even veel gelijk.

Den 12. *April* 1700.

U I T.